

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**RUSYA VE AZERBAYCAN EĞİTİM SİSTEMLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONUL SALAMZADA

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. İLKNUR MAYA

ÇANAKKALE - 2023

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

**RUSYA VE AZERBAYCAN EĞİTİM SİSTEMLERİNİN
KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

Konul SALAMZADA

Tez Danışmanı

Prof. Dr. İlknur MAYA

Çanakkale - 2023

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Konul SALAMZADA tarafından Prof. Dr. İlknur MAYA yönetiminde hazırlanan ve **02/05/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Rusya ve Azerbaycan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi**” başlıklı çalışma, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

.....

Prof. Dr. İlknur MAYA

(Danışman)

Prof. Dr. Nejat İRA

Doç. Dr. Bertan AKYOL

.....

.....

.....

Tez No : 10552093

Tez Savunma Tarihi : 02/05/2023

.....
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL

Enstitü Müdürü

.../.../2023

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Konul SALAMZADA

02/05/2023

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun zamanını ve desteğini esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. İlknur MAYA ve yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan Prof.Dr.Nejat İRA, Prof.Dr.Hasan ARSLAN, Doç.Dr.Adil ÇORUK, Dr.Öğretim Üyesi Mustafa Aydın Başar, Prof.Dr.Süleyman Davut GÖKER hocalarıma, tez savunma jüri üyem Doç.Dr. Bertan AKYOL hocama çok teşekkür ediyorum.

Çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen hayatımın her evresinde bana maddi ve manevi destek olan eŐim Nurettin SABİR'a ve desteklerinden dolayı kardeŐim Kenan SALAMZADE'ye çok teşekkür ederim.

Konul SALAMZADA
anakkale, Mayıs 2023

ÖZET

RUSYA VE AZERBAJCAN EĞİTİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Konul SALAMZADA

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. İlknur MAYA

02/05/2023, 76

Eğitimin ülkelerin kalkınmasındaki etkisi, yeri ve önemi her geçen gün artmakta olan bir gerçekliktir. Bu nedenle, eğitimin küresel dünyada ülkelerin rekabet edebilmesinde önemli bir itici güç olduğu kesindir. Araştırmada Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması, ortak ve farklı yönlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma tarama modelindedir. Çalışma grubunu Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemi oluşturmaktadır. Araştırmada uluslararası internet sitelerine ve yabancı literatürdeki kaynaklara başvurulmuş, Azerbaycan, Rus, İngiliz dillerinden çeviriler yapılmıştır. Bu araştırmada verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda Rusya ve Azerbaycan eğitim sisteminin birçok yönden benzerliğinin olmasıyla beraber farklı yönlerinin de olması dikkat çekmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında bahsi geçen ülkelerin eğitim sistemlerinin tarihi süreçte Sovyet dönemi eğitim sisteminden beslenmiş olmaları, eğitim sisteminin merkezi yönetime sahip olması, eğitim kademeleri gibi benzerlikleri görülmektedir. Araştırmanın sonucunda bu ülkelerde okul yöneticilerinin seçilmesi ve değerlendirilmesinde olan farklı yönleri de aynı zamanda dikkat çekmektedir.

Bahsi geçen ülkelerde okullaşma oranlarının yüksek olmasıyla beraber eğitim kalitesinin yükseltilmesi, başarı oranını daha ileriye taşıyacağı söylenebilir. Toplumun ilgi

ve beklentilerini yansıtan en önemli değerlerin başında eğitimin geldiği gerçeğliğinden yola çıkarak eğitime harcanan sermayeye daha fazla önem verilmeli, eğitimin ülkeye ekonomik olarak katkısı olduğu gibi, demokrasinin gelişmesi, yoksulluğun, eşitsizliğin azalması gibi katkıları önemsenmelidir. Sonuç olarak, ülkelerin eğitime gereken yatırımı yapması beraberinde ülkelerdeki sağlık sisteminin, eğitim sisteminin, ekonominin gelişmesine yol açacağı düşünölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Azerbaycan, Eğitim, Karşılaştırmalı, Sistem.

ABSTRACT

COMPARATIVE ANALYSIS OF RUSSIA AND AZERBAIJAN EDUCATION SYSTEMS

Konul SALAMZADA

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Department of Educational Sciences Master's Thesis

Advisor: Prof. Dr. İlknur MAYA

02/05/2023, 76

The function, stance, and significance of education in the development stages of nations are realities that are constantly expanding. For this reason, it is undeniable that education is a significant factor in the global competitiveness of countries. The purpose of this study is to compare and contrast the education systems of Russia and Azerbaijan in order to identify their similarities and differences.

The survey model was used in the research, and it employed a qualitative research method. The scope of study includes the educational systems of Russia and Azerbaijan. International websites and foreign literature sources were used in the research, and translations were made from Azerbaijani, Russian, and English languages. In this study, the data was analyzed using the content analysis method.

According to the findings of the study, the education systems of Russia and Azerbaijan are similar in many ways but differ in many others. From this perspective, we can conclude that the educational systems of both countries share similarities, such as their historical roots in the Soviet education system with its central administration and levels of education. As a result of the research, various aspects of school principal selection and evaluation process in these countries have received attention.

In the aforementioned nations, it can be claimed that raising educational standards and high school graduation rates will raise the success rate. Given that education is one of the most significant values that reflect the interests and expectations of society, greater emphasis should be placed on the capital allocated to education. Because education contributes to the economy of the nation, as well as to the growth of democracy, the reduction of poverty, and the elimination of inequality, this sector is vital. Consequently, it is believed that the necessary investment in education by the countries will result in the improvement of their health systems, education systems, and economies.

Keywords: Russia, Azerbaijan, Education, Comparative analysis, System.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Kuramsal Çerçeve.....	2
1.2. Problem Durumu.....	3
1.2.1. Araştırmanın Amacı.....	6
1.2.2. Alt Problemler.....	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Sayıtlar.....	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	
YÖNTEM	
2.1. Araştırmanın Modeli.....	8
2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	9
2.3. Verilerin Toplanması Ve Analizi.....	9

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		10
ARAŞTIRMA BULGULARI		
3.1.	Rusya İle İlgili Genel Bilgiler.....	10
3.2.	Rusya Eğitim Sistemi	10
3.3.	Rusya Eğitim Sisteminin Tarihi	22
3.4.	Azerbaycan İle İlgili Genel Bilgiler	26
3.5.	Azerbaycan Eğitim Sistemi.....	26
3.6.	Azerbaycan Eğitim Sisteminin Tarihi.....	38
3.7.	Rusya ve Azerbaycan Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması.....	42
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		63
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER		
4.1.	Sonuçlar.....	63
4.2.	Tartışma.....	65
4.3.	Öneriler.....	69
KAYNAKÇA		70
EK-1		I

SİMGELER VE KISALTMALAR

Prof.	Profesör
Dr.	Doktor
Öğr.	Öğretim
Vb.	Ve Benzeri
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasılat
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
%	Yüzde oranı
OECD	İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatı
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı
RSFSR	Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ISCED	Uluslararası Standart Sınıflandırma

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Eğitimle ilgili iki ülke arasındaki anayasal maddelerin karşılaştırılması.	43
Tablo 2	Azerbaycan ve Rusya PISA sonuçlarının karşılaştırılması.	48
Tablo 3	Azerbaycan Cumhuriyeti'nde sanayi sektörünün bileşenleri.	54
Tablo 4	Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet bütçesinin bazı harcama yönleri.	58

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Rusya eğitim sistemi diyagram	13
Şekil 2	Rusya'da ilkokul' a kayıt oranı	14
Şekil 3	Başka bir kaynakta Rusya'da ilkokula kayıt göstergesi grafikte bu şekilde gösterilmektedir	15
Şekil 4	Dünya Bankasının belli zaman dilimini (2013-2017) kapsayan bu göstergesinde Rusya'da ortaokul okul kaydı oranı verilmektedir	16
Şekil 5	Rusya orta öğretime kayıt oranı	17
Şekil 6	Rusya yüksek öğretime kayıt oranı	19
Şekil 7	Azerbaycan'da ilkokul' a kayıt oranı	32
Şekil 8	UNESCO'nun Azerbaycan'da orta öğretime 1994-2021 kayıt verileri	33
Şekil 9	Azerbaycan eğitim sistemi diyagram	34
Şekil 10	Rusya ve Azerbaycan'da 1971-2021 aralığını kapsayan ilköğretime kayıt oranı karşılaştırması	45
Şekil 11	Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okuryazarlığın dinamikleri	50
Şekil 12	Rusya Federasyonu'nda okuryazarlığın dinamikleri	51
Şekil 13	Azerbaycan Cumhuriyeti GSYİH dinamikleri	52
Şekil 14	Azerbaycan Cumhuriyeti GSYİH yapısı	52
Şekil 15	Rusya Federasyonu GSYİH dinamikleri	55
Şekil 16	Rusya Federasyonu GSYİH yapısı	56
Şekil 17	Rusya Hükümeti eğitim harcamaları.	59
Şekil 18	Azerbaycan' da çocukların çalışmaları ve eğitimi	62

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde kuramsal çerçeve, problem durumu, araştırmanın önemi, sayıtlılar ve sınırlılıklar yer almaktadır.

Karşılıklı bir şekilde birbiriyle reaksiyona girebilen ve karşılıklı olarak birbirinden beslenen sıralı öğeler kümesi, bir sistem olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle sistem, karmaşık olsa da kendi kendini düzeltme ihtimali mümkün olan, birbirleriyle karşılıklı etkileşimde olan parçaların fonksiyonel gelişmesidir. Sistemin parçaları birbirini sistemli bir biçimde etkileyen, başka bir ifadeyle, birbirine destek olan öğelerden ibaret bir bütündür ve bir veya daha fazla hedefi ortaya koymak üzere birbirleriyle ilişkili ve farklı öğelerden oluşan, yaşayan, aktif bir örüntüdür. Sistem yaklaşımı, öğelerin özellikleri yanında, parçalar arasındaki ilişki ve bağımlılık problemlerini de anlamaya çalışmakta olup, özellikleri bakımından birbirleriyle ilişkili olan öğelerin bir bütünüdür. Öğelerin arasındaki ilişki akımının düzeni, sistemin gelişmesi ya da gerilemesine yol açmaktadır. Herhangi sistemin bütünü, onu oluşturan tüm alt sistemlerin sınırlanmış bir zaman durumunda üç boyutlu mekan içinde düzenlenmesi organizasyonu olarak görülmektedir. Sistemin süreci ise, devam eden fonksiyonları, birbirini sürekli izleyen ve değişen tüm etkinlikleri içerdiği görülmektedir.

Sistem, herhangi bir ögesi veya öğeleriyle başka bir sistemle etkileşimde olduğu görülmektedir. Etkileşimde olduğu sistemlerdeki her bir değişiklik, dolaylı ya da dolaylı olmayan şekilde sistemi etkiler. Her sistem en az bir hedefi gerçekleştirmek için vardır ve kendisi için girdi olan diğer bir sistemin üst sistemi, kendisinin girdi olduğu sistemlerin alt sistemidir. Örneğin, eğitim toplumsal sistemin alt sistemlerinden biridir. Toplumsal sistem, eğitim, hukuk, devlet, ekonomi gibi birçok alt sistemin meydana getirdiği bir üst sistem niteliği taşır. Diğer taraftan eğitim bilginin aktarılması yoluyla insanların sosyalleşmesine izin veren süreçtir. Dolayısıyla eğitim eğitimle bağlantılıdır. Bir eğitim sistemi, nüfusun eğitilmesine izin veren farklı bileşenlerden oluşmuş bir yapıdır. Okullar, üniversiteler, kütüphaneler ve öğretmenler de aynı zamanda bu sistemin bir parçası olmaktadır (Akkuş, 2018).

1.1. Kuramsal Çerçeve

Araştırma konusunun literatürde yaygın olmayan ancak birkaç farklı açıdan bakıldığında oldukça önemli olduğu fark edilmektedir. Türkiye'ye yakın olan bu iki ülkenin eğitim durumu ve karşılaştırmalı analizi Rusya ve Azerbaycan eğitiminin olumlu yanları ile beraber olumsuz taraflarını da ortaya koyacağı düşünülmektedir. Püsküllüoğlu ve Hoşgörür'ün de söylediği gibi (2017) karşılaştırmalı eğitimin önemi eğilim ve analiz temelinde ortaya çıkan sorunlar belirlenerek daha kapsamlı bir şekilde çözüme kavuşmaktadır. Karşılaştırmalı eğitim küresel arenada herhangi bir konuda ayrıntılı veri elde etmeyi ve var olan durumu büyük pencereden görmeyi sağlayan bir disiplindir. Karşılaştırmalı eğitim, 21.yüzyıl başlığında egemen olan güçlerin etkisi altında gelişen bir bilim alanıdır. Bu güçler, ekonomik, sosyal ve politik şekilde içsel güçler olduğu kadar, uluslararası bağlantıları içeren güçleri de kapsamaktadır (Moutsios, 2010; akt. Maya, 2019). Bu nedenle, karşılaştırmalı eğitim bağlamında uluslararası yapıyı anlamaya çalışmak ve sorunlara küresel bakmak, eğitim sisteminin potansiyelini görmeyi ve sınırlılıklarını anlamayı sağlayacağı gibi, okul ile toplum, okul ile ekonomi ve okul ile kalkınma arasındaki ilişkilerin dinamiklerini daha geniş bir çerçeveden anlamaya hizmet etmesi beklenir (Arnove, 2013; Crossley, 2000; Dale, 2005; akt. Maya, 2019).

Karşılaştırmalı eğitim çalışması yapmak, uluslararası düzeyde çalışmalar yapmak demektir. Çünkü uluslararası çalışmalar, genellikle karşılaştırmalıdır. Birleşik krallıkta ve dünyada başka herhangi bir yerdeki yaygın kullanımda karşılaştırma çalışmaları uluslararası eğitimi de ifade eder. Karşılaştırmalı eğitim sınırlarının belirlenmesi açısından zorluklar taşımaktadır. Bu nedenle karşılaştırmalı eğitim, uluslararası eğitimle birlikte kullanılmaktadır. Ne var ki, karşılaştırmalı eğitim, genel olarak batının endüstrileşmiş dünyası ile ilişkilidir. Uluslararası eğitim ise gelişen dünyadaki eğitim çalışmalarını vurgulamaktadır (Maya, 2019). Bu bağlamda Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemlerinin Sovyet döneminde aynı kaynaktan beslendiği düşünülürse zaman aşımına uğradıkça ortak özelliklerinin ne kadar kaldığının belirlenmesi, tarihi gelişim sürecinin araştırılması hedeflenmektedir. Farklı kültürlerin eğitim sistemindeki ortak yönlerinin fazla olmasının etkisinin nedeni ortaya konulmuştur. Ve nihayet literatürde bu iki ülkenin karşılaştırılması gibi konu boşluklarının farkına varılarak konunun özgünlüğünden yola çıkılmıştır.

1.2. Problem Durumu

Eğitim yaşamda istikrarı ve aynı zamanda günümüz dünyasında finansal özgürlüğü sağlar. Ve eğitim sürekli yenilikçi kalabilmemiz için öğrenen ve araştırarak daha derin bilgi elde etmek için çalışmak anlamında anlaşıla bilir. Medeniyetin başlaması insanoğlunu hayvanlardan ayıran en büyük özellik olduğu bilinmektedir. Eğitim, her insanoğluna yavaş-yavaş kültüre girmek için şartları temin eden süreçler ve yöntemlerin tamıdır (Reboul, 1991). Kant'ın dediği gibi insan, eğitim aracılığıyla yalnızca görgü kazanmakla kalmaz, hem de hayvanlardan farklı şekilde düşünme, davranma becerisi kazanmakta ve durağan öğelere göre de hareket etmesini de öğrenmektedir (Kant, 2009). İnsanın sahip olduğu birçok şey aslında sonradan ğrendikleridir. Düşünce, dil, duygular, teknikler, bilimler, sanatlar, ahlk ve başka birçok şeyi insanoğlunun sonradan kazandığı bilinmektedir. Antropoloji, insanın 'zamandan önce doğmuş' bir hayvan olduğunu belirterek dikkati bu konuya çekmektedir. Sinirsel bağlantıları tamamlanmış ve organizması yaşama tam hazır olduğundan hayvanların tersine, insan bütün her şeyi bilgi edinmek zorundadır ve beceri kazandığı süre boyunca, değerlerine bağımlı kalmak durumundadır. İnsanın bu tamamlanmamış hali aynı zamanda onun yapması gerekenler zorunluluğunun olması durumunu yaratmaktadır. Hayvan yapısı gereği olduğu haliyle doğduğu gibi kalırken, insan oğlu, Fichte'nin de dediği gibi, gereken gelişimi göstererek olması gereken şey haline gelmek zorunda olduğu bir gerçekliktir (Bircan, 2018). Fichte'ye göre "Safi mekanik olan her türlü eğitim birçok hatayı ve kusuru da beraberinde getirmektedir, çünkü üzerine oturacağı güvenilir ilkelere sahip olmamaktadır. Eğer eğitim insan tabiatını varlığının amacına eriştirebilecek şekilde geliştirecekse o zaman bünyesinde kesinlikle yargı gücünün kullanımına yer vermelidir" (Kant, 2009, 1996). Sonuçta eğitimin esas hedefi insanın kendi doğasını gerçekleştirme olanağını sağlamasıdır. Kendini tanıma, ne istediğini bilme, gerçek anlamda kendini gerekleştire bilmek iyi eğitimin göstergesidir dene bilir. Bu amaç gerçeklik gibi görünmüyorsa da, "aşılama eğitimini" (daimici ve esasici yaklaşımlar) olduğu kadar "bırakın yapsınlar" (liberal ve gelişmeci yaklaşımlar) eğitimini koruyan tek amaç budur. İnsan olmak nedir? Bir yerde insan haline gelmeyi öğrenmektir diye düşünülür. Bu durumda önemli iki tespitin altı çizilebilir. İki ğrenme biçimi vardır; 1) Bir başka toplumun içerisinde yaşamaktan doğal olarak ortaya çıkan proses olarak öğrenme ve 2) ğretmenleri ve hedefleriyle birlikte bir amaca hizmet eden yöntemler bütünü olarak ğrenme. İkincisi "insan haline gelmenin" hiçbir zaman açıklanamaz ve bağımsız anlamda insani kültüre ulaşmanın mümkün

olmamasıdır (Reboul, 1991). Kalkınma ile birey ve toplum, hem maddi hem de kültürel yönden daha yüksek bir seviyeye ulaşır. Eğitim düzeyinin, kalkınmada etkisi oldukça büyüktür. Adler yaşamının ilerlemek demek olduğunu düşünerek "Gerek çağımızın tek bir bireyi için gerekse genel olarak canlıların tümü için yaşamak demek, ilerlemek demektir" (Adler, 2008) der. Dolayısıyla 'psikolojik açıdan sorunu olmayan her kimse gelişime ve ilerlemeye kayıtsız kalması mümkün değil (Arslan, 2010).

Eğitim kalkınmanın temel vasıtalarından biri olarak kabul edilmektedir (Küçüker, 2008). Eroğluna göre (2001) bir ülkenin kalkınabilmesi ve sanayileşebilmesi için kararlı ve dengeli bir politika ortamı, gelişmiş ulaşım olanakları, iyi bir iletişim ve finans ortamı ile yeterli eğitim seviyesi gibi bir takım minimal koşulların sağlanmış olması önemlidir (Çoruk, 2019). Eğitim düzeyinin, gelişmişliğin temel göstergesi haline geldiği yirmi birinci yüzyılda özellikle gelişmekte olan ülkeler global rekabete ayak uydurabilmek için eğitim sistemlerini bütün kapsamıyla çağdaş standartlarda bir yapıya kavuşturma gayreti içine girmişlerdir (Delibaş, 2007). Küreselleşen, hızla gelişen modern dünya, global ittifakların güdümünde farklı aynı zamanda yeni bir kapsam kazanmaktadır (Tatlı, Adıgüzel, 2015). Dünyada önemli yer tutan Avrupa Birliği, üye ülkeler arasındaki iş birliğini sağlamakta, üye ülkelerin çalışmalarını destekleyerek, eğitimin kalitesinin artmasına oldukça büyük destek olmaktadır (Bayrakçı, 2005). Birlik, bu ülkelerin ulusal eğitim sistemlerinin bütünleştirilmesinin doğru olmadığını savunmakla beraber, mevcut durumun gelecekte bu entegrasyondan kaçınılmaz olduğunu söylemektedir (Tuzcu, 2002). Bu çerçevede artık, karşılaştırmalı ve uluslararası eğitim bilimi farklı eğitim sistemlerinde küreselleşme, çok kültürlülük ve farklılaşma gibi nedenlerle ortaya çıkan problemleri benzerlik ve farklılıkları yönünden yakın olanlarla mukayese etme ve bu sorunların çözümü için geniş bir perspektiften değerlendirme fırsatları temin etmektedir. Bununla beraber karşılaştırmalı ve uluslararası eğitim, ülkelerin eğitim sistemlerine yönelik yararlı ve geliştirici öneriler sunmakta ve ülkelerin eğitim sistemlerinin gelecekte nasıl biçimlenmesini tahminde ehemmiyetli bir rol üstlenmektedir (Maya, 2018). Noah ve Eckstein, 20.yüzyılın başlarından itibaren dünya genelinde incelenen çok çeşitli eğitimsel ve sosyal olgulara ilişkin iki ilave aşama daha bulunduğunu müdafaa ettiler. Bunlardan birincisi, ulusal eğitim sistemlerini biçimlendiren güçleri ve faktörleri belirlemeye çalışmaktır. İkincisi ise "eğitim ve toplum arasındaki ilişkilerin önemini açıklamak için ekonomi, siyaset bilimi ve sosyolojiye ait deneysel, tecrübe edilmiş ve nicel yöntemleri kullanmaktır". Karşılaştırmalı eğitimi "sosyoloji, psikoloji, felsefe ve tarih gibi

diğer disiplinlerle ilgili bir alan” kendi yöntemlerini geliştirmeye başlayan bir disiplin olarak tanımlayan çalışmalar da bulunmaktadır (Noah, Eckstein, 1969). Bir bilim olarak karşılaştırmalı eğitim uzun bir geçmişe sahip olmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının dönemin sosyal, kültürel ve politik yapısına uygun değişik roller üstlendiği söylene bilir ve çağdaş dünyadaki rolünü küreselleşmenin ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlayan Bray olmuştur. Gelişen dünyada farklı eğitim sistemlerinin yapı, süreç, amaç ve politika boyutları arasındaki benzerlik ve farklılıkların önem kazanması, karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının öneminin daha da artmasında mühim bir faktördür (Balcı, 2018). Karşılaştırmalı eğitimin dört amacı vardır (Erdoğan, 2016):

Eğitim kurumlarının ve uygulamalarının geliştirilmesine destek olmak,

Eğitim sistemlerini, süreçleri tanımlamak,

Eğitim ve toplum arasındaki ilişkileri ön plana çıkarmak,

Eğitimle ilgili birden fazla alanda geçerli olabilecek genelleştirilmiş ifadeler oluşturmak,

Kidd (1975) ayrıntılı amaç listesinde belirterek ülkelerin karşılaştırmalı eğitime dahil olmalarının ortak hedeflerini açıklamaktadır,

Diğer ülkelerin eğitim sistemleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olmak,

Diğer kültürlerdeki insanların nasıl hareket ettikleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olmak,

Eğitim yoluyla belirli sosyal işlevleri yerine getirmek,

Belirli faaliyetlerin tarihi kökleri hakkında daha iyi bilgi sahibi olmak ve bunu çağdaş gelişmeyi değerlendirmek ve olası sonuçları test etmek için kriterler geliştirmek,

Kendi ülkesinde işleyen eğitim biçimlerini ve sistemlerini daha iyi anlamak,

Diğer insanların nasıl yaşadığı ve öğrendiği ile ilgili bilgiyi elde etmek,

Kendini daha iyi anlamak için, kişinin kendi kültürel önyargılarını ve kişisel niteliklerini, öğrenme işlemlerini sürdürmesinin olası yolları hakkında kişinin yargısını etkilemek gibi hedeflerinin olduğu görülmektedir.

1.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemlerini benzerlikleri ve farklılıkları yönünden karşılaştırmaktır.

1.2.2. Alt Problemler

- Rusya eğitim sisteminin yapısı nasıldır?
- Azerbaycan eğitim sisteminin yapısı nasıldır?
- Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir ülkenin ekonomik büyümesinin ve gelişmesinin en önemli bileşenlerinden en önemlisi kuşkusuz eğitimidir. İnsan gücünün yeterli derecede iyi yetiştirilebilmesi ve eğitilmesi için, ilkokuldan üniversiteye kadar yapılan örgün eğitime gereksinim duyulmaktadır. Ülkelerin kalkınmasındaki temel etken, geliştirilmiş ve yetiştirilmiş insan gücüdür. Böyle olduğu durumda eğitim sisteminde okulun görevinin iyi bilinmesi, çağın ihtiyaçlarına uygun olarak mevcut eğitim durumundaki programların düzenlenmesinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Devletin mevcut olması, birliği ve bölünmez olması ve korunması; iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasının bütünleşmesi, sadece dönemin bilim ve teknolojisinin gerekli kıldığı bilgi ve yeteneklerle donatılmış, güvenilir ve dayanıklı karakteri olan, kendi kültürüne ve değerlerine sahip çıkan gençlerin yetiştirilmesine bağlıdır (Atalay, 2000).

Karşılaştırmalı eğitim enternasyonal ve kültürlerarası sınırlar boyunca öğrenme etkinlikleri ve karşılaştırmalı çalışma yöntemlerini kullanan organize edilmiş bilgilerin sağlanmasına odaklanan bir çalışma alanı olarak kabul edilmektedir. Kaynaklardan toplanılmış verileri kullanarak birçok ülkelerin eğitim durumunu ve uygulamalarını inceler, öğrenmeye çalışır. Bu alan, toplumsal değerlerin ve diğer ülkelerin eğitim sistemlerinin derin, eleştirel bir incelemesidir (eveeducation.weebly.com, 2018).

Karşılaştırmalı eğitim; farklı toplum ve dönemlerde uygulanan, eğitim sistemlerini birlikte veya ayrı ayrı şekilde çeşitli yönlerden karşılaştırarak ortak ve yararlı taraflarını ortaya çıkarmaktadır (Demirel, 2012). Dolayısıyla karşılaştırmalı eğitimden eğitim planlamada, uyarlamalarda, eğitimdeki aksamaları tespit etmede önemli ölçüde faydalanılmaktadır. Bu bakımdan Rusya Eğitim Sisteminin ele alınması ve dolayısıyla Sovyet eğitim sisteminin etkilerini üzerinde uzun süre taşıyan Azerbaycan eğitim sisteminin ele alınması önemli ve gereklidir. Konunun literatürde çok fazla değinilmediği konulardan olmasını baz alarak araştırmanın konuyla ilgili farklı tartışma konularına değinmesiyle beraber, çok fazla dikkat çekmeyen eğitim sistemlerine ilgi yaratmak ve literatüre katkıda bulunmaktır.

1.4. Sayıtlar

İki ülke arasındaki karşılaştırmalı analiz bilimsel verilere dayanmaktadır. Araştırma yapılırken genellikle kaynaklar arasında gözle görülür ciddi bir bilgi farklılığına rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra nicel araştırma ile yapılmış çalışmalar, kitap ve yabancı akademik makale ve kaynaklara öncelik verildiği göz önünde bulundurulursa verilerin doğruluğu söylenilebilir. Dolayısıyla dokümanlar orijinaldir, geçerlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, genellikle ulaşılabilen kaynaklardan alınmış, Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemleri ve karşılaştırmalı eğitim bilgilerine dayalı online veriler ve kavramsal bilgiler geniş tarihleri kapsayan kitaplarla sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemi, modeli, çalışma grubu, veri toplanması ve analizi verilmiştir.

“Bilimsel araştırma belli bir amaca yönelik olarak sistematik veri toplama ve analiz etme sürecidir” (Mc Millan, Shumacher, 2006). Bilimsel araştırma metotlarından biri de nitel araştırmadır. Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi çalışmamızda kullanılmıştır. Doküman analizi araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması ve sorgulanması aynı zamanda analiz edilmesi olarak tanımlanabilen bilimsel araştırma yöntemlerinden biridir. Bu yaklaşımı değerli kılan, önceden var olan metinleri analiz etmek için kullanıldığında, araştırmacıların aksi takdirde tamamlayamayacakları çalışmalarını yürütmelerine olanak tanır. Bazı araştırmacılar saha araştırması yapmak için gereken kaynaklara veya zamana sahip olmayabilir. Nitel araştırmacıların bazen karşılaştığı bazı engelleri azaltmak için video konferans teknolojisi ve diğer yazılım türleri kullanılabilir de, bu araçlar bazen çeşitli sorunlarla ilişkilendirilebilir. Katılımcılar teknolojiyi kullanma konusunda sıkıntı yaşıyor olabilir veya bunu karşılayamayabilirler. Doküman analizi yapmak, diğer nitel yöntemlerle ilişkili bazı etik kaygıları da azaltabilir. Doküman incelemesi değerli bir araştırma yöntemi olduğundan, bu konuda çok çeşitli literatür bulunmaktadır (Morgan, Hani,2022). Doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin, sosyolog ve psikologların kullandığı bir yöntem olarak bilinmektedir. Forster (1955) Weberin ‘din sosyolojisi’ ve ‘kapitalizmin temelleri’ konusundaki tezlerini geliştirirken, din ile ilgili dokümanları ve mezheplere ait ilan ve küçük notlar aldığını söylemektedir (Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 2018). Araştırma için ulaşılan kaynaklar genellikle internet veri tabanından ve kitaplardan yararlanılmıştır. Bunun için yabancı kaynaklara öncelik verilmiş ve Türkçe çeviriler yapılmıştır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bilimsel araştırma olgular ve olaylar hakkında bilimsel bilgileri elde etmek amacıyla planlı, programlı, tertipli ve kontrollü bir şekilde ortaya koyulan çalışmalardır (Ekiz, 2009)

Bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırmalarda araştırılan durum, kişi veya olguların miktarı, ortalaması, sayısı gibi ölçülebilen özelliklerin yerine, daha çok detaylı olarak ve anlamaya dönük olarak yapılan, “nasıl, niçin” gibi çeşitli araştırma sorularıyla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalar olarak bilinmektedir (Denzin & Lincoln, 1998). Nitel araştırma çeşitli modelleri olan bir araştırma paradigmasıdır. Bu çalışmada nitel araştırma tarama modeli kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Rusya ve Azerbaycan olmak üzere iki ülke oluşturmaktadır. Bu araştırmada iki ülkenin eğitim sistemlerinin benzerlikleri ve farklılıkları yönünden karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemleri hakkında bilimsel makale, kitap, rapor ve ilgili dokümanlar taranmıştır. İlgili kişilerin röportajları, dergi ve gazete gibi güvenilir kaynaklardan bilgiler elde edilmiştir. Bunun için veri tabanları olan Azerbaycan kütüphanesindeki kitaplardan yararlanılmıştır. Azerbaycan Türkçesi ve Rusça yazılmış kaynaklar Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. İngilizce makalelerin çevirisi yapılmıştır. Çalışma verilerini toplamak için kütüphane kitaplarından, online makaleler, dergi ve tezler gibi basılı bilimsel kaynaklardan, yabancı web eğitim sitelerinden yararlanılmıştır. Uluslararası internet sitelerine ve yabancı literatürdeki kaynaklara başvurulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda kullanılmış dokümanlar resmi kaynaklardan elde edilmiştir. Bu doğrultuda verilerin geçerli olduğu ve güvenilirliğinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda veriler gruplara ayrılmış ve tematik analizler yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgular sırasıyla sunulmaktadır.

3.1. Rusya İle İlgili Genel Bilgiler

İlk başta araştırma konusu olan ülke- Rusya ile ilgili genel tanıtıcı bilgilere yer verilmektedir.

Başkent: Moskova

Yüzölçümü: 17.098.246 km²

Nüfus:147,182,123 (2022)

Para birimi: Rus rublesi (RUB)

Dil: Rusça

Din: Hristiyanlık, İslam, Budizm, Yahudilik

3.2. Rusya Eğitim Sistemi

5 Aralık 1993'te Sovyet Cumhuriyeti sistemi Anayasası yürürlükten kaldırılmıştır ve günümüz Anayasası Rusya'da yürürlüğe girmiştir. Bu anayasanın 43-cü maddesine göre herkes eğitim hakkına sahiptir. Devlet veya belediye eğitim kurumlarında ve işletmelerde okul öncesi, orta ve yüksek mesleki eğitime genel erişim sağlanması ve ücretsiz olması garantisini verilmektedir. Herkes, bir devlet veya belediye eğitim kurumunda ve herhangi bir işletmede ücretsiz yüksek öğrenim alma hakkına sahiptir. Temel genel eğitim ücretsizdir ve en yakınları, çocuklarının temel bir genel eğitim almalarını sağlamakta zorunludur. Rusya Federasyonu, federal devlet eğitim standartlarını belirlemektedir ve çeşitli eğitim biçimlerini ve aynı zamanda kendini eğitimle geliştirmeyi desteklemektedir.

Rusya Eğitim sistemi dünyanın en iyi eğitim sistemlerinden bir tanesi sayılmakta ve yapı olarak her biri birkaç seviyeden ibaret olan genel ve mesleki eğitimleri içermektedir. Çocuklara sosyalleşme sürecinin benimsetilmesi, kişilik ve karakterlerinin gelişimine yararlı olması eğitimin en önemli amaçlarından olmalıdır. Bu önemli amaca ulaşmak için devletler, kendi ülkesinin dinamiklerine göre farklı eğitim sistemi yürürlüğe koymaktalar. Rusya Federasyonu, eğitim sistemindeki umumi duruma dikkat edecek olursak, söz konusu bu farklılığın en gerçekçi şekilde görüldüğü ülkelerden bir tanesi olmaktadır. Bu durumun meydana gelmesinin başlangıç noktası Rusya'nın tarihi geçmişi, coğrafi yapısı, demografik nüfusu olduğu görülmektedir. Rusya'nın tarihinde global anlamda farklı ekonomi ve siyasi yapıya sahip, yüz ölçümü olarak Dünya'nın en büyük ülkesi ve farklı dil, din, mezhep ve ırkları içinde bulunduran Sovyetler Birliği olduğu biliniyor. Bu durumda Rusya'nın eğitim sisteminin, başka ülkelerin eğitim sisteminin yapısı ve özelliklerinden farklı olması normal karşılanmaktadır. Rusya Federasyonu, Sovyet sonrası kurulan devletlerden biri olmakla beraber, Sovyetler Birliği'nin mirasçısı durumundadır. Sovyetlerin siyasi, askeri ve teknolojik alanda güçlü bir ülke olmasındaki önemli etkenlerden biri de eğitim sistemindeki başarısından kaynaklanmıştır (Günay, Günay, 2022). Rus İngilizce öğretmeni Alina Sergeevna Bikeeva, birkaç yıl ABD ve Kanada'da çalışmış ve seyahatler ederek, eğitim projelerinde yer almıştır. Yayınladığı makalesinde ("Aile ve Okul" dergisi, 2016) Rusya eğitim sistemine farklı açıdan bakan Bikeeva Amerika ve Kanada eğitim sistemlerinden farklı ve bakış açısına göre artı yönleri olan Rusya eğitim sisteminden bahis ederken değindiği noktalardan bir tanesi de okulda söylenmeyen bir prensibimiz var diyerek, ekler "Bilmiyorsan öğretelim! İstemezsen seni zorlarız!" Onların (Amerika) okullarında farklı: "Bilmiyorsan çalış, istemiyorsan istediğini yap! Bu senin sorunun!" Şahsen, prensibimizi daha çok seviyorum diye vurgulamaktadır (Alina Bikeeva, 2015).

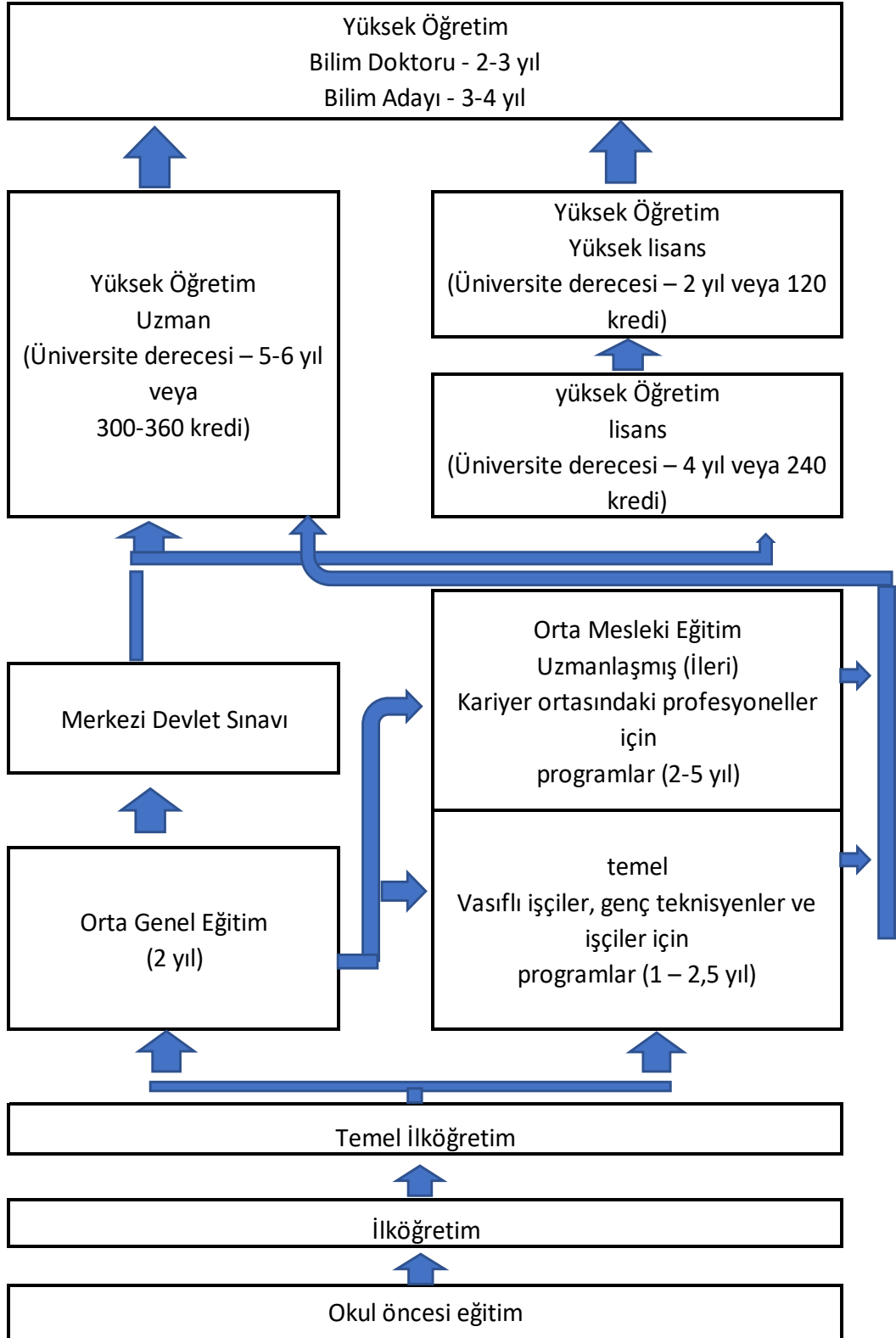
Rusya Federasyonu Eğitim hakkında kanunu 21 Aralık 2012-de kabul edilmiş, 26 Aralık 2012-de Federasyon Konseyi tarafından onaylanmıştır. 100-den fazla maddeden oluşan Eğitim kanunu ülkede eğitimle ilgili kanunları kapsamaktadır.

(https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/)

Rusya'da temel eğitim zorunludur. Zorunlu eğitim, 7-17/18 yaş aralığını kapsamaktadır. Eğitim dili Rusçadır, ancak azınlık dillerinde de eğitim fırsatları mevcuttur. Okul yılı 1 Eylül'den Haziran başına kadarki zaman dilimini kapsar. Günümüz Rusya eğitim

sisteminin kademelerine göre okul sistemi Şu Şekildedir; Okul ncesi eğitim kreŐ ve anaokulu olmakla 2 bölüme ayrılmaktadır. Genel eğitim ilköğretimle başlar ve 4 yıl sürer. İlköğretim 1 ve 4-c sınıfları kapsamaktadır. Temel genel eğitim 5 yıl olmakla 5-ci sınıftan 9-cu sınıfa kadardır. Ortaöğretim 10-11-ci sınıflar olmakla 2 veya 3 yıl sürebilir. Mesleki eğitim: Primer (PTU, profesyonel lyceum), ortaokul veya kolej eğitimi ola bilir. Lisans derecesi çoğunlukla 4 yıl sürmektedir. Uzmanlık derecesi en az 5 yıl, yüksek lisans 2 yıl sürmektedir. Daha sonra lisansüstü çalışmalar ve doktora olarak eğitim kademelerine devam edilebilir.

Okul Kademeleri bu Şekilde devam etmektedir: İlk başta okul öncesi eğitimle eğitim hayatına baŐlanır ve bu dönem eğitimi, 2 aylıktan 6,5-7 yaşına kadar kendi alanında lisanslı kurumlar tarafından verilmektedir. 2021'den itibaren bu yaş grubundaki çocuklar daha yaygın bir Şekilde, neredeyse tamamı okul öncesi eğitim almaktadırlar. İlköğretim eğitimi çocuğun 7 yaşından itibaren zorunlu ilkokul dönemiyle başlar ve bu dönem 4 yıl devam eder. Moskova ve diğer büyük kentlerde yaygın olan uluslararası okulları özellikle tercih edenler farklı ülkelerde eğitimlerini sürdürmeye devam etmek isteyenlerin tercihi olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin, Dünya Bankasının belli zaman dilimini (1971-2019) kapsayan bu göstergesinde Rusya'da ilkokula kayıt oranı verilmektedir.

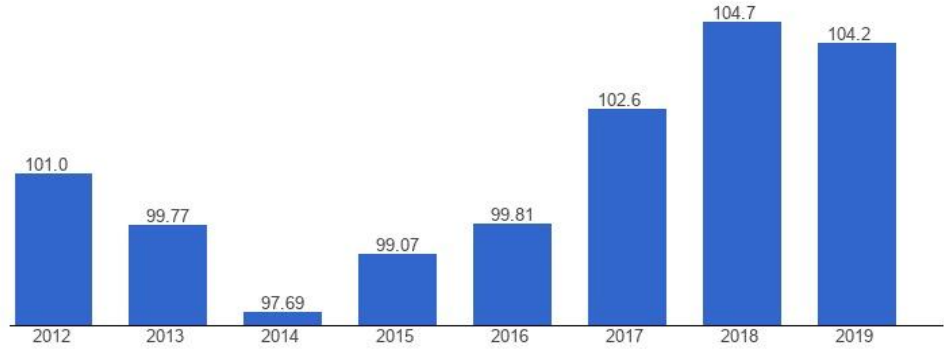
Şekil 1. Rusya eğitim sistemi diyagramı

Kaynak: <https://nic.gov.ru/ru/inrussia/eduinfo/levels>

Şekil 2. Rusya'da ilkokul' a kayıt oranı.

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.ENRR?locations=RU>

Şekil 3. Başka bir kaynakta Rusya’da ülke genelinde ilkokula kayıt göstergesi grafikte bu şekilde gösterilmektedir.

https://www.theglobaleconomy.com/Russia/Primary_school_enrollment/

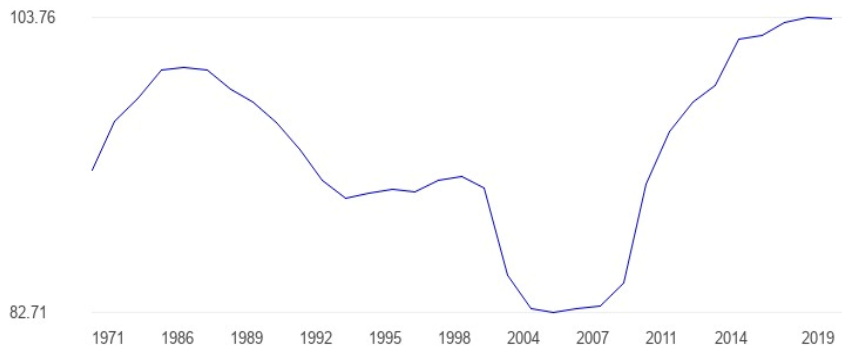
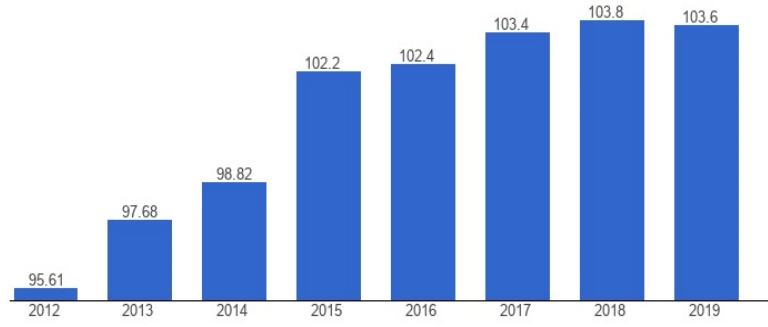
1971-2019 aralığında Rusya için ortalama değer yüzde 103,73, 2006'da en az yüzde 95 ve 2003'te en fazla yüzde 121,05 olarak dikkat çekmektedir. 2019'daki en son değer yüzde 104,17 olarak belirlenmektedir.

Orta okul temel genel öğretim Rusya’da zorunlu eğitimin bir diğer aşamasıdır. 4 yılın sonunda temel devlet sınavına (OGE) giren öğrenciler, yüksek puan alırlarsa genel ortaöğretime devam edebilirler. Sınavdan geçemezlerse de iki yıllık mesleki eğitim okullarında eğitim alabilme durumu gözükmektedir (Kalyoncuoğlu, Şahin,2022).

Şekil 4. Dünya Bankasının belli zaman dilimini (2013-2017) kapsayan bu göstergesinde Rusya'da ülke genelinde ortaokul okul kaydı oranı verilmektedir.

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.NENR?locations=RU>

Şekil 5. Rusya’da ülke genelinde orta öğretime kayıt oranı

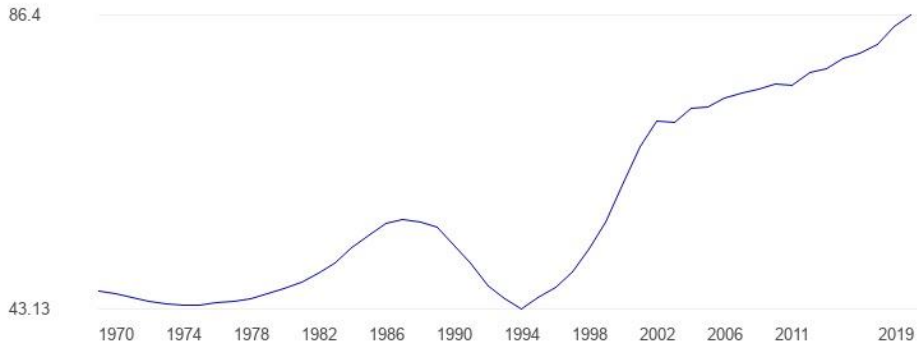
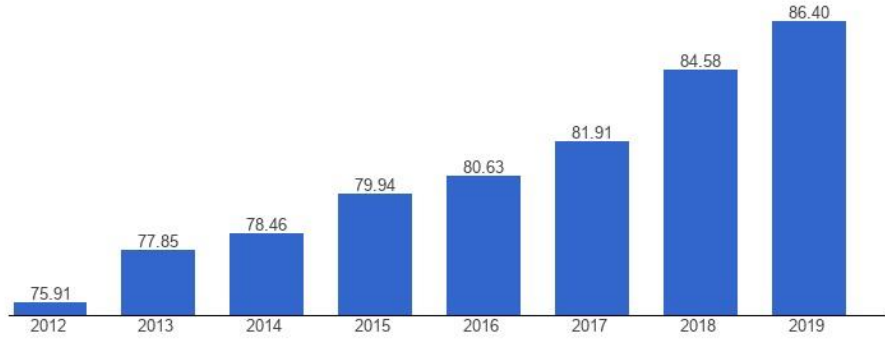
https://www.theglobaleconomy.com/Russia/Secondary_school_enrollment/

Örneğin yukarıda verilen başka bir gösterge ortaöğretime kayıt oranını geniş ölçüde Rusya için 1971'den 2019' a kadar olan verileri sağlamaktadır. Bu aralığa göre Rusya için ortalama değer yüzde 94,17, 2006 'da minimum yüzde 82,71 ve 2018' de maksimum yüzde 103,76 olarak, 2019' da ise son değer yüzde 103,6 olarak dikkat çekmektedir. Karşılaştırma için söylenilebilir ki, 119 ülke bazında 2019 yılında dünya ortalaması yüzdesi 92,13 olarak görülmektedir.

Yüksek ortaöğretimi temel genel eğitimi üç ayrı bölüme ayrılan üst ortaöğretim izler; mesleki ve nitelikli işçi eğitimi, genel eğitim ve mesleki eğitim. Bu dönem iki yıl sürer ve bu eğitimi tamamlayanlara sertifika verilirken, OGE ile genel ortaöğretime devam eden öğrenciler, iki yıl sonra bütünlük devlet sınavı (EGE) ile alacakları eğitimin devamını belirlemektedir. Üniversite eğitimi olmayan üçüncül düzey eğitim, üç yıllık bir süreçtir ve

bu dönem uzman sertifikası alınarak tamamlanabilir ya da üniversite düzeyinde üçüncül eğitim düzeyi olarak devam edilebilir. 5 yıllık bir eğitim sürecini kapsayan temel eğitimden sonra 2 yıllık bir eğitim sürecini kapsayan orta öğretim başlar. Temel eğitim 6-11 yaşları arasındaki çocuklar için zorunlu olarak iki aşamadan oluşmaktadır; İlkokul ve ortaokul. Orta öğretim, 12-13 yaşlarından 17-18 yaşlarına kadar olan eğitim şeklidir. Lise eğitimi genel eğitim programı, mesleki eğitim programı ve yüksek eğitim için hazırlık programı olarak 3 ayrı programa ayrılmaktadır.

Üniversite ve yüksek mesleki eğitim derecelerinden Rusya yüksek öğreniminde en yaygın olanları, lisans, yüksek lisans, uzmanlık derecesidir. Tıp, veterinerlik, eczacılık ve diş hekimliği dışındaki tüm alanlarda lisans programları alınabilmektedir. Rusya nüfusunun yarısından fazlası en az lisans mezunudur ve her yıl 270 binden fazla insan üniversite okumak için Rusya'ya gelmektedir. Üniversiteler, fen ve sosyal bilimler alanında çalışacak kişiler yetiştirmektedir. Öğretim, araştırma ve üretim olmak üzere önemli işlevleri üstlenmektedir. Eğitim süresi tıp eğitimi hariç 5 yıldır. Tıp eğitimi ise 7 yıl sürmektedir (Demirel, 2000). Akademiler, fen bilimleri, teknoloji ve kültür alanlarında yüksek öğrenim olanağı sağlayan kurumlardır. Enstitüler çok çeşitli profesyonel eğitim programları sunan kurumlardır. Tek bir alanda uzmanlaşma sağlamaktadırlar. Rus yüksek öğretiminde, akademik eğitim ile yüksek mesleki eğitim arasında bir ayrım yapılmamaktadır. Genel olarak 6 tür yüksek öğretim kurumu vardır: Ulusal Üniversiteler: Lomonosov Üniversitesi (Moskova Devlet Üniversitesi) Petersburg Devlet Üniversitesidir. Federal Üniversiteler: Rusya için önemli yer tutan kurumlardır. Ulusal Araştırma Üniversiteleri ise araştırma konusunda oldukça güçlüdür. Akademilerde sağlık, sanat, tarım gibi belirli konulara odaklanılmaktadır. Enstitüler belirli mesleklere yönelik kurumlardır (The education system of Russia described with the Dutch system, 2019).

Şekil 6. Rusya yüksek öğretime kayıt oranı

https://www.theglobaleconomy.com/Russia/Tertiary_school_enrollment/

Bu grafikte Rusya için 1970'den 2019'a kadar olan veri sağlanılmaktadır. O dönemde Rusya için ortalama değer yüzde 58,22, 1995'te minimum yüzdeler 43,13 ve 2019'da maksimum yüzde 86,4, 2019' dan sonra ise yüzdeler oranı 86,4 olarak dikkat çekmektedir. Karşılaştırma için söylenilebilir ki, 125 ülke bazında 2019 dünya ortalaması üzere yüzdeler 49,50 olarak görülmektedir.

Merkezi bir yapıya sahip olan Rusya Eğitim Sistemi federal bir düzeyde yönetilmektedir. Ülkenin eğitim politikalarını Eğitim ve Bilim Bakanlığı belirler ve uygular. Son yirmi altı yılda sekiz kişinin Eğitim Bakanlığı görevini üstlendiği Rusyada 15 Mayıs 2018 tarihinden itibaren Eğitim ve Bilim Bakanlığı 3 ayrı daireye ayrılmıştır.

(mjsr.ru) :

Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı

Rusya Federasyonu Bilim ve Yüksek Öğretim Bakanlığı

Rosobrnadzor

(mjsr.ru).

Eğitim Yönetimi. Eğitim ve Bilim Bakanlığı ve yüksek öğretim Bakanlığı tarafından yayımlanan Ulusal Bilgi Merkezi Raporu'na esasen, eğitim yönetiminden, tüm eğitim kademelerinin hükümet politikası ve yasal düzenlemelerinden öncelikle Eğitim bakanlığı sorumludur. Bilimsel ve Yüksek Öğretim Bakanlığı ise yükseköğretim, profesyonel eğitim, bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmalarını yürütmekle yükümlüdür. Bu kurumların her biri, kendi alanındaki bakanlığa da bağlıdır ancak asıl bağlı oldukları bakanlık Bilim ve Öğretim Bakanlığıdır (Eğitim Yönetimi, 2021).

Rusya'da okul yöneticilerinin eğitimi, seçimi yetiştirilmesi ve değerlendirilmesi süreçleri ülkenin eğitim politikaları ve yönergeleri doğrultusunda belirlenmektedir. Okul yöneticileri Rusya'da, yüksek öğrenim kurumlarında eğitim almakla beraber, belirli bir süre öğretmenlik yapmaları da önemli koşullardandır. Okul müdürlerinin seçimi genellikle yerel eğitim makamları tarafından yapılmaktadır. Bu makamlar okul yöneticisi pozisyonları için açık bir iş ilanı yayınlar ve başvuruları değerlendirirken eğitim, deneyim ve kişisel özellikler gibi birçok faktörü göz önünden bulundurlar. Okul yöneticilerinin performansları yerel eğitim makamları tarafından düzenli olarak değerlendirilmektedir. Okul yöneticilerinin performansını değerlendirmek için, öğrenci başarıları, öğretmen memnuniyeti ve okul bütçesi yönetimi önemli hususlar sayılmaktadır (<https://www.eduhelp.info>, 2016).

2018 yılında Rusya'da Eğitim kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır. 85 federe birimin 24'ünde farklı yerel dillerde eğitim imkânı bulunurken bu hak 2018 düzenlemesi ile çıkarılmıştır. Rusya'nın kültürel bakımdan zengin olmasına karşın anadilin statüsün' de 2021 yılında Rusya Federasyonu Devlet Dili Hakkında Kanun'da yapılan değişiklikle oldukça dezavantajlı bir duruma düşürülmüştür. Bunun sonucunda Rus kökenli olmamasına rağmen anadilini Rusça olarak beyan etmek zorunda kalan ancak ona da bilimsel literatürü takip edecek kadar hâkim olmayan nesiller yetişmiştir. Bu da doğal olarak yükseköğretim

kurumlarının niteliklerine ve bu bölgelerdeki araştırmacıların bilimsel çalışmalarına etki etmektedir (Beylur, 2023).

Okul yöneticilerinin eğitimi, seçimi ve değerlendirilmesi, Rusya'daki eğitim sisteminin önemli bir yönüdür. Okul yöneticileri, öğrenme sürecini yönetmek ve ğrenci güvenliğini sağlamak da dahil olmak üzere okulun işleyişinde önemli bir rol oynamaktadır. Rusya'da okul yöneticilerinin eğitimi, onlara yönetim ve yönetim becerilerini öğretmek için tasarlanmış özel kurslar da dahil olmak üzere yüksek ğrenimleriyle başlamaktadır. Eğitim sırasında yöneticiler, pedagoji, psikoloji, okul yönetimi gibi konuları ve okulun çalışmalarıyla ilgili diğer alanları incelediği dikkat çekmektedir.

Okul yöneticisi pozisyonu için adayların seçimi, pozisyon için en iyi adayı belirleyen görüşmelerin, geçmiş iş deneyimlerinin analizinin, tavsiyelerin, eğitimlerin ve diğer faktörlerin hayata geçtiği ayrı bir süreçte gerçekleşmektedir. Yönetici pozisyonuna atandıktan sonra iş başında eğitim gerçekleşmekte ve yöneticiler, becerilerini geliştirmek ve yeni zorluklarla başa ıkılmalarına yardımcı olmak için bilgilerini genişletmek için eğitim ve seminerler almaktadırlar.

Okullaşma. Okullaşma ülkelerde eğitim sisteminin yaygınlaştırılması, erişilebilir hale getirilmesi için yapılan çabaların sonucudur diye zetlene bilir. Okul öncesinden niversiteye kadar yapılan bu gibi çalışmalarla toplumun eğitim seviyesi artar, bireyler eğitim imknlarından yararlanırlar. Okullaşma oranı bir ülkenin kalkınmasında ve ekonomik gelişmesinde oldukça önemli rol oynamaktadır. Bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmek ve toplumsal hayatta etkin roller üstlenebilmeleri için mühim olan eğitim için okullaşma en önemli şartlardan bir tanesi olduğu söylene bilir. Milletın gerçek kurtuluşunun eğitimde olduğunu söyleyen M.K.Atatürk, eğitime verdiği önemi şu cmlerle ifade etmiştir: 'Görülüyor ki, en önemli ve feyizli görevlerimiz milli eğitim işleridir. Milli eğitim işlerinde kesinlikle zafere ulaşmak lazımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu şekilde olur. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek vücut ve tek düşünce olarak esaslı bir program üzerinde çalışması lazımdır' (Türkmen, 2021).

Rusyada Mesleki Eğitim. Mesleki Eğitim programları, Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından onaylanmaktadır. Genellikle ortaöğretim seviyesinde verilen mesleki eğitim iki ana kategoriden oluşmaktadır: ‘meslek okulları’ ve ‘teknik okullar’ olarak dikkat çekmektedir. Dudyrev (2020), temel ve orta mesleki eğitimin, her zaman Sovyet eğitim ve öğretim sistemindeki en büyük ve önemli alan ve ekonomi planlamasının en temel parçası olduğunu, çünkü rekabet eden piyasada üretim yapabilecek nitelikli işçi yetiştirilmesinin ulusal ekonomi açısından ciddi önem arz ettiğini vurgulamaktadır (Kalyoncuoğlu, Şahin, 2022). Temel düzey ve ileri düzey olarak iki ayrı seviyede olan mesleki orta öğretim, öğrencilere belli çerçevede pratik becerileri öğretmektedir. Bununla yanaşı diğer taraftan teknik okullar daha çok endüstriyel teknolojiler ve mühendislik konularına odaklanırken, ihtiyaç duyulan mesleklere yoğunlaşan meslek okulları uygulamalı eğitim sunmak için işletmelerle yakın işbirliği içerisindedir. Böylece işverenlerin nitelikli işgücüne sahip insanlara ulaşmasının bu şekilde daha kolay olması sağlanmaktadır.

3.3. Rusya Eğitim Sisteminin Tarihi

(19-cu yüzyıldan günümüze). Aydınlanma Çağı’nda Eğitim (XVIII-XIX yy.) Kendine has özellikleriyle dikkat çeken, yüz ölçümüyle dünyanın en büyük ülkesi olan Rusya’nın eğitimi değerlendirilirken tarihi arka planıyla birlikte ele alınması daha doğru olacaktır.

XVIII yüzyılın Rusların eğitim tarihinde çok büyük öneme sahip olduğu bilinmektedir. Çünkü esas bu yüzyılda devlet sistemi alanında Rusların çağdaş (laik) okullarının temeli gelişmeye başlamış ve eğitimde olduğu gibi başka alanlarda da birçok reformlar olmuştur. Petro’dan önce devlet dairelerinde çalışanların bile büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmediği gerçeği, daha sonraki dönemde, 1710’da yazı devrimini gerçekleştirdiği ve 1714’deki kararnameyle de ordu ve devlet hizmetine gireceklerde beş yıllık eğitim zorunluluğu kabul görmüştür.

Bu dönemde ilk açılan devlet okulu 1701 yılında Moskova’da açılan matematik ve navigasyon bilimleri okulu olmuştur. İngiltere’deki Aberdeen Üniversitesi’nden davet edilen okul müdürü Profesör Henry Farwarson’dur. Bu okulun eğitim programında aritmetik, geometri, trigonometri, navigasyon, astronomi, matematiksel coğrafi, denizcilik, mühendis

ve topçuluk dersleri yer almaktadır. XVIII. Yüzyılın başlangıcında Çar I. Petro tarafından başlatılan, ülkede geleneksel Rus devlet ve din yapısını önemli ölçüde değiştirecek seküler kimliğe kavuşturan, reformlar yapılmıştır. Daha sonra Rusya’da eğitim alanında en önemli gelişmelerden biri Çar Elizavetanın emriyle 1755 yılı Moskova Devlet Üniversitesi’nin açılması olduğu tarihten bilinmektedir. Bu durum gençler için çok büyük bir gelişme olmuştur. Üniversitenin ilk profesörleri büyük ölçüde Almanlardan ibaret olmuştur ve II. Katerina, hükümdarlığının başında, eğitimin yaygınlaştırılmasına fazlasıyla yoğunlaşmış, bu “Bilginin Işığı, İnsanlar arasında yayılabilecektir” fikriyle de ortaya konulduğu dikkat çekmektedir.

Sonuç itibariyle, XVIII. yüzyılda Rusya’da yaşanan eğitim alanındaki gelişmeler sistematik hale getirilip bu alandaki temel ilkeler çerçevesinde uygulamaya konulmuş, bu yüzyılda artık aydınlanma felsefesinin düşünsel temelleri hazırlanmıştır. 18-ci yüzyılda akıl, deney ve gözlem aracılığıyla ülkede bilim alanında yeni yöntemlerin ilkelerinin ortaya çıktığı dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle, Rusya aydınlanma çağının temel ilkesi olan akıl aracılığıyla eğitim alanında yaşadığı zor tecrübelerle rağmen bu dönemde epeyce gelişme kaydetmiştir (Çelik, 2017). 1802’de bir halk eğitim bakanlığının kurulması ve ülkenin ilk, orta, lise ve üniversite olmak üzere bir okul ağını yönetmek için altı büyük eğitim bölgesine ayrılmasıyla, Katerina II’ nin (1762-1796) reformları genişletilmişti.

Geleneksel anlatılar Rus Eğitim Tarihi ile ilgili genel olarak kayma olduğunu düşünseler de aydınlanmacı rasyonalizm ve Hristiyan pietizminin hem Napolyon öncesi hem sonraki döneminde Rus eğitiminde güçlü unsurların mevcut olması kabul edilmektedir. Eğitimli Ruslar genellikle 18-ci yüzyıldaki çok çeşitli fikirleri 19-cu yüzyılda da özümsemişlerdi. Bu yüzyıla ait görüşler, Hristiyanlığın kınanmasından devlet klişesi paternalizminin desteklenmesine, materyalizmden dini yönelimli idealizme, rasyonalizmden duygusallığa kadar genişlemektedir. Dini ideolojinin okullarda önemli rol oynayacağı, kiliselerin siyasi ve sosyal kontrol aracı olacağı ön görülmüştür. Okul komisyonunun kurulduğu 1802 tarihli yasada: ‘Her yerde, her türlü hizmete ve sosyal yükümlülüklere uygun eğitilmiş ve iyi huylu vatandaşlar yetiştirmek’ hedefinin ifade edildiği görülebilir. Çar Aleksandrın danışmanı Frederic-Cesar de La Harpe ve Voltaire de aynı fikirde olduklarını ifade ettikleri dikkati çekmektedir.

Bismarck ‘Okullara sahip olan toplum, teknolojiye de sahip olur’ aksiyomunu bolşevikler tam olarak anladıklarını 1917-7 Kasım iktidara gelerek kanıtladılar. Bu insanların örgütlü eğitim güçlerinin önemini çok iyi anladıkları görülebilir. Bolşevikler, geleceğe dair kiyametçi görüşlerinde, eğitimin Rus topraklarında komünizmin inşasına yönelik Leninist planın ekonomik, siyasi ve sosyal hedeflerine ulaşmaya yönelik olmasını bekliyorlardı. 5 Şubat 1918 tarihli kararname ile okulların kilise kontrolünden ayrılması resmileşmiş, okulların laikleştirilmesi başlanmıştır. Lenin tarafından ‘halkın afyonu’ olarak nitelendirilen din ve dini kurumlar eğitim alanından kaldırıldı ve din, toplumdaki tüm resmi konumundan sıyrıldı. Rusya Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti’nin 10 Temmuz 1918 tarihli Anayasası uyarınca, ücretsiz, zorunlu eğitim programı başlatıldı. Daha sonra zorunlu eğitim için 31 Ağustos 1925, 19 Kasım 1926 kararnameleri çıkarıldı. Eğitim öncelikleri listesinin olmazsa olmazı okuma yazma bilmeyenlerin tamamen ortadan kaldırılması idi. Sovyet Eğitim Sisteminin temeli Komünist Partisinin 1919, 18-23 Mart Sekizinci Kongresi’nde kabul edilen programla oluşturuldu ve uygulandı.

- 1). Ücretsiz ve zorunlu genel ve teknik eğitimin başlatılması.
- 2) Kadınların sosyal gelişimini iyileştirmek ve özgürleşmelerine yardımcı olmak için bir okul öncesi eğitim sisteminin kurulması: kreşler, anaokullar, evler gibi.
- 3) Ana dilde eğitim veren, her iki cinsiyetten çocukların birlikte eğitim gördüğü, dini etkilerden arınmış, tek tip sanayi işçi okulu ilkesinin tam olarak hayata geçirilmesi.
- 4) Tüm öğrencilere, masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere yiyecek, giyecek, kitap ve okul araç gereçlerinin sağlanması.
- 5) Politeknik bilgi birikimi ile bağlantılı olarak 17 yaşından itibaren mesleki eğitimin büyük ölçekte yaygınlaştırılması gibi maddeler yer almıştır.

Bu uygulamaların temelinde okulu burjuvazinin sınıf egemenliğinin bir aracı olmaktan çıkarıp toplumun sınıfsal bölünmelerinin ortadan kaldırılmasının, toplumun Komünist bir şekilde yeniden üretilmesinin bir aracına dönüştürmek duruyordu.

Rusya tarihinde, eğitim konularıyla ilgilenen departmana tarihinde 2 kez 'Eğitim Bakanlığı' adı verildiği biliniyor. Çarlık Rusya'sında- I Aleksandr tarafından 'Kamu Eğitim Kurulu' adı altında bir Eğitim Bakanlığı, 1802-de oluşturulmuş, daha sonra 1814 yılında 'Eğitim Bakanlığı' olarak yeniden yapılandırılmıştır.

1988 yılında RSFSR Eğitim Bakanlığı Rusya'da yaratılarak, iki bölüm birleştirilmiştir. RSFSR Mesleki Eğitim Devlet Komitesi ve RSFSR Eğitim Bakanlığı olarak bilinmektedir. 1988'den 1996'ya kadar Rusya'da, RSFSR Eğitim Bakanlığı, Rusya Federasyonu'ndaki ilk ve orta (ortaöğretim uzmanlık ve mesleki eğitim dahil) eğitimden sorumluydu. 1996-1999 yılına kadar Rusya Federasyonu Genel ve Mesleki Eğitim Bakanlığı 2000 yılından 2015-a kadar Rusya Federasyonu Eğitim Bakanlığı (Eğitim ve Bilim Bakanlığı) olarak değiştirildiği görülmektedir. SSCB'nin eğitim alanı 3 ayrı bölüm- SSCB Yüksek ve Orta İhtisas Eğitim Bakanlığı (Yüksek Öğretim Bakanlığı), SSCB Eğitim Bakanlığı, SSCB Mesleki Eğitim Bakanlığı tarafından denetlendiği dikkat çekmektedir.

Rusya, 1991'de Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSR) olarak Sovyetler Birliği'nin (SSCB) çekirdeğiydi. Sovyet döneminin sona ermesinden bu yana, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin doğası ve batılı demokratik anlayışların Rus sınıflarına uygunluğu hakkında çok fazla tartışmalar olduğu araştırmaların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Düzensizliğin, disiplinsizliğin ve sınıf grubunun ihtiyaçlarına ters düşen öğrenci davranışlarının olduğu yerlerde sınıf içi öğrenmenin en üst düzeye çıkarılamayacağı gerçeğiyle rus sınıflarının tipik olarak düzenli ve disiplinli olduğu tarihsel olarak rapor edilmiştir (Bronfenbrenner, 1967; Muckle, 1990; Alexander, 2000; O' Brien, 2000; Elliott vd., 2005).

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) çalışmasında (OECD, 2003) 41 ülkedeki çeyrek milyondan fazla öğrencinin görüşleri ve performansları, okul müdürlerinin bakış açılarıyla birlikte incelendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Rus muhbirler, derslerin gürültü ve düzensizlik nedeniyle aksadığını veya öğrencilerin derslere katılımının iyi olmadığını en az bildirenler arasında oldukları gerçekliği dikkati çeken noktadır. Batılı yorumcular (Muckle, 1990 & Wetsbrook, 1994) Sovyet döneminin yüksek akademik ve davranışsal standartlarını överken, tartışma ve münakaşayı en aza indiren ve çoğu zaman öğrencilerin bireyselliğini baltalayan güçlü ideolojik bileşeni eleştirmişlerdir. Markowitz

(2000) daha az motive olmuş öğrencilerin geri çekilme eyleminde olmasıyla sonuçlanan öğrenci pasifliğini eleştirmektedir.

Özet olarak Rusya'nın eğitim felsefi olarak, bireylerin zihni, ahlaka uygun, hissi ve fiziki taraftan gelişmesini sağlamak için en elverişli ortamı elde etmek; Bireylere bilimsel dünyaya bakış açısı kazanmasını sağlamak; Çeşitli bağımsız çalışma yöntemlerini kazandırmanın yanı sıra doğa, toplum, insanlar ve yaptıkları işler konusunda bilgi edinmek; Etnik kültürleri ve bölgeye özgü olan kültürel gelenekleri kurmak ve geliştirmek olarak özetlenebilir.

3.4. Azerbaycan İle İlgili Genel Bilgiler

Araştırmanın bu bölümünde araştırma konusu olan diğer ülke- Azerbaycan ile ilgili tanıtıcı genel bilgiler verilmektedir.

Başkent: Bakü

Yüzölçümü: 86.600 km²

Nüfus: 10.127.874 8 (2019)

Para birimi: Manat

Dil: Azerbaycan dili

Din: İslam

Başkenti Bakü olan Azerbaycan'ın yüzölçümü 86.600 km² dir. Nüfusu 10 milyondan fazla olan ülkenin geneli Müslümanlardan oluşmaktadır. SSCB dağıldıktan sonra 1992 yılından 1995 yılına kadar Azerbaycan Anayasası'nda resmi dil Türkçe olarak tanımlanmıştır. Daha sonra 12 Aralık 1995 tarihinde Referandumuna göre yeni Azerbaycan Anayasası kabul edildiği bilinmektedir. Kabul edilen Anayasanın devlet dili ile ilgili 21. maddesine göre Azerbaycan Cumhuriyetinin devlet dili Azerbaycan dilidir. Para birimi olarak manat kullanılmaktadır.

3.5. Azerbaycan Eğitim Sistemi

12 Kasım 1995 yılında kabul edilmiş Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına göre eğitim devletin gelişmesi ve toplumun ileri gitmesi için önemli faaliyet alanı sayılmaktadır. Uluslararası değerlerin temelini oluşturan eğitim, toplumun kalkınmasına hizmet etmekle beraber, demokratiklik, laiklik değerleri oluşturmaktadır. Anayasaya göre tüm topluma 11 yıllık zorunlu genel eğitim hakkı sağlanmaktadır. Azerbaycan eğitim hukukunun 42.ci maddesine göre her bir vatandaşın eğitim hakkı vardır. Devlet ücretsiz zorunlu genel orta öğretim hakkını garanti eder ve eğitim sistemi devletin kontrolündedir. Devlet, yetenekli kişilerin maddi durumları ne olursa olsun eğitimlerine devam etmelerini garanti etmekte ve asgari eğitim standartlarını belirlemektedir.

Okullaşma. Sovyetler Birliğinin dağılması ile bağımsızlıklarını duyuran Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'da eğitim, kültür, dil ve tarih alanlarını sosyalist ideolojinin tesirinden kurtarmaya yönelik milli çalışmalara ağırlık verildiği görülmektedir. Azerbaycan nüfusunun eğitim koşulları tarihi süreç boyunca çok fazla değişime uğradığından ülkenin nüfusunun eğitim durumu bilhassa Sovyet Döneminden şimdiye kadar geçen zaman diliminde oldukça farklı ve büyük değişimden geçtiği görülmektedir. Azerbaycan'da ilk ve orta öğretimdeki öğrenim durumu oldukça başarılı olmakla beraber dönem nüfusunun neredeyse tamamı ilk ve ortaöğretim görmektedir. Genel olarak ilk ve ortaöğretim çağındaki öğrencilerin öğrenim görmeleri görülen bir durumdur. Bu çağdaki nüfusun okullaşma oranı planlanan amaçlara ulaşarak Azerbaycan'da ilk ve orta okul yaşı nüfusunda, okullaşma oranının %100 olduğu görülmektedir (Seferov; Akkuş, 2005). Bu bakımdan gelişmiş ülkeler sırasına girmemiş olmasına rağmen eğitime önem verilen Azerbaycan'da eğitimle bağlı yeteri kadar araştırma kaynağının olmamasından bu alanda araştırmacılara bu çalışmanın yol göstereceği ve alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Eğitim sisteminin yapısı Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Yasasına yansıtılmıştır (<https://edu.gov.az/>). Hukukta eğitim kurumu türleri: Okul öncesi eğitim 3 yaşından itibaren başlar. Çocukların 6 yaşından itibaren okula gönderilmesi gerekli görülmektedir. Bu tür bir

hazırlık anaokulunda, okulda veya ailede yapılabilir; Genel eğitim okulları- ilkokul (1.-4.), genel orta (5.-9.), tam orta öğretim (10.-11.) seviyelerini içermektedir. Ders dışı eğitim kurumları: spor, satranç, teknik, sanatsal yaratıcılık, ekolojik eğitim, turizm vb. eğitimler vermektedirler. Mesleki eğitim kurumları- Meslek okulları ve liselerdir. Orta öğretim – Kolej, orta öğretim programlarına dayalı olarak eğitim hizmetleri sunan ve profesyonel bir derece verme hakkına sahip bir eğitim kurumudur; Yüksek öğretim kurumlarına üniversiteler, enstitüler, akademiler vb. dahildir (<https://aztehsil.com/news/9291-tehsil-sisteminin-qurulusu.html>).

Sovyet döneminde Azerbaycan eğitimi, Rus eğitim sistemi temel alınarak oluşturulmuş köklü bir geçmişe sahip geleneksel eğitimden mahrum bırakılmış ve Rusça eğitim veren okulların sayısı artmıştır. Azerbaycan'ın beşeri sermaye üretkenliği genel olarak potansiyelin altında kalmaktadır. Beşeri Sermaye Endeksi'ne göre, bugün Azerbaycan'da doğan bir çocuk, tam eğitim ve tam sağlıktan yararlanmış olsaydı, büyüdüğünde yüzde 60 daha verimli olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle birçok insanın, beşeri sermayenin potansiyel olarak yüksek getirilerini kaçırdığı ortaya çıkmaktadır (Seferov, Akkuş 2005). Yaklaşık 38.700 kişiyle anket yapılan Azerbaycan'ın 2015 ulusal temsili Sosyal Refah İzleme Anketinden elde edilen verileri kullanarak eğitimin özel ve sosyal getirilerini incelerken kadın ve erkeklerin getirileri arasında dikkate değer farklılıklar görülmektedir. Kadınlar için, okula (ilk ve orta öğretim) yönelik ortalama getiri, erkekler için yüzde 6,2' ye kıyasla yüzde 8,3 ile iki puan daha yüksektir. Yüksek öğretimin özel getirileri de erkeklerde yüzde 9' a kıyasla kadınlarda yüzde 11 ile daha yüksektir.

Azerbaycan'ın iş gücü, ortalama 21 yıllık bir deneyime sahiptir. Bu da orta yaşlı bir iş gücü olduğunu gösteriyor. Kadın işçilerin erkeklerden yarım yıl daha fazla eğitim almalarına ve iki yıl daha fazla deneyime sahip olmalarına rağmen, istihdam oranı erkekler arasında kadınlardan daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Orta öğretimin kazanç avantajı minimum düzeyde iken, yüksek öğrenimi olanlar ilk öğretimi olanlardan 1,4 kat daha fazla kazandıkları ortaya çıkmaktadır. Okullaşma getirileri yüzde 8 ile imalat sektöründe en yüksek olurken, ardından yüzde 5 ile hizmetler ve tarım daha sonra diğer sektörlerin yüzde 3 olduğu görülmektedir.

Genel olarak, Azerbaycan'da eğitimin geri dönüşü düşüktür ve son 20 yılda pek değişmediği gözlemlenmektedir (Moreno, Patrinos, 2021). Öncelikle belirtmek gerekir ki, ilgili devlet kurumları tarafından yayınlanan istatistikler oldukça sınırlıdır ve Azerbaycan'daki mevcut eğitim sisteminin kapsamlı bir analizini yapmak için yetersizdir. Ancak, genel tablo, eğitim kurumlarının temsilcilerinin resmi basın açıklamaları, eğitim alanında bağımsız uzmanların yaptığı analizler ve medya aracılığıyla elde edilmiş resmi kaynaklar temelinde yeniden oluşturulmaktadır.

2019-2020 resmi verilerine göre Azerbaycan'da toplam 4.443 ortaokul bulunmaktadır (bazı kaynaklara göre 4.432). Ülkede 314 okulda Azerbaycan dili ve Rusça, 1 okulda – Azerbaycan dili, Rusça ve Gürcüce dillerinde eğitim verilmektedir. Ayrıca ülkede eğitim dili Rusça olan 15 ortaokul bulunmaktadır. Genel olarak Azerbaycan'da Bakü dahil 340 okul Rusça eğitim vermektedir. Bu okullarda genel olarak 95-100 bin öğrenci Rusça eğitim görüyorken, Azerbaycan'da 120.000 Rus kökenli vatandaşın yaşadığı bilinmektedir. Ülkede 10 milyondan biraz fazla insanın yaşadığını dikkate alırsak ortaokul sayısındaki dinamiklere göre 44-50 Rus okulu Rus asıllı vatandaşın eğitim hakkının tam olarak sağlanması için yeterli olduğu söylene bilir. Ayrıca Azerbaycan vatandaşlarının bir kısmı Rusya'da eğitim aldığı için çocuklarının eğitim hakkının sağlanması en önemli konuların başında gelmektedir. Çünkü Cumhuriyetin Kanununa göre hangi dili konuşursa konuşsun tüm insanlara eğitim hakkı tanınmalıdır. Bu kriterden hareketle Rusça konuşan vatandaşların eğitime erişiminin kısıtlanması kabul edilemez ve yasa dışıdır. Azerbaycan'da yaklaşık 350.000-400.000 Azerbaycanlı ancak sadece Rusça konuşan vatandaşların olduğu düşünüldüğünde ve çocuklarının eğitim hakkını sağlamak için toplam ortaokul sayısına bölünürse, 150 Rus okulunun yeterli olduğu sonucuna varılabilir.

Genel olarak ülkede Rus kökenli Azerbaycanlı ailelerden gelen ve Rusça eğitim almış çocukların Rusça eğitim almalarına yetecek kadar Rus okulu bulunmaktadır. Mevcut istatistiklere bakarsak, Azerbaycan'da faaliyet gösteren Rus okullarının sayısı, mevcut Rusça konuşan nüfusun ihtiyaçlarını ülke genelinde en az 140 okulla karşılıyor. Bu okullara Azerbaycan dilinde eğitimi olan ailelerin çocuklarının da genellikle öğrenci sağladığı bilinmektedir.

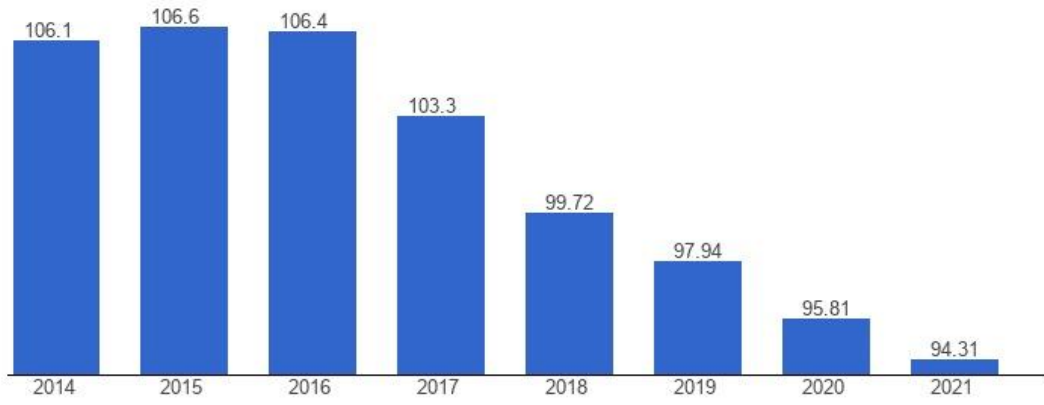
Azerbaycan toplumunda oluşan genel kaniya göre Rus okullarında eğitim kalitesi ve genel kültürel görünüm Azerbaycan okullarına göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu faktör, Azerbaycan eğitimi olan ailelerin çocuklarını Rus okullarına gönderme motivasyonu olarak değerlendirilebilir. Bu fikrin ne kadar doğru olduğunu görmek için istatistiklere bakılabilir. Devlet Sınav Merkezi'nin 2020 yılı yerleştirme sonuçlarıyla bağlantılı olarak açıkladığı ön sonuçlara göre, bu yıl I-IV gruplarda üniversitelere kabul için başvuran 71.224 başvurudan 65.194'ü Azerbaycan ve 6.030 Rus okulu mezunuydu. Birinci gruba giren ve 200'den fazla puan alan 2479 Rus okulu mezunundan 908'i (% 36,6). II. Grupta 1343 başvurudan 600'ü (%44,7), III.Grupta 1561 başvurudan 853'ü (%54,7), IV.Grupta 642 başvurudan 372'si (%58) geçer puan alarak üniversitelere girme hakkı kazandığı görülmektedir. Aynı şekilde Azerbaycan bölümlerinde de sonuç aynı- I. gruptaki 27.750 başvurudan 935'i (yüzde 34), II. gruptaki 13.773 başvurudan 5.769'u (yüzde 41.9), III. gruptaki 20.604 başvurudan 12.560'ı (60.9) üniversitelere girme hakkı kazandığı görülmektedir. Genel olarak, Azerbaycan bölümünde üniversiteye başvuran 65.194 kişiden 31.033'ü üniversite öğrencisi olma fırsatı bularken, Rusya bölümünde bu rakam 6.030 mezundan 2.733'ünün (yüzde 45,3) öğrenci unvanını hak ettiğini göstermektedir. Bu istatistiklere baktığımızda Rusya şubesi mezunlarının Azerbaycan şubesi mezunlarına göre daha yüksek eğitime sahip olduğu düşüncesi kendini haklı çıkarmamaktadır.

Diğer istatistikler, Rus okullarındaki eğitim kalitesinin Azerbaycan okullarından üstünlüğünü doğrulamamaktadır. Böylece bu yıl Azerbaycan bölümünde 600 puanlık skaladan geçen başvuru sayısı 1.644 kişi (yüzde 5,3), Rusya bölümünde ise sadece 133 kişi (yüzde 4,9) olduğu görülmektedir. Bu istatistiklere göre, Rus fakültelerinde daha yüksek eğitim kalitesi konusunda halk arasındaki fikirlerin doğrulanmadığı görülebilir. Her yıl Rusça okuyan 6.030 mezundan 2.733'ü (%45,3) üniversiteye girme şansına sahipken, 3.297'si (%54,7) bu imkândan mahrum kalmakta ve sadece Rusça bilen sıradan insanlar haline gelmektedirler. Böylece, yıllarca bu insanlar, yüksek öğrenim görmüş bir Rus "entelektüel" olma hayallerini gerçekleştirme fırsatından mahrum kalması söz konusu olmaktadır. Rus dilli 11 yıl okul okuduktan sonra, en iyi ihtimalle Rus dili öğreniminden memnun olmaktadır.

Diğer taraftan, genel istatistiklerden de görülmektedir ki, her yıl Azerbaycan bölümü mezunlarının yüksek öğrenimde aynı uzmanlık alanında kabul edilmeleri için gerekli puanlar, Rusya bölümünden başvuranların alması gereken puanları önemli ölçüde

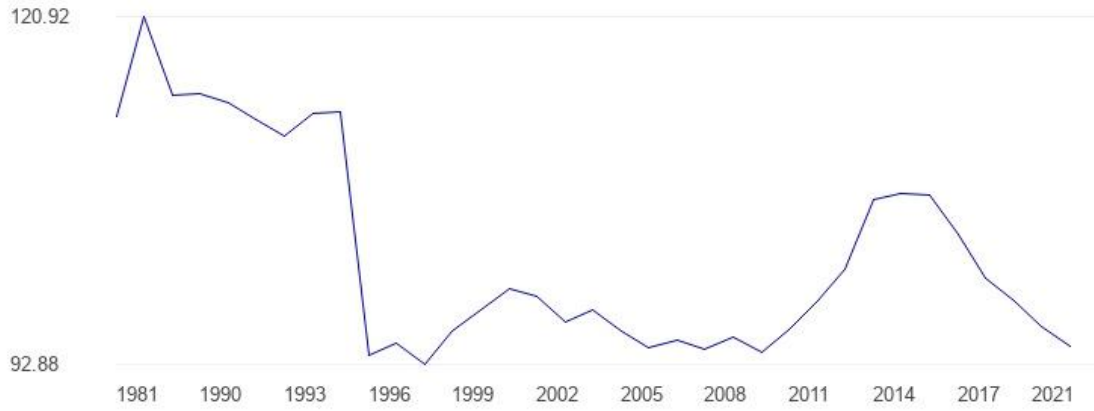
aşmaktadır (Örneğin, BSU'nun Azerbaycan fakültesine ücretli giriş için 568, Rus fakültesi için 494 vb. geçme puanı vardır). Bu, tüm öğrencilerin eşit eğitim hakkına ve adalet ilkesine gölge düşürdüğü araştırmalarda gösterilmektedir (Seferov, Akkuş, 2005). Öte yandan bu durum, Azerbaycan eğitimi almış ailelerin çocuklarını toplu halde Rus okullarına gönderme isteğini harekete geçiriyor. İstatistiklerin analizine dayanarak, Rus okullarının tamamen kapatılması veya sayılarının artırılmasıyla mevcut sorunun çözülemeyeceği sonucuna varılmaktadır. Bu sorunu çözmek için Rus asıllı Azerbaycan vatandaşları ve Rus eğitimi almış Azerbaycanlı ailelerin toplam sayısına göre ülkedeki Rus okullarının sayısını belirlemek gerekmektedir. Ayrıca Azerbaycan eğitiminin gelişiminde önemli değişiklikler yapmayan ve Azerbaycan eğitimi olan ailelerin çocuklarının motivasyonuna gölge düşüren ilave Rus okullarının önümüzdeki yıllarda sayısının önemli ölçüde azaltılmasının daha iyi olacağı düşünülebilir.

İlk okula kayıt oranının öneminden yola çıkılarak aşağıdaki grafikte Azerbaycan'daki sonuçlar gösterilmektedir:

Economic outlook around the world

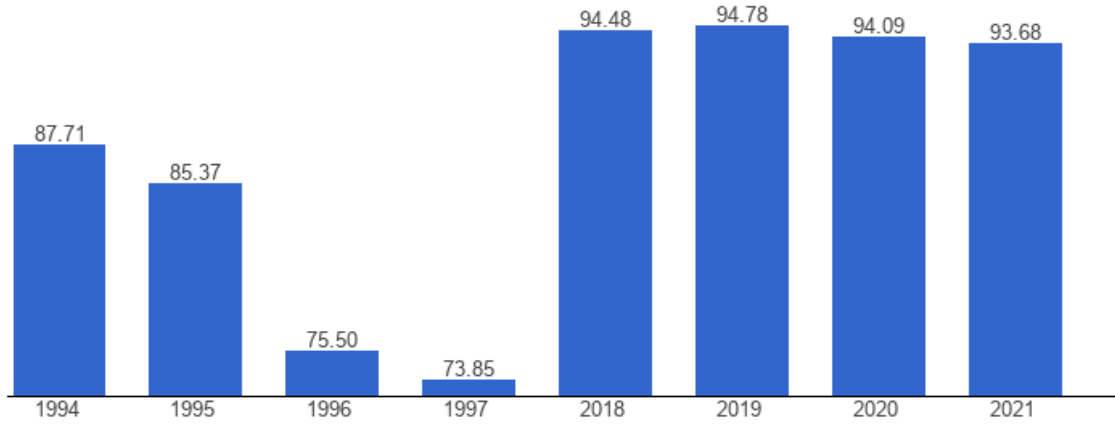
Longer historical series

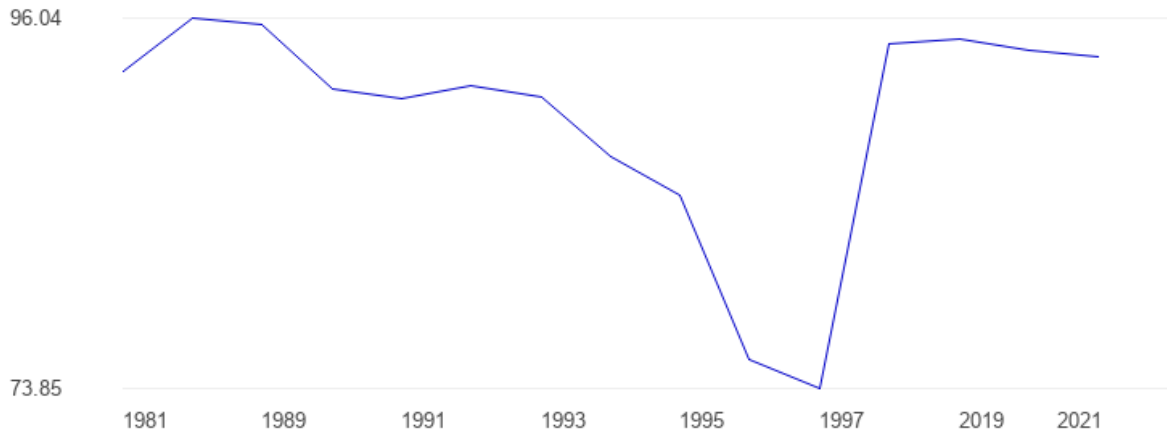
Şekil 7. Azerbaycan'da ilkokula kayıt oranı.

1981-2021 sene aralığını kapsayan grafikte Azerbaycan için ortalama değer yüzde 101,79, 1998'de en az yüzde 92,88 ve 1986'da en fazla yüzde 120,92 olarak görülmektedir. 2021'den en son değer yüzde 94,31'dir. Karşılaştırma yapmak için, 2021'de 67 ülke bazında dünya ortalamasının yüzde 101,18 olduğunun altı çizilebilir.

UNESCO'nun Azerbaycan'da orta öğretime 1994-2021 kayıt verileri ise bu grafiği sunmaktadır:

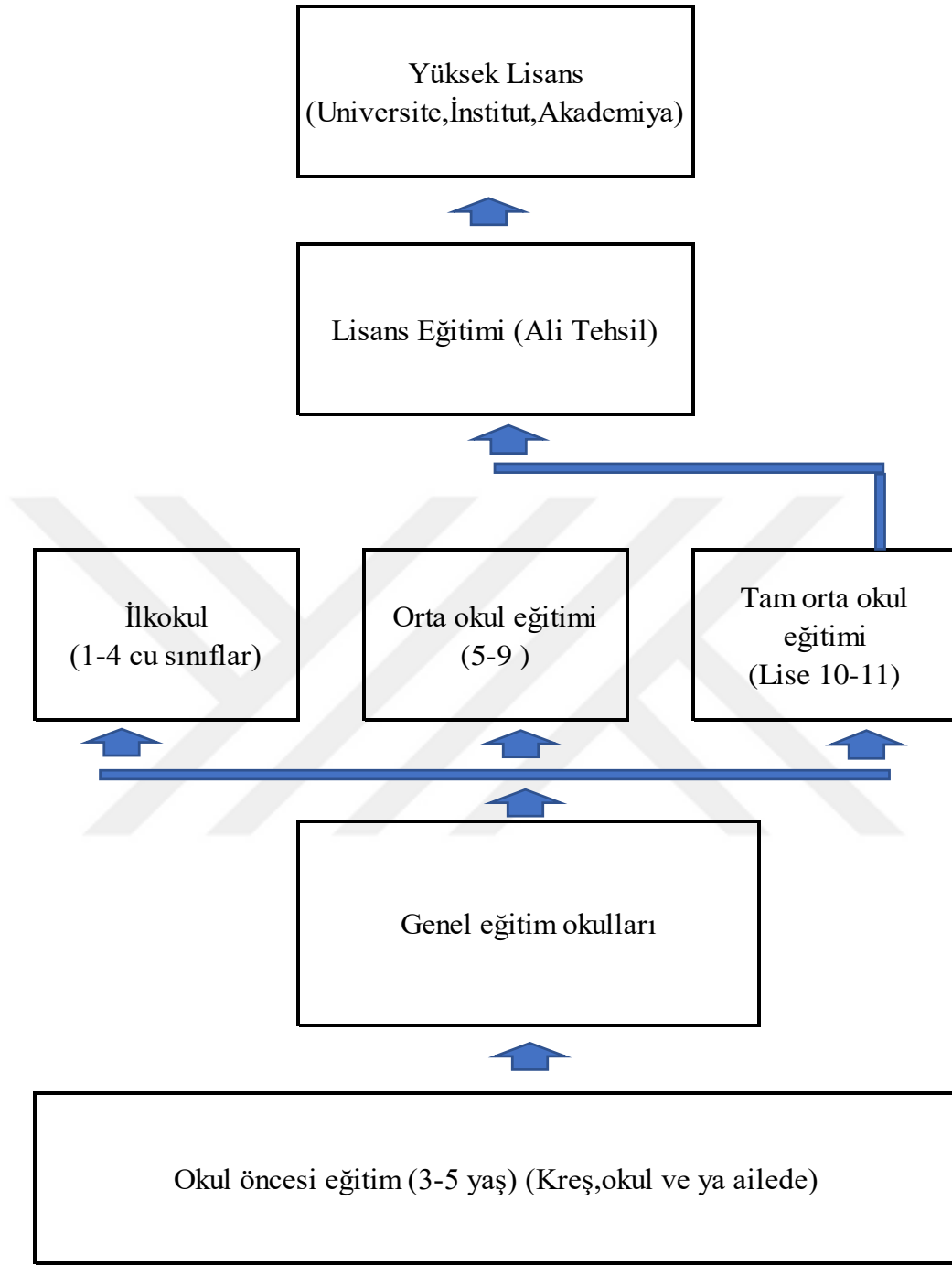
Daha uzun aralık için bu grafik eklenebilir.

Şekil 8. UNESCO'nun Azerbaycan'da orta öğretime 1994-2021 kayıt verileri

https://www.theglobaleconomy.com/Azerbaijan/Secondary_school_enrollment/

Bu gösterge 1981'den 2021'e kadar Azerbaycan için veri sağlamaktadır. O dönemde Azerbaycan için ortalama değer yüzde 90,01, 1997'de minimum yüzde 73,85 ve 1986'da maksimum yüzde 96,04 olarak gösterilmektedir. 2021'den sonraki değer yüzde 93,68 olarak sonuçlanmaktadır. Karşılaştırma için gösterilebilir ki 53 ülke bazında 2021 dünya ortalaması yüzde 79,49 olarak belirlenmiştir.

Şekil 9. Azerbaycan eğitim sistemi. Bu şekil Azerbaycan eğitim sistemi ile ilgili temel yararlanılan kaynaklardan oluşturulmuştur.

Azerbaycan eğitim sisteminde müfredat (Kurrikulum). 1999 yılından itibaren Azerbaycan'da genel eğitimin içeriğinde reformlar uygulanmaya başlanılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel orta öğretimin devlet standartları Bakanlar Kurulu'nun 26 Nisan 1999 tarih ve 72 sayılı kararı ile onaylanarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel eğitim kavramı (Ulusal Müfredat) 30 Ekim 2006 tarih ve 233 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edildiği bilinmektedir. Eğitim müfredatının ilk kez Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılmaya başlanılmıştır (1918). Genel eğitim düzeyinin devlet standardı ve programları (Müfredat), 3 Haziran 2010 tarih ve 103 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Azerbaycan'da kabul görmüştür. Curriculum, "yol, yön" anlamına gelen Latince bir kelimedir. Nisan 2022 kararı ile Milli Eğitim Bakanı Emin Amrullayev "Okul öncesi eğitim programını (müfredatı)" onaylamıştır. Bu konuda Bakan tarafından imzalanan Kararnameye göre, 1998 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanan "Okulöncesi kurumlarda eğitim ve öğretim programı" ve Bakanlık emriyle onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitim programı (müfredatı)" 10 Temmuz 2012 tarih ve 1329 sayılı (3-6 yaş)" kararı iptal edilmiştir. "Okulöncesi eğitim programı (müfredat)" esas alınarak yöntemsel tavsiyelerin hazırlanmasını sağlamak üzere Eğitim Enstitüsü (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Eğitim Enstitüsü Müdürü Rufat Azizov) görevlendirilmiştir.

Niteliğine göre ikiye ayrılan eğitim programlarının ilki mesleki eğitim programlarıdır. Fen odaklı müfredat, fen alanını ve onun mükemmel kavralar sistemini içerik olarak kapsar ve doğrudan bu kavramların özümsemesine yöneliktir. Bilginin hacmi ve miktarı, bu tür müfredatların kalitesinde önemli bir rol oynamaktadır. Uygulamalı becerilerin uygulanmasında konu yönelimli programın amacı, bilginin gücünü ve kalıcılığını artırmaya hizmet etmektir. Pratik öneme sahip beceriler, alışkanlıklar ve yetenekler geri plana itilmekte, konunun bilimsel potansiyeli artmakta ve farkındalık düzeyi gelişmektedir. Kişilik odaklı müfredat, yaşam becerilerine ve alışkanlıklarına doğrudan vurgu yapmasıyla ayırt edilirken, bu modele göre kişinin gelecekteki yaşam aktivitelerinde ihtiyaç duyacağı pratik beceri ve alışkanlıklar ele alınmakta, zihinsel aktivite ile ilgili yeteneklerinin oluşumu ön plana çıkarılmaktadır. Gerekli beceri ve alışkanlıkların oluşmasını sağlayan minimum bilgi miktarı belirlenerek, asgari öğrenme hedeflerine ulaşmak için bir araç olarak tasarlanmıştır. Bu eğitim, bütünlendirici içeriği ile seçilmektedir. Konuların isimlendirilmesinde ve içeriğin tanımlanmasında kişilik oluşumu için önemli olan ve kişinin kişisel faaliyeti için doğrudan gerekli olan gereksinimler esas alınarak kabul görmüştür.

Modern okulun öğretmeni, 2008'den beri uygulanmakta olan müfredat standartlarının gerekliliklerine karşılık gelen bir düzeyde profesyonel çalışma faaliyetine katılmaktadır. Bu nedenle, mesleki personel yetiştirilmenin çağdaş gereksinimleri olan kişilik odaklı ve sonuç odaklı eğitimin gereklerini karşılayabilecek, çağdaş bilgi ve becerilere ve yeni teknolojilere hakim nitelikli eğitimcilerin yetiştirilmesi öncelikli bir alandır. Gerçeklik olarak söylene bilir ki, 10 yıl eğitim sistemi için küçük bir dönem olsa da "müfredat" yönteminin sonuçları olumlu bir şekilde ekonomide ve toplumda görülememektedir. Bununla ilgili yapılan değişiklikler başlı başına eğitime ilgisizlik döneminin başlamasının, ilgili programların ve ders kitaplarının yitirilmesi anlamına gelmektedir. Azerbaycan'da Eğitimde son yenilikler olarak karara alınan birkaç madde dikkati çekmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 109. maddesinin 32. paragrafının rehberliğinde, bilim ve eğitim arasındaki etkileşimi güçlendirmek ve bu alanlarda yönetimi geliştirmek için:

1. Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı olarak ismi değiştirildi.
2. Bilim alanında devlet politikası ve düzenlemelerinin uygulanması, bilimsel kurum ve kuruluşların bilimsel faaliyetlerinin koordinasyonu ve yönlendirilmesi ile ilgili yetkiler Bakanlığa verildi. 3. Bakanlık bünyesinde aşağıdaki ajanslar kuruldu,
 - 3.1. Devlet Bilim ve Yüksek Öğrenim Ajansı, 3.2. Okul Öncesi ve Genel Eğitim Devlet Ajansı.
4. Azerbaycan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığına bağlı Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi'nin bilimsel kurum ve kuruluşlarının ve diğer kurumların listesi onaylanmalıdır (eklenmelidir).
5. Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi Azerbaycan Tarihi Ulusal Müzesi, Nizami Gencevi adına Azerbaycan Edebiyatı Ulusal Müzesi ve Hüseyin Cavid Evi Müzesi, mal varlığı ile birlikte Azerbaycan Cumhuriyeti Kültür Bakanlığına bağlı olmalıdır gibi maddelere yer verilmektedir.

2014 ve 2022 yıllarında eğitimde yapısal değişikliklerin yapıldığı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu değişim, bir yandan savaş sonrası gerçekliğe karşılık verirken, diğer yandan daha geniş idari toprak birimleri içeren büyük yapıların oluşmasına ve merkezileşmeye yol açmaktadır. Bu kadar hızlı bir yapısal değişikliğin bir yandan yönetimi iyileştirmek için hesaplandığını, diğer yandan şeffaflık açısından sorunlara yol açabileceği eleştirilebilir. Örneğin, yapısal değişikliklerin arka planına karşı selef kuruluşların faaliyetlerinin sorumluluğunu üstlenmek (izlemek) çok daha zor hale gelecektir. Tüm bunların yanı sıra yapı değişikliği önemli ekonomik maliyetler anlamına gelmektedir: yasal değişikliklerin yapılması, kâğıt tabanlı ve elektronik değişikliklerin yapılmasıyla (örneğin, mühür değiştirmek, yeni bir web sitesi açmak, tabela değiştirmek vb.) ek maliyetlere ve işgücü tüketimine yol açabileceği öngörülebilmektedir. Bu bağlamda yapının etkililiğini yürütme açısından yönetim işlerinin önemi göz ardı edilmemelidir.

Azerbaycan'da Mesleki Eğitim. Ülkenin kalkınmasının önemli etkenlerinden biri olan mesleki eğitim programları Azerbaycan'da 'Mesleki Eğitim Kanunu' tarafından belirlenmektedir. Kanun mesleki eğitime katılımı artırmak için teşvikler sağlamak ve öğrencilere burslar, destekler verilmesinin önemine dikkat çekmektedir. Azerbaycan'da 3 çeşit mesleki eğitim kurulu mevcuttur:

1. Meslek Yüksekokulu,
2. Meslek Lisesi,
3. Mesleki Eğitim Merkezi.

Yasaya göre genel eğitim kurumlarında okuyan kişilerin ilk mesleki eğitimi alma hakkı vardır ve meslek yüksekokuluna kabul edilen kişilere teknik mesleki eğitim hakkı verilmektedir. Mesleki eğitimin esas hedefi öğrencini iş hayatına hazırlanmasını kolaylaştırmaktır. Araştırma için istatistiksel kaynaklardan elde edilen veriler göstermektedir ki, Azerbaycan'da mesleki okulların sayısı 2021'de 103, eğitim alan öğrenci sayısı 22012 iken, bu rakam 2022 senesi için okul oranı 99, eğitim alan öğrenci sayısı ise 22749'dur. Bu durumda, 2022'de okul sayısı azaldığı halde, öğrenci sayısının artması dikkati çeken bir durumdur. Bununla beraber 2021-de mesleki eğitimi bitirenlerin sayısı 14233 kişidir. Sonuç

olarak söylene bilir ki, 7779 kişi mesleki eğitimi yarım bırakmıştır. Araştırmaların sonucu göstermektedir ki, Azerbaycan'da mesleki eğitimi tercih edenlerin oranı seneler içinde düşmüştür. Mesela daha uzak sayıla bilecek bir takvime gidersek 1991 senesinde ülkede mesleki eğitimi tercih edenlerin sayısı 82188 kişi oluştururken, okul oranı 176 olarak görülmektedir. En son verilerin 2007 için mevcut olduğu mesleki eğitimde öğretmen sayısının 1971 kişi olduğu ve öğretmenlerin 1035-ini kadınların oluşturduğu sonucu verilerden elde edilmektedir (<https://www.stat.gov.az/source/education/>).

3.6. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Tarihi

Günümüz eğitim sistemlerinin kaynaklarını araştırıp bulmak bahsi geçen ülkelerin eğitimine önemli değer sağlamaktadır. Azerbaycan'da eğitimin yüzyıllar boyunca yerleştiği coğrafyada farklı şekillerde var olduğu bir gerçekliktir. Okur-yazarlık oranının yüksek olması ve yüksek olmaya devam etmesi Azerbaycan'da eğitime her zaman önem verildiğinin bir göstergesidir. Kadın erkek olarak cinsiyet ayrımının okuryazarlık oranında yüksek oranda olmamasının önemli sebeplerinden en mühimi bilhassa Sovyet Döneminde yürürlüğe girmiş eğitim sistemi ile alakalıdır.

XIX yüzyılın sonu- XX yüzyılın başlarında Azerbaycan'da laik eğitim için şartların uygun olduğu görülmektedir. Evrensel okullar zincirinin oluşmasına ve geliştirilmesine ortam yaratan istikrarlı bir sosyopolitik durumun mevcut olduğu 1905 senesine kadar görülmektedir. Sosyokültürel inkişaftaki yeni eğilimlerde laik eğitim örgütsel biçimlerinin oluşturulduğu ve 19. yüzyılın son yıllarında Gaspıralı İsmail Bey'in klasik okul ve medrese eğitimini yenileyerek yoluna koyduğu "Usul-i cedid" yönetiminin tesiri ile yeni yön kazanan Azerbaycan'daki eğitim sistemi olumlu sonuçlarını göstermeye başladığından, İslâmdan kopmadan çağdaş bilim ilkelerine uyarak izlediği eğitim sistemi ile Azerbaycan nüfusu o devir Türk Dünyasının modern eğitimde en ileri giden Türk ülkesi olduğu kaynaklardan alınan bilgilere göre dikkati çeken durumdur (Əhmədov, 2006). *Tağıyev eğitim almış bir kızın eğitilmiş bir anne olacağından ve çocuklarına daha fazla fırsat yaratacağına inanıyordu. Böylece çocuklarını daha iyi yetiştiren bir anne topluma değeri biçilemez katkıda bulunarak toplumun gelişimine destek olacaktı. Tağıyevin kız lisesi, Çar'ın milyonlarca Müslüman uyruğunun yaşadığı Rus İmparatorluğu'nda örneğinin ilki olacaktı. 1893 yılında okul ve medreselerde yönetim kurallarına biraz değişiklik yapıldı. Sonuç*

olarak, bu kanuna göre Azerbaycan' da faaliyet gösteren tüm okul ve medreselerin umumi yönetici organlara katıldığı kaynaklarda görülmektedir. Kabul görmüş bu yasadan sonra okul ve medreselerin valilerin yönetimine geçmesi ile sonuçlandırıldığı görülmektedir (Merdanov, 2011). 20. Yüzyılın başında Azerbaycan'da laik okul eğitiminin inkişaf kademelerinde farklı durumlar gözlenmektedir. 80'lerde İslam din okulları sayıca ilk başlarda yer alırken, rasyonel okullar daha az görülmekte ve bununla beraber Rus devlet okullarında Azerbaycanlılar neredeyse hiç görülmemektedir (Мамедова,2008). 1915 yılında Azerbaycan'da 23 bini Azerbaycanlı olmak üzere 73,6 bin çocuğun okuduğu 15' i ortaokul olmak üzere her türden 976 okul vardı (Merdanov, 2011). 1926 yılında ülke nüfusunun yaklaşık %30'u okur yazarken, 1970 yılında bu oran yükselerek %99'a ulaşmıştır. Nitekim kadın ve erkek nüfus arasındaki okuma-yazma oranında önemli bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bilhassa bu durumun Sovyet döneminde yürürlüğe girmiş eğitim sistemi ile bağlantılı olduğu dikkat çekmektedir (Seferov, Akkuş, 2005).

Kafkas eğitim bölgesinde görevlendirilen Azerbaycan öncüleri ve Rus öğretmenleri içerisinde okul eğitiminin organizasyonu ve içeriği ile bağlı problemlerin müzakeresinde farklı yaklaşımlar gözlemlenerek bazı kararlar alınmıştır: Topluma kendi ana dillerinde taban bilgiler sağlama misyonlarının önceliğinin tanınması; okulun ulusal kimliğini korumanın önemli olmasını savunmakla beraber sosyal refah kaynağı olarak eğitime karşı tutumlu olmak, eğitimin dini temellerini ve ulusal değerlerini korumakla birlikte insan kaynaklarının daha da iyi sağlanması için genel eğitimi genişletme gereksinimi (Rusça eğitim veren ve Kuran'ı inceleyen laik ulusal ve devlet okulları) - bir grup "Batılı", eğitimde taban görevler olarak eğitimsel ve etik görevlerin dikkate alınması, laik genel eğitim konularını (mektebler) tanıtarak geleneksel din eğitiminin önceliğini korumak - bir grup "gelenekselciler", kadınlar için ilk ve orta öğretim ihtiyacının tanınması, ulusal okullar için öğretmen eğitiminin özelliklerinin tasdik edilmesidir (Çamalan, 2011). Rus hükümeti, Azerbaycanlı aydınları her türden ilk ve orta dereceli okulların yoğun gelişimi için o zamanlar çekmek istediği görülmektedir. Orta öğretimde eğitim kurumlarının öğrenci sayısı önemli ölçüde artmaktaydı. Kurumlarda Kuran öğretimi ve geleneksel davranış normlarının yetiştirilmesi korunuyordu ve Azerbaycan'da modern eğitim reformu için, laik temellerin ve dini geleneklerin birliğini korumak da dikkate alınan bir durum olarak görülmektedir. Doğu kültürünün ulusal kimliği, gelenekleri ve bilgeliği, Avrupa rasyonalist eğilimleri, Rusya ile

kültürel etkileşim için odaklanılmıştır. Eğitimin örgütsel ve asli görevlerini çözmede halkın gücünü önemsemek güçlenmiştir (Мамедова, 2008).

1915 yılında Azerbaycan topraklarında, 23 bini Azerbaycanlı olmak üzere 73,6 bin çocuğun okuduğu 15' i ortaokul olmak üzere her türden 976 okul olduğu bilinmektedir. 28 Nisan 1920' de XI Kızıl Ordu tarafından Azerbaycan toprakları işgal edilmiştir. Bu dönemde ulusal hükümetin devrildiği tarihi kaynaklardan bilinmektedir. Azerbaycan'da Sovyet iktidarı yönetime başladığı gibi cumhuriyette halk eğitim sistemi sosyalizm ideolojisi temelinde örgütlenmiştir. Bu durumda 10 Mayıs 1920' de Azerbaycan SSC-de yeni bir Sovyet okulunun yaratılması mevzusu önemli kılınarak kararname kabul görmüştür. Bu kararnamede, yeni Sovyet okulu yaratma alanında bazı ana yönler tanımlanarak eski ilk ve orta dereceli okulların politeknik okulları ile değiştirilmesi, yeni Sovyet okulunun iki seviyesi - beş yıllık 1. seviye (I-V. sınıflar) ve dört yıllık II seviyesinden oluşan organizasyon (VI-IX sınıfları) yapımı, ana dilinde eğitim her iki düzeyde de zorunlu eğitim, herkes için ücretsiz eğitim, yakın gelecekte öğrencilere yiyecek ve devlet tarafından kıyafet sağlanması, laik emek okulu, kız ve erkek çocukların beraber eğitimi, ücretsiz eğitim, eğitimde hak eşitliğinin sağlanması karara alındığı görülmektedir (Merdanov, 2011).

20. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da kızların ev dışında eğitim alamadığı gerçekliği dikkat çekmektedir. Ancak bazı entelektüel aileler kızlarını evden kenar eğitime gönderme düşüncesine sıcak baktığı da bilinmektedir. Önemli isimler, ünlü yazarlar ve meşhur şahsiyetler Ahundov, Chamanzaminli, Hagverdiyev, Ağayev, Memmedguluzade, Ahundzade, Shikhlinskaya, Tağıyev, Sabir, Hacıbeyov, Jabbarli, Nemanzadeh ve diğerleri, Azerbaycan' da kadınların eğitimini sosyal yasaklardan kurtarmak için yorulmadan büyük mücadele vermişlerdi" (Polonski, 1848). Azerbaycan kadınına tarihsel ölçekte kısa bir zaman diliminde (yaklaşık 30-40 yıl sonra), Sovyet siyaseti (kolektivizasyon, eğitim reformları, sanayileşme, kentsel nüfus artışı, aile, kadın ve evlilik alanında kabul edilen yasalar ve kamu kampanyaları) ve İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları altında toplumdaki iş bölümü değişimi, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde ciddi değişiklikler getirildiği görülmektedir. Böyle devam eden süreç, kadının cemiyetteki önemini artırarak, bir dizi yazılı olmayan kanunun ortadan kaldırılması ve değiştirilmesi için zemin yarattığı, kadınların eğitimi toplumda olması gereken normal bir durum olarak kabul edilmeye başladığı görülmektedir. Uzmanlık alanına göre 2012'de halihazırda üniversitede

okuyanların % 47'si, Azerbaycan'ın eğitim kurumlarında, eğitim alanında çalışanların mutlak çoğunluğu %68-i kadındı. 2000 yılı istatistiklerine göre bilim alanındaki farklılıklar şu şekildedir: Akademisyen erkek sayısı 36 kişi, kadın sayısı 1 kişi; akademinin muhabir üyelerinden 57'si erkek, 3'ü kadın; bilimler doktoru 1375 erkek, 175 kadın; fen bilimleri adayı 5875'i erkek, 2625'i kadın olduğu istatikselsel olarak bilinmektedir.

Yükseköğretim ve araştırma müesseselerinde kadınlar teknik ve bilimsel alanlardan daha fazla sözel ve edebi yaratıcı alanlarda çalıştığı görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunluğunun kadınların oluşturduğu gerçekliği mevcuttur. Bu bağlamda kadın öğretmen sayısı erkeklerden daha fazla olması ile dikkat çekmektedir. Azerbaycan Ulusal İnsani Gelişme Raporu için 2005 yılında yapılan anketin sonuçlarına göre %77,6 (ankete katılanların çoğunluğu) oranında katılımcı, hekimliği kadınlar için en uygun mesleklerden biri olarak görmektedir. Buna karşın umumi sağlık sisteminde daha az görülmekte olan erkek çalışanların yönetim pozisyonlarında daha fazla yer aldığı dikkat çekmektedir. Azerbaycan'da 2012 senesinde kadınlar, işgücünün %48,4 'ünü oluşturmaktadır. 2016 yılında kadınların ortalama maaşı 243,6 AZN olup, erkeklerin aylık ortalama maaşının sadece %46,9' u kadar olduğu görülmektedir. Kadınlar ayrıca eğitim (kadınların %71,7'si), sağlık ve sosyal hizmetler (2012'de %78,1) gibi düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar (Şeydayeva, 2017).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yüksekokullarda ve teknik Enstitülerde Eğitim Programları ve Çalışma Rejimi 19 Eylül 1932 tarihinde alınmış karar ile yüksek okullarda, öğretimde, bilimsel-yöntemli uzmanlık alanlarında eğitimin niteliğinin artırılması, işlerin iyileştirilmesine ivme kazandırmıştır. Bu karara esasen, yalnızca yükseköğretim görmüş eğitimli kişiler seçilmeli ve liseyi yüksek notlarla bitirenler yüksekokullara tercih edilmelidir. 30'ların başlangıcında Azerbaycan' da yükseköğretim sisteminin bir "deney" alanına geçmesi neticesinde çok fazla küçük yüksek öğretim kurumu kurulduğu dikkati çekmektedir. Cumhuriyet'te yüksek okul sayısı 19'a yükseldiği tarihi araştırmalardan bilinmektedir. Bu dönemde öğrenci sayısı 10.600 kişiye ulaşarak işçi ve muzdur öğrenciler yüzde 70'lerde görülmüştür.

1920'li yıllarda Azerbaycan'da mevcut olan yüksek öğretim kurumları: Azerbaycan. Devlet .Üniversitesi,..Azerbaycan.Devlet.Konservatuarı,..Azerbaycan..Politeknik..Enstitüsü, Yüksek Pedagoji Enstitüsü olarak sıralana bilir. Azerbaycan Ziraat Enstitüsü Haziran 1956' dan faaliyet göstermiştir. SSCB hükümetinde 1 Ekim 1956'dan itibaren orta ve yüksek öğretim kurumlarında ücretin kaldırılacağıyla ilgili yasa kabul edilmiş ve bu karar şimdiye kadar var olan eğitim bakımından oldukça önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir.

Çağdaş koşullarda da Azerbaycan uluslararası eğitime oldukça önem vermektedir. Bu bağlamda yurtdışından öğrenci almaya olumlu bakan ülke, yurtdışına da öğrenci göndererek ülkedeki eğitimi geliştirmek yolunda politika sürdürmektedir.

3.7. Rusya ve Azerbaycan Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması

Eğitimle ilgili iki ülke arasındaki anayasal maddelerin karşılaştırılması aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1

Eğitimle ilgili iki ülke arasındaki anayasal maddelerin karşılaştırılması

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası		Rusya Federasyonu Anayasası	
Bölüm	Madde	Bölüm	Madde
Bölüm 2. Devletin temelleri.	Madde 16.Sosyal gelişme ve devlet 2.Azerbaycan devleti kültür,eğitim,sağlık,bilim ve sanatın gelişmesini destekler,ülkenin dağasını,halkının tarihini,maddi ve manevi mirasını korur	Bölüm 2. İnsan ve Yurttaş Hak ve Özgürlükleri	Madde 26. 2.Herkes kendi ana dilini kullanma, iletişim,yetiştirme,eğitim ve yaratıcı çalışma dilini özgürce seçme hakkına sahip olacaktır.
Bölüm 3. Temel insan ve medeni hak ve özgürlükler	Madde 42.Eğitim hakkı 1. Her vatandaşın eğitim hakkı vardır. 2. Devlet ücretsiz zorunlu genel orta öğretim hakkını garanti eder. 3. Eğitim sistemi devlet kontrolündedir 4. Devlet, yetenekli kişilerin maddi durumları ne olursa olsun eğitimlerini devam etmelerini garanti eder. 5. Devletler asgari (minimum) eğitim standartlarını belirler.		Madde 43. 1.Herkes eğitim hakkına sahiptir. 2. Devlet veya belediye eğitim kurum ve kuruluşlarında ücretsiz okul öncesi, orta ve yüksek mesleki eğitime genel erişim için garantiler sağlanacaktır. 3.Herkes, bir devlet veya belediye eğitim kurumunda ve bir işletmede rekabetçi bir temelde parasız yüksek öğrenim alma hakkına sahiptir. 4. Temel genel eğitim parasızdır.Ana- baba veya kayınvalidesi, çocuklarının temel bir genel eğitim almalarını sağlar. 5. Rusya Federasyonu, federal devlet eğitim standartlarını belirler ve çeşitli eğitim biçimlerini ve kendi kendine eğitimi destekler. 6. Anayasanın 26-cı maddesine göre herkes kendi ana dilini kullanma, ana dilinde iletişim kurma, eğitim ve yaratıcı çalışma dilini özgürce seçme hakkına sahiptir.
	Madde 45. Ana dili kullanma hakkı 1.Herkesin ana dilini kullanma hakkı vardır.Herkesin herhangi bir dilde yetiştirilme ve eğitim alma, yaratıcılıkla uğraşma hakkı vardır.		

Kaynak: Bu tablo yazar tarafından Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu anayasaları incelenerek hazırlanmıştır.

Azerbaycan Cümhuriyeti Anayasası: <https://www.e-qanun.az/framework/897>

Rusya Federasyonu Anayasası: <http://www.constitution.ru/en/10003000-01.htm>

Cetvele dayalı olarak gösterilen Anayasal güvencelere ek olarak, söylene bilir ki, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu eğitim sistemini düzenleyen yasalara sahiptir. Rusya Federasyonu'nda ilgili kanun 2012 yılında kabul edilmiş ve ertesi yıl (2013) yürürlüğe girmiştir. Uygun yasa Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2009 yılında kabul edilmiş ve aynı zamanda o yıldan beri yürürlüktedir. Okul öncesi, ilk ve orta öğretim ile orta öğretim sonrası eğitime bağlı kurumsal büyüme, her iki ülkede de bu kanunlara dayalı mevzuatla düzenlenmektedir. Ayrıca bu kurallar, ilgili kamu ve özel kuruluşların çalışma esaslarını da teşkil etmektedir.

Eğitim yönetimi. Katz yöneticilere yönelik becerileri – problemi halletmek, doğru planlamak ve problemi çözerken stratejik düşünmekle beraber karar verme yeteneği gibi yönetici becerilerini kavramsal beceriler olarak belirtmektedir (1974). Buna ilişkin olarak söylene bilir ki, okul yöneticilerinin tercih edilmesinde Eğitim Yönetimi Sertifikasına sahip olma şartının sağlanması, okul yöneticisi adaylarının tercih edilmesi koşulunun esasını oluşturması Eğitim Bilimleri alanında kavramsal becerilerini güçlü kılmasına inanılmaktadır (Akyol ve Özenç, 2021). Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin dağılmasından sonra bu birlikten ayrılan ülkelerden olan Rusya ve Azerbaycanda günümüz Anayasası yürürlüğe girmiştir. 1993'te Rusya'da, 1995'te Azerbaycan'da kabul edilen Anayasa ile her iki ülkede günümüz Eğitim sisteminin temelleri atılmıştır. Rusya ve Azerbaycanda Eğitim merkezi yapıya sahiptir. Bu da her iki ülkede eğitim sisteminin devletin kontrolünde olması ve önemli hususlarda devletin eğitimin standartlarını belirlemesi demektir. Rusya'da okul yöneticilerine yüksek öğrenim kurumlarında eğitim almakla beraber, bir süre öğretmenlik tecrübesi de kazanmış olma şartı belirlenmiştir. Aynı şekilde Azerbaycan'da okul yöneticileri için de neredeyse aynı şartlar belirlenmekle beraber okul yöneticileri zaman zaman yöneticilikle bağlı seminer ve kurslara gelişim adına devamlı olarak yer vermek zorundadır. Rusya'da ek olarak farklı husus olarak değerlendirilerek söylene bilir ki, yerel eğitim makamları tarafından okul müdürleri düzenli olarak gözlemlenerek bazı kriterler çerçevesinde değerlendirilmesine önem verilmektedir. Bu bağlamda okul yöneticilerinin seçilmesi okulun işleyişinde önemli rol oynadığından oldukça önem arz etmektedir. Rusya'da okul yöneticileri, eğitim kurumlarının şekline göre eğitim bölgesinin ilgili yönetim organları tarafından seçilmektedirler. Bu bölgesel yönetim organlarının belirlenmiş eğitim politikalarının mevcut olduğundan, açık pozisyonlara kabul edilmiş başvurulardan seçim yapılmaktadır (Özel okullarda okul sahipleri tarafından okul yöneticisi seçilmektedir).

Azerbaycan'da ise bu durum farklı gözükmetedir. Ülkede okul müdürü Eğitim Bakanlığı tarafından görevine atanır. Kriterler bakanlık tarafından belirlenerek, adayın bilgi ve mesleki yeterliği değerlendirilir. Aday mülakata alınır ve milli Eğitim Bakanlığının onayı ile süreç gerçekleşir. Atamalar liyakata dayalı olarak yapılmakla beraber, yöneticinin belirlenmesinde objektif kriterler kullanılmaktadır.

Şekil 10. Rusya ve Azerbaycan'da 1971-2021 aralığını kapsayan ilköğretime kayıt oranı karşılaştırması

Bu grafikte Rusya ve Azerbaycan'da 1971-2021 aralığını kapsayan ilköğretime kayıt oranı karşılaştırması yapılmaktadır. Dünya Bankası tarafından yapılan çalışmada çıkan sonuç geniş aralığı kapsamaktadır. İlköğretime brüt kayıt oranı, yaşına bakılmaksızın ilköğretime kayıtlı öğrenci sayısının resmi olarak ilköğretime tekabül eden yaş grubunun nüfusuna bölünmesi ve 100 ile çarpılmasıyla hesaplanmıştır. Yıllık eğitim anketine verilen resmi yanıtlardan elde edilen istatistiklerdir ve tüm veriler, eğitim programlarının

uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirliğini sağlamak için Uluslararası Standart Sınıflandırmasına (ISCED) göre haritalanmaktadır. İstatiksel sonuçlar 2011 yılında UNESCO Üye Devletleri tarafından resmi olarak kabul görmüştür. Nüfus verileri, Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümünden alınmıştır.

<https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.ENRR?locations=RU-AZ>

Ülkelerde eğitim dili. Kültürel çeşitliliğin olduğu, yaklaşık 100 farklı dilin konuşulduğu Rusya'da eğitim dili devlet dili olan Rusçadır. Anayasanın 26-cı maddesine göre herkes kendi ana dilini kullanma, ana dilinde iletişim kurma, eğitim ve yaratıcı çalışma dilini özgürce seçme hakkına sahiptir. Rusya Anayasasına göre resmi dili Rusça olarak belirlemiş ve Rusça ülkedeki eğitim sisteminin temelini oluşturmaktadır. Yükseköğretim kurumları ve üniversitelerde, esasen de uluslararası programlarda İngilizce ve diğer dünya dilleri de kullanılmaktadır. Rusya'da azınlık dillerinin de konuşulması nedeniyle, bazı okullar diğer dillerde de eğitim vermektedir. Bu dillere Altayca, Çeçence, Yakutça, Tatarca gibi yerel diller dahildir. Okullar bu dillerde de eğitim vermektedir. Eğitim dil genel olarak Rusçadır. Bu gibi yerel dillerde eğitim sadece bazı küçük bölgelerde sınırlıdır. Buna karşın Azerbaycanda da eğitim dili Azerbaycan Türkçesidir. Azerbaycan Anayasası'na göre resmi dilin Azerbaycan dili olduğu ülkede, okullarda eğitim dili de Azerbaycan dilindedir. Anayasanın 45-ci maddesine göre herkesin ana dilini kullanma hakkı vardır. Herkesin herhangi bir dilde yetiştirilme ve eğitim alma, yaratıcılıkla uğraşma hakkı vardır. Yasaya göre hiç kimse ana dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz. Örneğin, uzun bir aradan sonra 2023-te ilk kez Talışlar için kendi dillerinde ders kitaplarının basılmaya başlanıldığı söylene bilir (tehsilforumu. az).

Uluslararası eğitimlerde, bazı Üniversitelerde, bazı yükseköğretim kurumlarında İngilizce de kullanılmaktadır. Aynı zamanda Azerbaycan'da Sovyetin etkisiyle daha önceleri bilinmesi daha fazla önem arz eden rus dilinin halen de okullarda talep görme gerçeği bilinmektedir. Ülkede oldukça yaygın bir şekilde Rus okulları mevcuttur ve karma eğitim sistemiyle (Rus ve Azerbaycan dilinde eğitim) eğitim veren okulların da az sayılmayacak kadar sayıları mevcuttur. Rus okullarında öğrenim gören öğrenciler, Rusya ve diğer Rusça konuşan ülkelerde üniversite eğitimi almak veya iş imkânları aramak için daha avantajlı konuma sahip olmaktadır. Bu okullarda Rusça dil becerilerinin yanı sıra, Rus edebiyatı, kültürü, tarihi ile de ilgili dersler verilmektedir. Bununla beraber bütün derslerin öğretimi bu

okullarda rus dilindedir. Rusya ve Azerbaycan arasında ki ticari ve siyasi ilişkilerin de her zaman yoğun olduğunu göz önünde bulundurursak Rusçanın önemi Sovyetin yeni dağıldığı yıllara nazaran son yıllarda biraz daha azalmakla beraber halen Azerbaycan'da kendini korumakta devam etmektedir.

Eğitimin kademeleri. Rusya ve Azerbaycan'da eğitim sisteminin genellikle Sovyet döneminden miras kaldığı söylene bilir. Bahsi geçen ülkelerde temel eğitim 2 aşamadan oluşmaktadır: İlköğretim ve ortaöğretim. Rusya'da ilkokula başlama yaşı 7, Azerbaycan'da ise 6 yaş olarak belirlenmiştir. Bunun dışında bazı özel veya ana okullar 4-6 yaş arası çocukları da kabul edebilirler. Her iki ülkede de ilköğretim 1-4 cü sınıf arasındaki öğrencileri kapsar ve orta öğretim ise 5-9-cu sınıflardan oluşmaktadır. İlk ve orta okul eğitiminin zorunlu olduğu her iki ülkede de bu süreç çocukların 6 ila 14; 7 ila 15 yaşlarını kapsamaktadır. Rusya'da olduğu gibi Azerbaycan'da da merkezi sistem olduğundan tüm okullar devlet tarafından finanse edilmektedir. İlk ve orta okul eğitimi zorunlu olan Azerbaycan'da 15-18 yaş aralığındaki öğrencilere yönelik lise eğitimi zorunlu değildir. Öğrencilerin bireysel ilgilerine yönelik spesifik konulara yönelik olan lise eğitimi Yükseköğretime Giriş Sınavına katılmak isteyen öğrenciler için zorunludur. Rusya'da lise 12.sınıfa kadar, Azerbaycan'da 11.sınıfa kadar devam eder. Üniversite okumak isteyen öğrenciler için Rusya'da ve Azerbaycan'da lise eğitimi zorunludur.

Ülkelerde okullaşma. Üniversite okumayı tercih etmeyen öğrenciler için zorunlu eğitimin 9 yıl olduğu Rusya'da okullaşma %100 yakındır. 15-24 yaş arasındaki gençlerin okuma yazma oranı, eğitimdeki son ilerlemeyi yansıtmaktadır. Bu yüzden çoğu ülke için okuryazarlık istatistikleri, 15 yaş ve üstü nüfusu kapsar, ancak bazıları daha genç yaşları içerir veya okuryazarlık oranlarını artırma eğiliminde olan yaş aralıklarıyla sınırlıdır (UNESCO İstatistik Enstitüsü, 2022). Rusya'da okuryazarlık oranı (15 yaş ve üstü kişilerin yüzdesi), en son verilere göre %0,03 düşüşle (2018-de %99.73) %99,7 olarak belirlenmiştir (The World Bank, 2020).

Azerbaycanda da okuryazarlık oranı (15 yaş ve üstü kişilerin yüzdesi), en son verilere göre 99,8 olarak belirlenmiştir (The World Bank, 2019). Okuma yazma bilmeyen nüfus oldukça düşüktür. Temel eğitim 9 yılda tamamlanır ve genelde ilgi ve becerilerine uygun seçtikleri bölüm ve üniversite hazırlıkları için liselere, teknik okullara öğrenciler

devam ederler. Rusyada çok sayıda üniversite ve yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde önem taşıyan bu okullara yırtdışından talep yüksektir. Azerbaycan eğitim sisteminde de benzer durumlar ve farklılıklar mevcut olsa da, genel olarak zorunlu eğitim 9 yıl sürmektedir. Tüm öğrencilerin eğitimine açık olan devlet okulları ücretsizdir. Azerbaycan'da 'ortaokuldan liseye geçiş' ve 'ilköğretimden orta öğretime geçiş' sınavı uygulanmaktadır. Bu sınavlar müfredat konularını kapsamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen sınav konuları temel dersleri kapsamaktadır. 2 aşamada yapılan sınavların ilki bölgesel düzeyde, ikinci aşaması ülke çapında yapılmaktadır. Başarısız olan öğrenciler tekrar sınava girer veya meslek okullarına kayıt yaptıra bilirler. Orta okula geçiş sınavı mayıs, liseye kabul sınavı haziranda gerçekleştirilmektedir.

Rusya'da ortaokula kabul sınavı olarak geçen 'Temel Eğitim Sertifikası Sınavı' (OGE) ve Liseye kabul 'Eğitim Kurumlarına Kabul Sınavı' (EGE) zorunludur. Rusya Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından belirlenen müfredat konularını kapsayan bu sınavlarda matematik, fizik, kimya, Rus dili, tarih, coğrafya gibi derslerin konuları yer almaktadır. Sınav sonuçlarına göre öğrenciler seçtikleri liselerde eğitime devam ede bilirler. Başarısız olan lise öğrencileri tekrar sınava gire bilir veya meslek okullarıyla devam ede bilirler. Başarısız olan orta okul öğrencileri tekrar sınava gire bilir ya da farklı okullar tercih ede bilirler. Rusya'da eğitim sisteminin esas hedeflerinden biri öğrencilerin sadece sınavlarda başarılı olmalarıyla bağlı değil, aynı zamanda kişisel, sosyal, kültürel gelişimlerinin, hayati becerilerinin de desteklenmesidir.

PISA 2018 Tablo' 2-nin ilk sütununda bu çalışmanın kapsamındaki ülkeler ve diğer sütunlarda ise PISA kapsamındaki testlerin ortalama puanları ve puanlara göre sıralama gösterilmektedir.

Tablo 2

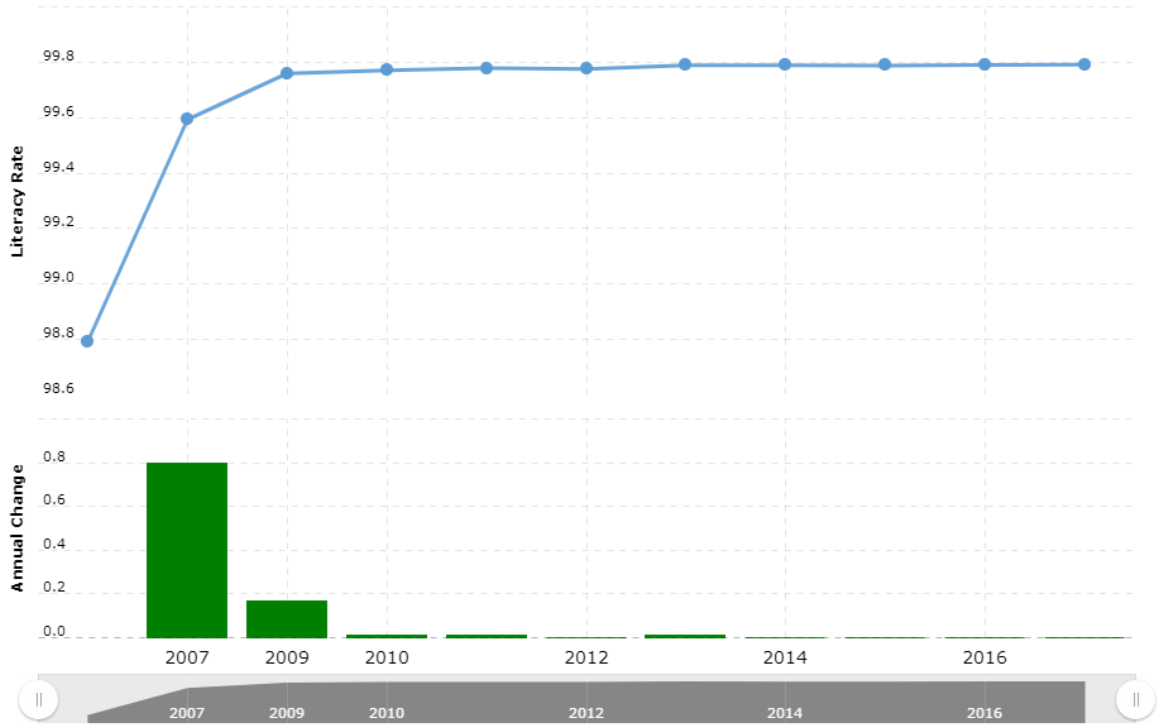
Azerbaycan ve Rusya PISA sonuçlarının karşılaştırması

(OECD ortalaması 487)

	Matematik	Fen Bilimleri	Okuma-anlama
Rusya	31 (488)	34 (478)	32 (479)
Azerbaycan	57 (420)	69 (398)	69 (389)

Tablo göstergelerine esasen görülmektedir ki, bahsi geçen ülkeler PISA' da OECD ortalamasının altında, başarısız sonuçlar göstermektedir. Bu bağlamda iki ülke arasındaki karşılaştırılma esasında söylene bilir ki, PISA sonuçlarının başarı oranlarında farklılıklar bulunmaktadır.

İki ülkenin eğitim sistemlerinin ekonomik açıdan karşılaştırmalı analizi. Eğitim sisteminin başarısını belirleyen en temel unsurlardan birinin okuryazarlık düzeyinin değerlendirilmesi olduğuna inanılmaktadır. Okuryazarlık düzeyi ile İnsani Gelişme Endeksi ("Human Development Index") ve ekonomik kalkınma tanımı arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir. Uzun ömürlülük, okuryazarlık oranı, eğitim kurumlarının doluluk oranı ve gelir düzeyi gibi çeşitli bileşenlerden oluşan İGE, farklı ülke vatandaşlarının refah düzeylerini karşılaştıran ve zaman içindeki gelişimi izleyen bir endekstir. İGE, bir ülkenin ilerlemesini kişi başına düşen gelir temelinde değerlendirmeye yönelik genel uygulamaya bir alternatif sunmaktadır (Stanton, 2007). Belirtildiği gibi, okuryazarlık ve ekonomik kalkınma arasında diyalektik bir bağlantı vardır. Dolayısıyla, okuryazarlık ekonomik büyümeyi tetikliyorsa, diğer yandan ekonomik büyüme daha fazla okuryazarlığa katkıda bulunmaktadır. Milford Okuryazarlık Merkezi'nin raporunda paylaştığı gibi, okuryazarlık becerilerini geliştirmek, yoksulluğun ve dezavantajlı bireylerin önündeki engellerin üstesinden gelmenin ilk büyük adımıdır (Okuryazarlık Merkezi Milford, 2012). Okuryazarlık ve bireylerin refahı arasındaki bağlantının, bilgiye erişimlerini sağlamanın yanı sıra bireylerin emek faaliyetleri sırasında uzmanlaşmalarının buna hazırlanmalarında önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu durum (okur-yazar oranı) toplumdaki bireylerde ne kadar aygın ise, genel ekonomik kalkınmanın da o kadar hızlı gelişmesi olasıdır. Okuryazarlığı ölçmek için kullanılan indeks analiz ve karşılaştırma yöntemlerini sunmaktadır. Aşağıdaki grafik Azerbaycan'da okuryazarlığın dinamiklerini göstermektedir:

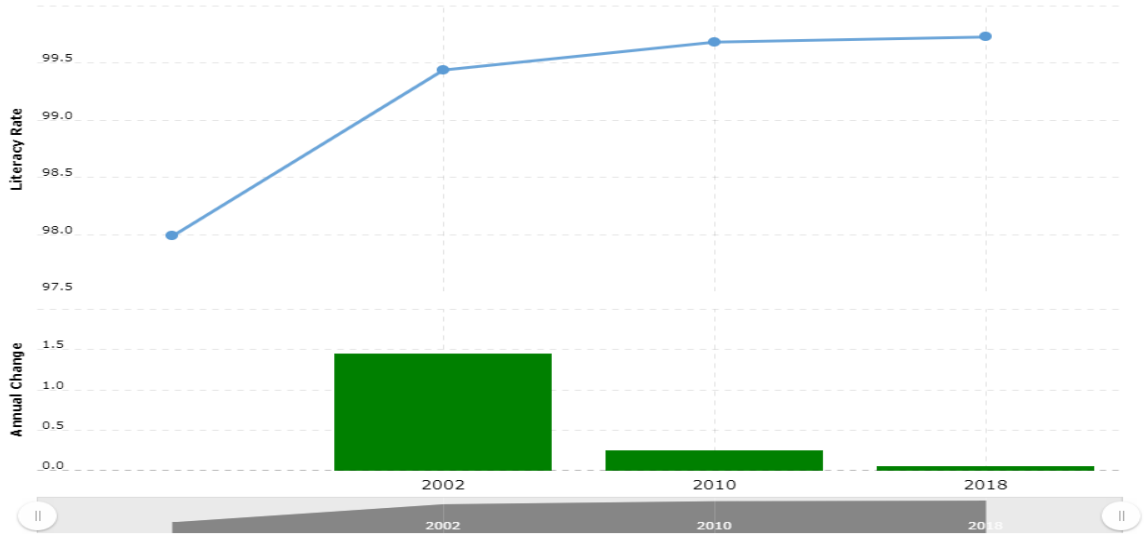

Şekil 11. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okuryazarlığın dinamikleri.

Kaynak: Bu görüntü, Dünya Bankası'ndan alınan verilere dayalı olarak macrotrends.net platformu tarafından geliştirildiği görülmektedir.

(<https://www.macrotrends.net/countries/AZE/azerbaijan/literacy-rate>).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde orta öğretimin zorunlu ve ücretsiz olması, yüksek oranda okuryazarlık ile karakterize edilmektedir. Yıllara göre okuryazarlık oranlarının karşılaştırmalı grafiğinde 1999 yılı referans yılı olarak kabul edilirse Azerbaycan'da okuryazarlık oranının %98,8 olduğu görülmektedir. 20 yıllık bir dönemi gösteren bu tablo'da 2019'da okuryazarlık oranı %1 artarak %99,8'e yükselmektedir. Bu oran çok yüksek bir okuryazarlık düzeyi anlamına gelmektedir. Rusya Federasyonu'nda, aynı endeksteği gösterge daha geniş bir dönemi kapsamaktadır. 1989-2018 aralığını kapsayan aşağıdaki çizelgede Rusya Federasyonu'ndaki okuryazarlık oranındaki dinamikler yer almaktadır.

Şekil 12. Rusya Federasyonu'nda okuryazarlığın dinamikleri

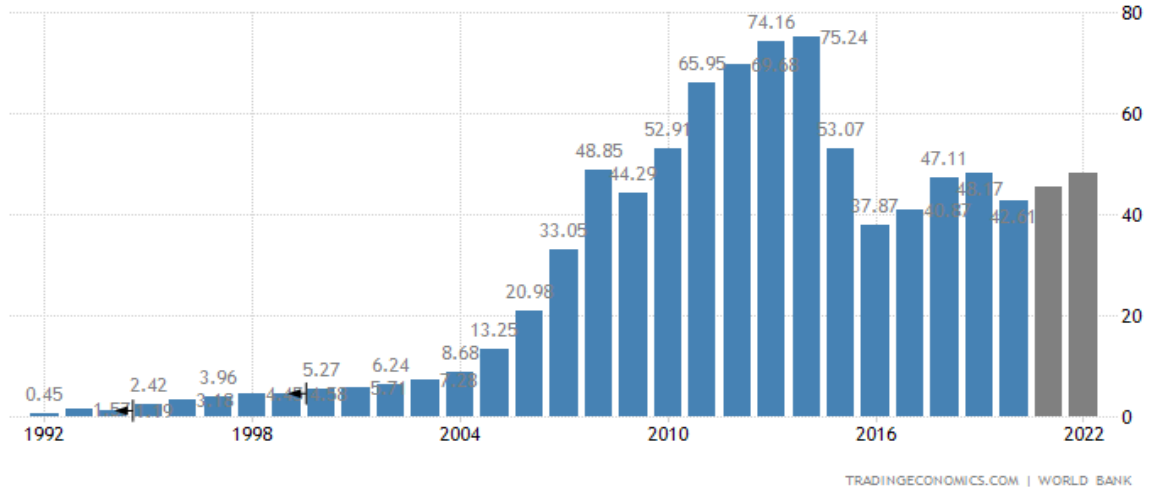
Kaynak: Bu görüntü dünya bankasının' dan alınan verilere dayalı olarak macro trends.net platformu tarafından geliştirilmiştir.

(<https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/literacy-rate>).

Yukarıdaki çizelgeye göre referans yılı 1989'dur. Bu yılda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin varlığı nedeniyle, ülkenin adı resmi olarak Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti olarak değiştirildiği bilinmektedir. Rusya Federasyonu'ndaki standart okuryazarlık oranı, yıl için %98 olurken, göstergenin son yılı olarak işaretlenen 2018'de endeks %99,73'lük bir oran olarak dikkat çekmektedir. Sonuçta burada iki ülke arasında sürekli yükselen bir okuma yazma oranı dikkat çekmektedir. Örneğin komşu ülkelerle karşılaştırıldığında, 2007 yılında, Türkiye Cumhuriyeti'nde okuryazarlık oranının %88,66 olduğu görülmektedir. (<https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/literacy-rate>). İran İslam Cumhuriyetinde ise okuryazarlık oranı, %82,33. (<https://www.macrotrends.net/countries/IRN/iran/literacyrate>). oranındadır. 2017 yılında ilgili ülkeler için endeks göstergeleri %96,15 ve %85,54 olarak bilinmektedir.

Okuryazarlık ve ekonomi arasındaki ilişkiyi belirlemek için öncelikle ekonomik göstergelerin analizine bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda Gayri Safi Yurtiçi Hasıl (GSYİH) ve bileşenlerinin değerlendirilmesi ekonomide kabul edilen en ilkel gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. GSYİH'nin bir gösterge olarak sorunları olsa da, ekonomik analizde yaygın olarak kullanılmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, İGE bu göstergeye bir alternatif olarak, bilimsel literatürde hala GSYİH ile karşılaştırılmaktadır. Azerbaycan

Cumhuriyeti'nin GSYİH grafiğine bakıldığında 90'lı yıllardan itibaren ciddi bir artış gözlemlendiği dikkat çekmektedir. Ancak bu ülkelerin ekonomik kalkınmasını ve okuryazarlığın bu kalkınma üzerindeki olumlu etkisini değerlendirmek sorunlu gözükmektedir. Zira hem Azerbaycan Cumhuriyeti'nin hem de Rusya Federasyonu'nun ekonomileri ağırlıklı olarak hammadde ihracatına dayanmaktadır.

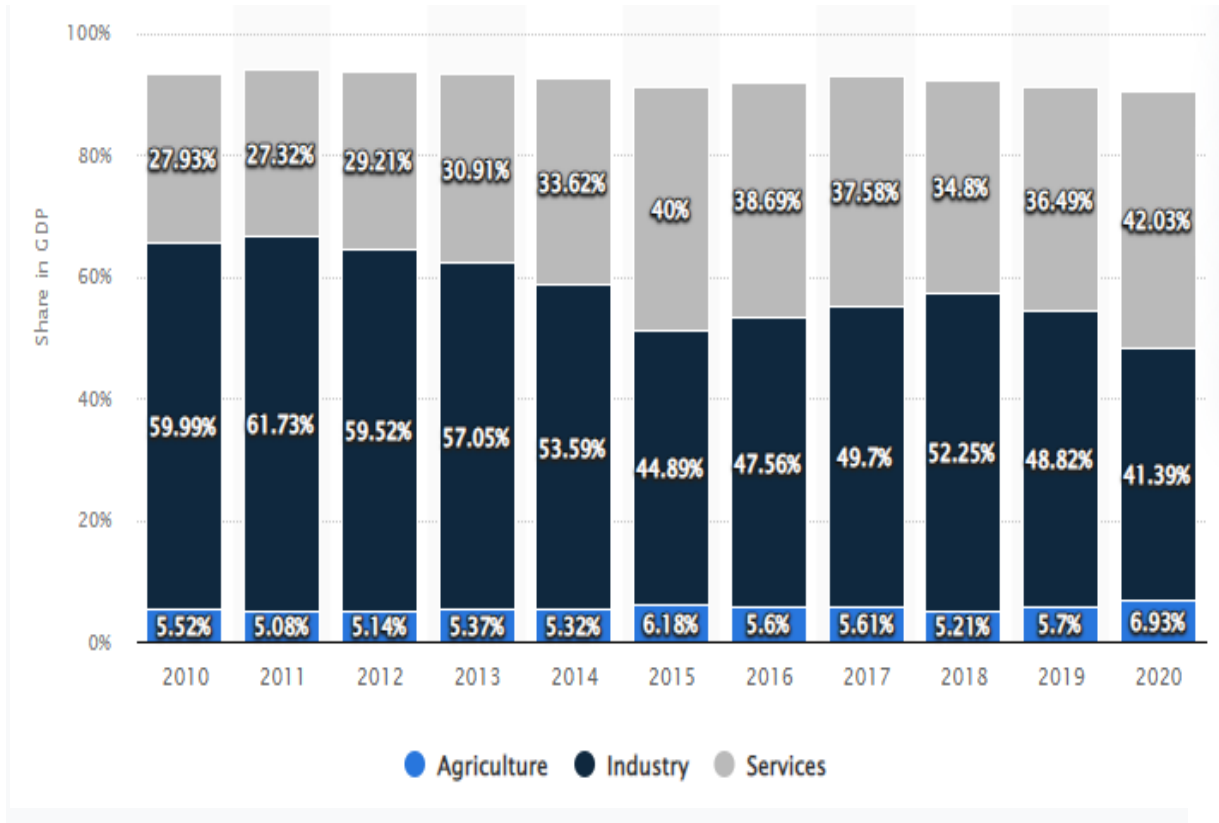

Şekil 13. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde GSYİH Dinamikler

Kaynak: Bu gösterge, Dünya Bankası'ndan alınan verilere dayalı olarak trading economics.com...platformu...tarafından...hazırlanmıştır

(<https://tradingeconomics.com/azerbaijan/gdp>).

Grafikten çıkan sonuca göre Azerbaycan Cumhuriyeti GSYİH' sının dönemler itibariyle genel büyüme dinamikleri gözlemlenmektedir. Özellikle bu büyüme, bir gelişme eğiliminin görüldüğü 2015 yılına kadar hızla büyümeye devam ettiği araştırma kaynaklarından bilinmektedir. Azerbaycan Cumhuriyeti GSYİH' nin verilerine bakıldığında ilginç bir tablo görülebilir.

Şekil 14. Azerbaycan Cumhuriyeti GSYİH yapısı

Kaynak: Bu görsel, statista.com platformu tarafından Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

<https://www.statista.com/statistics/457577/share-of-ekonomik-sektors-in-the-gdp-in-azerbaijan/>

Grafikten de görülebileceği gibi, GSYİH'nın önemli bir bileşeni olarak sanayinin rolü azalmaktadır. Sanayinin GSYİH içindeki payı 2010 yılında %59,99 iken 2020 yılında %41,39 olmuştur. Bunun temel nedenini araştırmak için Azerbaycan'da sanayi sektörünü oluşturan ekonomik sektörlerin dağılımına bakmak daha doğru olacaktır. Aşağıdaki tablo bu yönde bize yardımcı olabilir:

Tablo 3

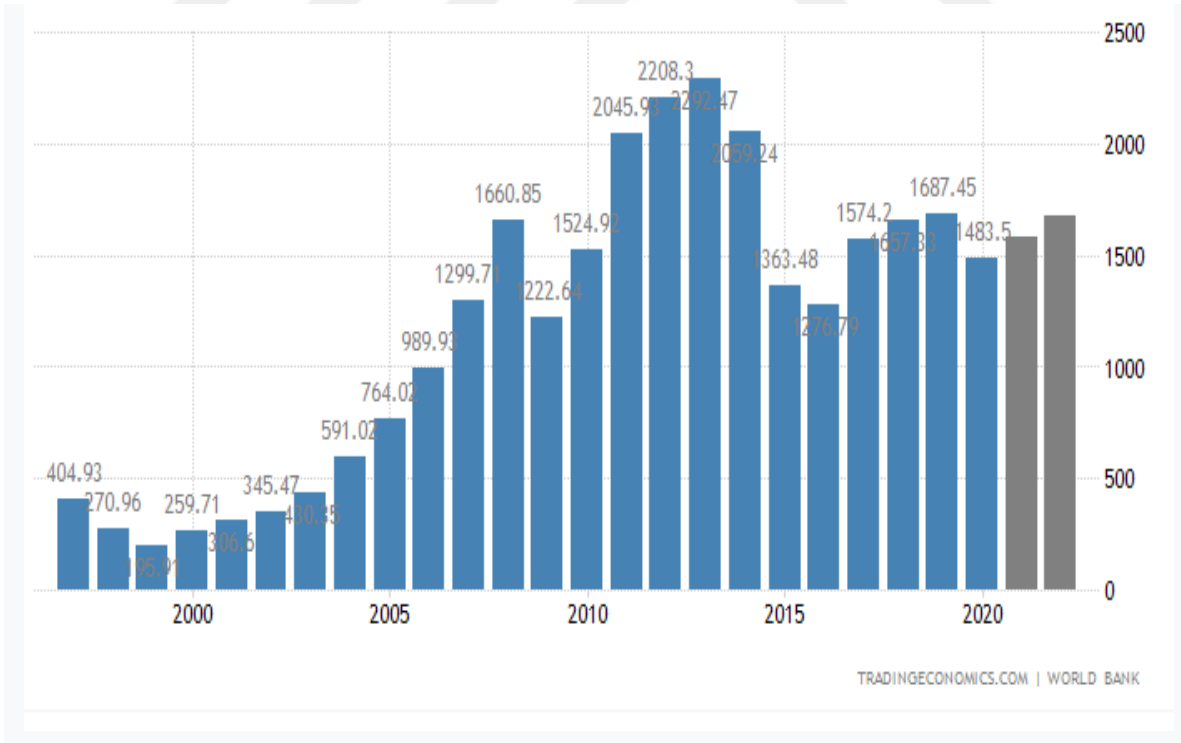
Azerbaycan Cumhuriyeti'nde sanayi sektörünün bileşenleri

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Tüm endüstri	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Maden endüstrisi	78.8	72.7	68.5	62.1	65.6	70.3	73.3	69.9	61.3
Ham petrol ve doğal gaz üretimi	76.2	69.7	65.3	55.8	58.4	61.1	65.9	62.3	51.9
Metal cevherlerinin çıkarılması	0.2	0.2	0.2	0.4	0.4	0.7	0.5	0.7	1.1
Taş, kum, çakıl, tuz ve diğer madencilik sanayi ürünlerinin üretimi	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2
Madencilik sektörüne hizmet vermek	2.2	2.6	2.8	5.7	6.7	8.4	6.7	6.8	8.1
İşleme endüstrisi*	15.3	21.4	25.1	29.9	27.6	24.4	21.9	25.1	31.8
Elektrik, gaz ve buhar ürt.dağ. tedarik	5.3	5.2	5.7	7.1	6	4.6	4.1	4.3	6.0
Su temini, atık arıtma	0.6	0.7	0.7	0.9	0.8	0.7	0.7	0.7	0.9

Kaynak: Bu tablo Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi'nin resmi verilerinden alınmıştır (<https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=en>).

Yukarıdaki grafikten görüldüğü gibi, Azerbaycan'da madencilik sektörünün büyük bir kısmı madencilik endüstrisine düşmektedir. Bu endüstrinin ana bileşeni petrol ve doğal gaz üretimidir. Sanayinin gayri safi yurtiçi hasılatındaki düşüş eğilimini ve petrol, gaz sektörünün toplam sanayi payı dünya piyasalarındaki petrol ve gaz fiyatları ile ilişkilendirilebilir. Ancak bu iddiayı doğrulamak için daha kapsamlı veri analiz yöntemlerine ihtiyaç vardır ve bu araştırmanın konusu değildir. Yukarıdaki rakamları ve analizleri yaparken asıl amaç Azerbaycan'da okuryazarlık düzeyi ile sanayi arasındaki ilişkiye değinmektir. Hammadde endüstrisinin lider olduğu ekonomilerde, kalifiye işgücü ihtiyacının karmaşık ekonomilere göre daha az olduğuna inanılmaktadır. Hem fabrika düzeyindeki işçilik hem de bilgi birikimi yüksek uzmanlaşma örnek verilebilir.

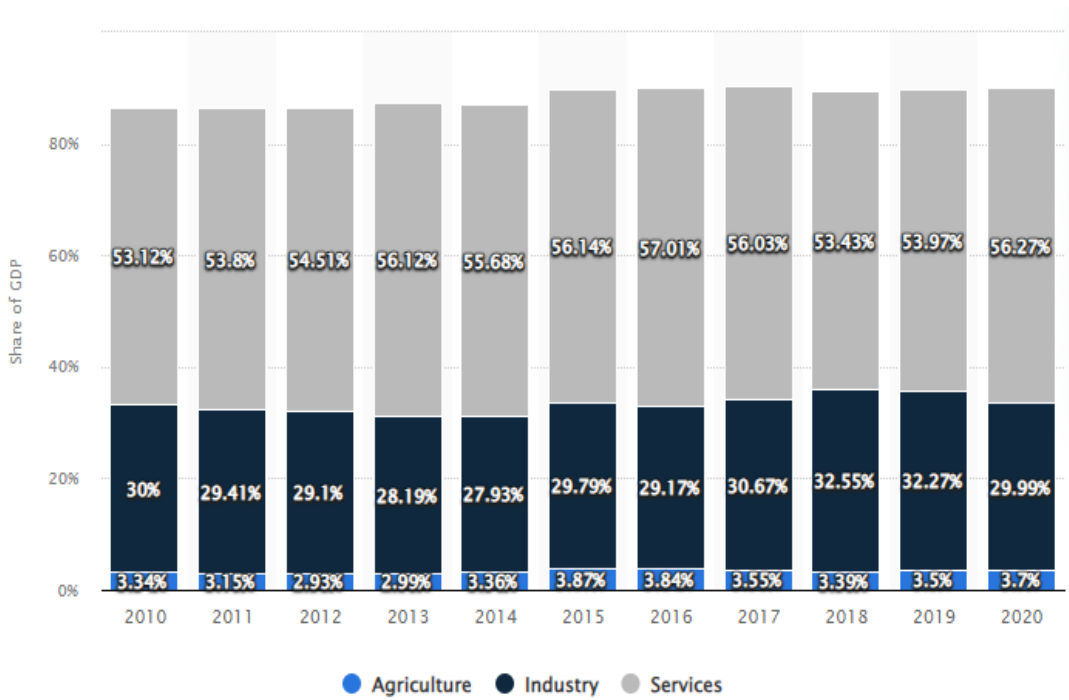
Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki ekonomik gelişme konjonktürü Rusya Federasyonu'nda da gözlemlenebilir. Modern Rus ekonomisinin GSYİH açısından gelişimine dikkat edildiğinde, Azerbaycan tarzı bir büyüme trendi görülmektedir. Aşağıdaki grafik bu dinamiğin görsel bir göstergesini sağlayabilir.

Şekil 15. Rusya Federasyonu'nda GSYİH Dinamikleri

Kaynak: Bu görüntü, Dünya Bankası'ndan alınan verilere dayalı olarak trade economics.com platformu tarafından geliştirilmiştir (<https://tradingeconomics.com/russia/gdp>).

Rusya Federasyonu ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin gelişme eğilimlerine bakıldığında genel durumun benzerliği görülmektedir. Şüphesiz ki, Rusya Federasyonu'ndaki ekonomik gelişme hacmi ve hızı, Azerbaycan Cumhuriyeti'nden önemli ölçüde yüksektir. Bu durumu etkileyen faktörler arasında hem kaynakların bolluğu hem de pazarın genişliği yer almaktadır. Ancak GSYİH bileşenlerine bakıldığında, Rus ekonomisinin yapısal ağırlığının Azerbaycan'dan bir ölçüde farklı olduğu görülmektedir. Aşağıdaki çizelgede Rus ekonomisinin bileşenleri yer almaktadır.

Şekil 16. Rusya Federasyonu'ndaki GSYİH'nın yapısı

Kaynak: Bu görsel "statista.com" platformu tarafından oluşturulmuştur.

<https://www.statista.com/statistics/271378/distribution-of-gross-domestic-product-gdp-across-economic-sectors-in-russia/#:~:text=In%202020%2C%20agriculture%20contributed%20around,percent%20from%20the%20service%20sector.&text=Russia%20is%20one%20of620the,the%20four%20major%20emerging%20markets.>

Yukarıdaki grafikten de görüleceği gibi, Rusya Federasyonu'nun GSYİH yapısında hizmet sektörünün payı sanayiden daha fazladır ve bu eğilim artan bir programda gelişmiştir. Sektörün ağırlığı sabit olsa da, bu ülkelerin ekonomik kalkınmasının ve okuryazarlığının bu kalkınmaya etkisinin değerlendirilmesi konusu oldukça sorunlu gözükmektedir. Çünkü hem Azerbaycan Cumhuriyeti'nin hem de Rusya Federasyonu'nun ekonomileri ağırlıklı olarak

hammadde ihracına dayalıdır. Rusya Federasyonu'ndaki genel tablo Azerbaycan'dakinden farklı gözüktüğü de yukarıda belirtildiği gibi, sanayinin GSYİH içindeki payı küçüktür, ancak temelde aynı olduğu söylenebilir. Diğer ülkelerin ekonomik yapısına kıyasla Rus ekonomisi daha yüksek bir doğal kaynak yoğunluğuna sahiptir. Örneğin, Rusya'da üretim birimi başına enerji kapasitesi Japonya'dan 11 kat, Almanya'dan 7 kat ve Amerika Birleşik Devletleri'nden 7 kat daha fazladır. Rusya'da bir ton kağıt başına orman kaynaklarının tüketimi, gelişmiş ülkelere göre 4-6 kat daha fazladır. Rusya tarım sektöründe ürün başına arazi kaynaklarının tüketimi gelişmiş ülkelere göre 2-3 kat daha fazladır (Feraru, 2008; Lesage, Graaf, Westphal, 2010). Tüm bu yaklaşımlar, kaynak temelli ekonomilerde okuryazarlığın öneminin nispeten önemsiz olma ihtimalini düşündürmektedir. Her iki ülkede de yüksek düzeyde okuryazarlık olmasına rağmen, ekonominin kaynak temelli yapısı nedeniyle bu potansiyel nispeten daha az kullanılmaktadır.

Eğitimin ekonomideki rolünü değerlendirmenin bir diğer mekanizması da eğitim sektörüne yapılan bütçe harcamalarının değerlendirilmesidir. Eğitimin ücretsiz olduğu Sovyet sonrası ülkeler de dahil olmak üzere çoğu ülkede, eğitim sektörüne yapılan harcamalar bu alanda GSYİH'nin önemli bir bileşeni olabilir. Aşağıdaki tablo, son 7 yılda Azerbaycan'da Devlet Bütçesine yapılan eğitim harcamalarının dinamiklerini göstermektedir.

Tablo 4

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet bütçesinin bazı harcama yönleri

İl	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Devlet bütçesi	17 784	17 941 000,0	23 100 000,0	25 190 000,0	27 492 200,0	28 543 000,0	29 879 000,0
Bilim ücretleri	113 178	118.54 5.440,0	128.12 0.367,0	136.290.4 98,0	187 317	-----	202 790
Eğitim harcamaları	802 1 605	802 1.791.1	802 2.043.9	802 2.285.884.	802 3 034	802 3 277	802 3 884
Savunma maliyetleri	125 740	94.875, 0	89.508, 0	349,0	767 819,0	655 549,0	325 660,0
Sağlık	1 700 834	2.642.0 92.672,	2.905.2 21.836,	3.187.618. 152,0	3 804 168	4 585 806	4 489 892
Sosyal savunma ve sosyal teminat	206 708 193 375	0 746.71 3.758,0	0 739.33 4.330,0	0 1.042.488. 474,0	005,0 1 716 595 488,0	638,0 1 409 000 546,0	429,0 1 788 619 634,0
Sosyal savunma ve sosyal teminat	1 857 211 18	2.351.9 92.337, 0	2.343.0 47.383, 0	2.470.387. 016,0	305 828 436,0	3 692 746 545,0	3 642 594 062,0

Kaynak: Bu tablo Azerbaycan Cumhuriyeti'nin son 8 yıllık ilgili bütçesini yansıtmaktadır. Yasal olarak yayımlanmış bilgilere dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Veriler, 2015 ve 2022 yılları arasında bilim ve eğitime yapılan kamu yatırımlarının istikrarlı bir şekilde arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, karşılaştırma tablosu, orantı ve nominal miktar açısından, orduya ve savunmaya yapılan harcamaların eğitime yapılan harcamalardan daha hızlı arttığını göstermektedir. Ayrıca, sağlık ve sosyal güvenlik gibi harcama kategorilerinin eğitimden daha küçük bir yüzdeye ve hacme sahip olduğu dikkati çekmektedir. Tablo, 2015-2022 yılları arasında eğitim harcamalarının her yıl için toplam

devlet bütçesinin %9, %10, %9, %8,8, %11, %11 ve %12'sini oluşturduğunu göstermektedir (göstergeler GSYİH ile kıyaslama değeridir).

Devlet bütçesinden eğitim sistemine harcamalara dair genel bir karşılaştırma Rusya Federasyonu için aşağıdaki grafikte gösterilmektedir. Bu grafikte Rus hükümetinin eğitime ne kadar harcadığını görülebilir.

Şekil 17. Rusya hükümeti eğitim harcamaları.

Kaynak: Bu grafik "macrotrends.com" platformundan alınmıştır.

<https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/education-spending>

Grafikten de dikkati çektiği gibi, Rusya'da eğitim sektörüne yapılan devlet harcamaları 2015 ile 2020 arasında önemli ölçüde değişiklik göstermektedir (grafikteki en son veriler). 2015'ten 2018'e GSYİH harcama yüzdesi %10,87'den %14,34'e yükseldiği görülmektedir.

Özetle, Rusya Federasyonu'nun hem GSYİH düzeylerinin hem de devlet bütçesinin Azerbaycan ile karşılaştırılabilir rakamlardan daha yüksek olduğu göz önüne alındığında, Rusya Federasyonu'nun eğitim sektörüne hem pay hem de hacim olarak çok daha fazla kaynak ayırdığı söylenebilir.

Rusya'da Eğitim Sisteminin Sorunları. Rusya eğitim politikası her zaman en iyi uygulamaları yansıtmamaktadır; politikaların değişime ve gelişime neden engel olduğu belirsizdir. Rusya'da okullarda yönetim hala dikey modeldedir ve bu liderliğe izin vermemektedir. Geleneksel sınıflar ve düşük nitelikte ders anlatan öğretmenler görev yapmakta ve high-stakes (sonuçların öğrencilerin geleceğini belirlediği başarı odaklı) sınavlar uygulanmaktadır. Geleneksel öğretmen eğitimi ve bunun modele katkısının olmaması da eğitimde önemli sorunlardan sayılmaktadır. Çoğu okulda teknoloji ve internet altyapısı eksiktir. Geleneksel okullar ve en iyi uygulamalara erişmek için yeterince çaba olmaması da önemli sorunlardandır. Rusya'da, eğitim seviyeleri bölgesel ve sosyal farklılıklara göre de değişebilmektedir. Bu da eğitimde eşitsizliği yarattığı görülmektedir. Azınlık dillerinde konuşulan bölgelerde eğitim dili Rusça' dan farklı olduğundan, bu durum Rusça bilmeyen öğrencilerin eğitimde geri kalmalarına neden olma ihtimali olduğuna da inanılmaktadır.

Rusya eğitim sistemindeki sorunlardan bir tanesi de çalışan öğretmenlerin maaşlarının tatmin edici olmaması ve bu sorunun sıklıkla vurgulanmasına rağmen çözüme ulaşamamasıdır. Maaşların düşük olmasıyla beraber yorucu evrak işleri öğretmenlerin mesleki olarak ağır yük altında hissettirmektedir. Üniversitelerde aşağı akademisyen maaşları en başarılı öğretmenlerin beyin göçüne neden olmaktadır (Kaya, Duruhan, Ünişen, 2018).

Azerbaycan'da Eğitim Sisteminin Sorunları. Azerbaycan Eğitim Sisteminde yönetsel sorunlar vardır. Eğitimde Yönetimsel sorunlar arasında okul yöneticilerinin yetersizliği, okul ve öğrenci performansının ölçülmesinde sorunlar ve eğitim politikalarının belirlenmesinde yetersizlikler yer almaktadır. Azerbaycan' da eğitimde kaynak yetersizliği de önemli sorunlardan olduğu söylenebilmektedir. Eğitim sektörüne yeterli kaynağın ayrılmamasından dolayı okulların fiziksel koşulları yetersiz olabilmekle beraber, öğretmenlerin eğitim, araştırma ve geliştirme için imkânlarının özellikle bazı bölgelerde

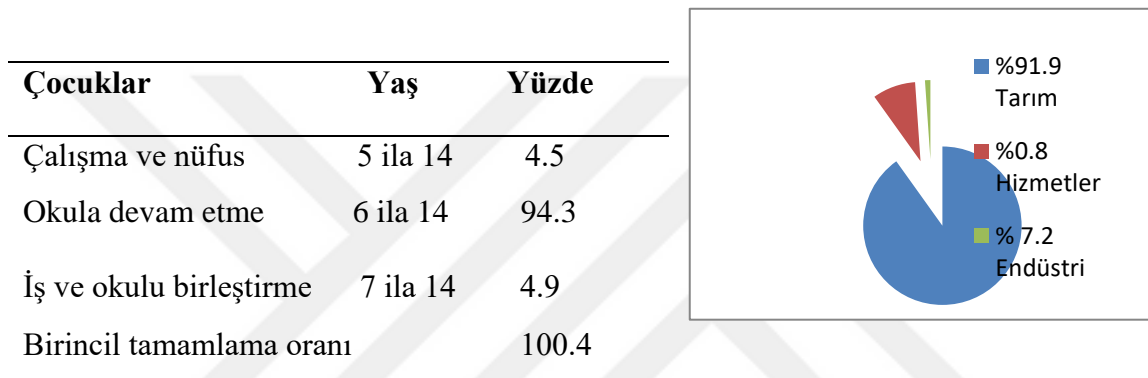
yeterli olmaması görülmektedir. Öğretmenlerin niteliği ve sayılarının da yetersiz olması, öğrencilerin eğitim kalitesini etkileyebilmektedir. Aynı zamanda dil sorunu da sorunlardan bir tanesi olarak söylene bilir. Genellikle Azerbaycan dili kullanılan ülkede azınlık grupların farklı dillerde konuşması dil sorununa neden olabilir. Eğitimde eşitsizlik mevcuttur. Maddi durumu iyi olan öğrenciler özel okulları tercih etmekle daha iyi eğitim alabilmekteler. Eğitimde müfredatın yetersizliği Azerbaycan Eğitim Sisteminde eğitimi önemli derecede etkilemektedir. Müfredat yeterli bir eğitim sağlayacak kadar kapsamlı ve güncel değildir. Müfredat dünya standartlarına cevap vermemektedir.

Azerbaycan'da nitelikli öğretmenlerin sözleşmeli olarak kadroya girmesi ve öğretmenlik yapması bakanlığın yılda bir kere yaptığı merkezi sınav ile hayata geçmektedir (<http://edu.gov.az/upload/file/emreelave/2017/ishe-qebul-qaydalari.pdf>). Lakin özlük haklarının sınırlı olmasıyla beraber öğretmenlerin maaşları da oldukça düşüktür (Akcaalan ve Arı, 2018). Buna rağmen öğretmenlerin iş yükünün fazla olması öğretmenlerin motivasyon eksikliğine yol açmaktadır. Azerbaycan'da ortaöğretim zorunlu olmasına rağmen eğitim dışında kalan 30.000 çocuk olduğu istatistiksel verilerden elde edilmiştir. Öncelikle, şu anda ülkedeki 4432 ortaokulda 1,6 milyon öğrencinin eğitim gördüğünü belirterek, genel ortaöğretim kurumlarına kabul edilen öğrenciler ile mezun olanlar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Rakamlara bakıldığında 2010 yılında 170.000 öğrenci ortaokul birinci sınıfa başlamıştır. Bu da 2021-22 eğitim-öğretim yılında en az 100.000 öğrencinin ortaokullardan mezun olması gerektiği anlamına gelmektedir. Ancak 170.000'den sadece 85.000 kişinin mezun olduğu görülmektedir (Esedov, 2023). 1. sınıftan 9. sınıfa kadar yaklaşık 30.000 öğrencinin eğitimsiz kalma nedenleri, erken evlilik veya belirli bir sınıftan sonra yardımcı çiftliklerde veya halka açık yemek tesislerinde çocukların çalışma sürecine dahil olmasıdır. Azerbaycan'da çocuklar aynı zamanda ticari, cinsel sömürü ve zorla dilendirme de dahil olmak üzere çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine de maruz kalmaktadır veya tarımda çocuk işçiliği yapmaktadır. Aile, Kadın ve Çocuk İşleri Devlet Komitesi dahil olmak üzere koordinasyon organları, görevlerini etkili bir şekilde yerine getirme kapasitesinden yoksundur. Buna ek olarak, polis, dilenen veya sokakta çalışan çocuklara, zorla dilenme belirtilerini taramak yerine tipik olarak bir aile sorunu olarak bakar. Bu çocukların neden eğitimden dışlandığına dair ABD hükümetinin raporu dikkati çekmektedir:

Azerbaycan'daki çocuklar, ticari cinsel sömürü ve zorla dilendirilme de dahil olmak üzere çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine maruz kalmaktadır. Çocuklar tarımda da çocuk işçiliği yapmaktadır. Azerbaycan'da çocukların çalışması ve eğitimine ilişkin temel göstergeleri sunmaktadır. Şekil 18'de ABD hükümetinin Azerbaycan'da eğitim dışında kalan çocuklar için raporu verilmiştir.

Azerbaycan'da çocuk işçilik yaygınlığı ve sektörel dağılımı.

Çocukların sektöre göre çalışma oranı (7-14yaş).

Şekil 18. Azerbaycan' da çocukların çalışmaları ve eğitimi

UNESCO Institute for Statistics tarafından yayınlanan 2019' dan itibaren birincil tamamlama oranı tarihi 2021, diğer tüm veriler için kaynak uluslararası işçi örgütü' nün çocuk işçi anketinden istatistik analizi (Simpoc, 2005).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde sonuç, tartışma, öneriler verilmektedir.

4.1. Sonuç

Sonuç olarak, dünya ülkelerinin birbirini eğitim politikaları, sosyal etkenler ve uygulamalar yoluyla karşılıklı bir şekilde tahmin edilmesi güç bir tarzda nasıl etkilediğini ortaya koyması, karşılaştırmalı ve uluslararası eğitim biliminin hedeflerinden bir tanesi olduğunu savunmaya yönelik araştırma yapılmıştır (Arnove, Torres ve Franz, 2013). Böylece ülkeler, başarılı ülkelerdeki eğitim politikalarını benimseyerek, eğitim politikacıları yoluyla eğitim sistemlerinde yeniden bir dönüşüm, şekil değiştirme hayata geçirmekteler (Brock, Alexiadou, 2013, Phillips, Schweisfurth, 2014, Türkoğlu, 2012). Eğitim durumu gelişmiş olan ülkelerde: sağlık; ekonomi, demokrasi, eşitlik ve yaşam standartı yüksek olduğu görülmektedir. Karşılaştırmalı Eğitimin tabanı, yabancı ülke eğitimlerini betimleyen araştırmalardır. Daha sonraki karşılaştırmalar bu temelin üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. II. Dünya Savaşı'na yakın ve savaştan sonra uzun yıllar içinde siyasal ve kültürel alanda uluslararası çalışmalar çoğalmaktadır. Uluslararası ve kültürlerarası çalışma ve karşılaştırmalardan dostluk ve iş birliğine geçilmeye çalışılmaktadır. Bugün, farklı ülkeler, eğitim sistemlerinde yeni düzenlemeler yaparlarken mutlaka geniş bir karşılaştırmalı doküman istemektedirler. Bu şekilde de gerek eğitim politikaları belirlenirken gerekse de farklı eğitim sorunları ele alınırken karşılaştırmalı eğitime mutlaka gereksinim duyulduğu görülmektedir (İnönü Üniversitesi, Malatya, 1985). Bununla da ülkeler eğitimlerindeki sorunları daha aydın göre bilmekle beraber aynı zamanda buna çözüm getirmek ve ülke eğitimini geliştire bilmek adına farklı yöntemlere de açık olmuş olduklarını göstermekteler.

Eğitimde başarılı ülkelerde eğitimi başarıya ulaştıran esas faktörlerden biri istikrar olarak düşünülmektedir. Yapısal olarak büyük değişiklik yapılmadan, genel prensiplerin sürekli muhafaza edilmesi eğitimde başarının temeli olarak bilinmektedir (Çelik, 2016). Rusya ve Azerbaycan eğitim sistemlerine ilişkin olarak söylene bilir ki, Sovyet döneminden kalma yapısal olarak benzerlik önemini uzun yıllar içinde korumuştur. Lakin, değişen dünyanın gerçekleri farklı koşullar sunduğu için bu durum artık söz konusu olmaktan

çıkıştır. Bununla beraber okuryazarlık oranının yüksek olmasının nedeni, bu ülkelerde eğitimin zorunlu ve ücretsiz olmasıdır sonucuna varıla bilir. Sonuç olarak, büyük oranda bürokratik ve merkezi yönetime sahip olması her iki ülke eğitim sisteminin gelişme hızını zorlaştırmaktadır. Bürokrasi anlayışı ilk olarak 18.yüzyılda Fransız Vincent de Goumay'ın yaşadığı dönemde 'bürolarda çalışanların siyasal güce sahip oldukları' veya 'en azından siyasal hayatta önemli role sahip siyasal yaşamı olmak anlamına geliyordu. Kendi çıkarı için iktidarı kullanmak da bürokrasi anlamındaydı. Bürokrasi ile ilgili ilk düşünenlerden biri olan Weber'dir. Ancak tarihsel olarak ondan önde gelen K. Marx Hegel'in devlet düşüncesinden etkilenerek Weber'den önce bürokrasi konusunda fikir ileri sürerek teori geliştirmiştir. K. Marx, bürokrasiyi "hakim sınıf" faktörü ile izah etmeye çalışmaktadır. Marx'a göre bürokrasi bir sınıf değildir; kapitalist toplumda hakim sınıf olan burjuvazinin hizmetinde bulunan, onun çıkarlarını koruyan bir kategoridir. Bürokrasiyi oluşturan kamu çalışanları, imkân oldukça şahsi çıkarlarını düşüneceklerdir. Lakin toplumun ortak çıkarlarını savunmak gerekmektedir. Marx'ın düşüncesine göre bürokrasi, varlığını toplumun sınıflara bölünmesinde bulmaktadır. Toplum, sınıflara bölünmüş olmasa idi bürokrasiden söz edilemezdi. Bürokrasinin tek amacı, "status quo"yu devam ettirmek ve bürokrasinin mevcut olması, hakim sınıfa ve toplumun sınıflara bölünmüş olmasına ilişkin olduğundan sınıflar ortadan kalkıp burjuvazi hakim sınıf olma 'özelliğini yitirince bürokrasi de son bulacaktır. Bürokrasiyi hakim sınıfın çıkarlarını koruyan ve varlığını toplumun sınıflara bölünmüş olmasında gören Marx, burjuvazinin iktidardan aşağıya alınması ile son bulacağına inanıyordu (Dursun, 2016). Klasik örgüt açısından yönetim, örgütün sahip olduğu kaynakları belli kurallara uygun biçimde sağlayıp kullanarak örgüt amaçlarını gerçekleştirme sürecidir. Ancak çağcıl yaklaşımlarda ise örgütlerin yönetimi, sadece örgütün gözle görülen kaynaklarının yönetimi olarak anlaşılmayıp aynı zamanda örgütün ve üyelerin anlam dünyasının yönetimi biçiminde algılanmaktadır. Bu durum, örgütsel rasyonelliğe alternatif bir bakış açısını yansıtmaktadır. Dolayısıyla klasik yönetim şekli bahsi geçen ülkelerde eğitimin gelişmesinde ciddi engel oluşturmaktadır. Başka bir açıdan eğitim programlarındaki yetersizlik öğrencilerin pratik beceriler kazanmasını engellemektedir. Buna karşın öğretmenlerin kendini geliştirememesi kaynak yetersizliğinden ve maaşların düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Motivasyonu düşük öğretmenler özel ek derslerle maaşlarına katkı sağlarken ekstra yükün altına girmektedirler. Rusya ve Azerbaycan'da okuryazarlık oranının yüksek olması eğitim sistemindeki en önemli olumlu sonuçlardan bir

tanesi olarak belirlenmektedir. Eğitimin zorunlu ve ücretsiz olmasının sonucu okuryazarlık oranına olumlu olarak yansımaktadır.

Sonuçta, genel olarak bakıldığında eğitimdeki sorunların çözümlenmesi için güçlü çalışmaların yapılması gerekmektedir. Sonuç olarak, ilgili ülkelerde okullaşma oranının yüksek olması eğitimin kaliteli olması anlamına gelmemektedir. Yapılan araştırmalarda okuryazarlık oranının yüksek olması, okullaşma oranının iyi denilecek derecede iyi olmasına karşın başarılı eğitim platformlarında bahsi geçen ülkeler ilk sıralarda görülmemektedir.

4.2. Tartışma

Azerbaycan'da eğitim durumunun modern gelişimi yalnızca ülke dahilinde değil, enternasyonal kategoride de değerlendirilmelidir. Azerbaycan'ın başka ülkelerle karşılıklı iş birliği içinde olduğu başlıca alanlardan bir tanesi de eğitimidir. Eğitimde beynelmilel iş birliği sınırları içerisinde ülkeler arasındaki anlaşmalara dayalı ortak tedbirlerin uygulanması, eğitim alanında uluslararası programların ve projelerin hayata geçmesi önemli adımlardandır. Bundan başka devlet tarafından sağlanan eğitimle ilgili iş birliğine ilişkin ikili sözleşmelere istinaden Azerbaycan vatandaşları için ayrılan burslarla yabancı ülkelerde, yurtdışında alınan eğitimler gibi iş birlikleri olduğu görülmektedir. Azerbaycanlı öğrenciler için onaylanmış Devletin özel Programına göre yurtdışında eğitim ve Azerbaycan'ın yüksek okullarında yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim alması olanağı sağlanmaktadır. Eğitim kurumlarının birbiriyle olan doğrudan iletişim ve ilişkisi, öğrenci ve öğretmenlerin değişim ve başka birçok yönden gelişmesi önemli adımlar olarak dikkat çekmektedir (Qurbanlı, 2010).

Ülkede yönetici konusunda yaşanan ciddi sıkıntıların başında liderlerin yetiştirilmesi gelmektedir. Öğrenen liderlik diğer liderlik modellerinden farklı olarak, daha çok öğrenmek hedeflerinin belirlenmesine, öğrenme süreçlerinin planlanmasına ve öğretme ve öğrenmenin değerlendirilmesine odaklanmaktadır (Беликова, Коршунова, 2021). Örgütler artık bir tek liderin yönetimini sağladığı, karar ve hüküm verdiği yerler olmaktan çıkmakla beraber paydaşların bütün kararlara etki ede bildiği hesap verilebilirliğin, ortak karar almanın, fikir alışverişinin olduğu, ağların, etkileşim ve paylaşımların olduğu toplumsal yapılar konumuna gelmektedir (İra, 2019). Değişim prosesi ile çalışan bir örgütün sağlıklı olarak hedeflerini

gerçekleştirebilmesi için örgütü oluşturan bireylerin kendine güvenen, fikirlerini, düşüncelerini ifade edebilen ve karara katılma yönünde eğilimler gösterebilen bireyler olması gerekmektedir. Azerbaycan'da eğitimde kalite eşitsizlikleri ve okullar arasındaki farklılıklar, kırsal alanlarda sınırlı eğitim olanağı gibi zorluklar eğitimde yönetim ve liderlik konusunda daha fazla kararların kabul edilmesini gerektirmektedir.

Mitchell, Castle gibi araştırmacılar son yıllarda eğitim sistemindeki reformların ve hesap verebilirliğe yapılan vurgunun, öğrenme liderliğinin arka plana düşmesine, yerini yönetim faaliyetlerine ve evrak işlerine bırakmasına neden olduğuna işaret etmektedir.

Shally Habeger, yüksek öğrenme başarısına ve öğrencilerin çoğunluğunun düşük sosyo-ekonomik statüsüne sahip Ontario okullarında okul liderliği üzerine yaptığı çalışmada, olumlu bir okul kültürü yaratmanın bir müdürün temel becerisi olduğu sonucuna varmıştır. Planlama, güvene dayalı öğretim, öğrenci velileriyle çalışma gibi kaliteli eğitimin temelini oluşturan önemli bileşenler müdürün eğitim sürecinin katılımcıları arasında işbirliğine dayalı, iletişimsel ve işbirlikçi bir atmosfer yaratma becerisine bağlıdır (Беликова, Коршунова, 2021).

Eğitim şu anda uzaktan eğitimin merkezi bir form haline geldiği hızlı bir dijitalleşme sürecinden geçmektedir. Bu hızlı geçiş hem kurumsal hem de psikolojik bir dizi soruna yol açmaktadır. Çünkü gerçeklik hem öğretim yöntemlerindeki hem de öğrencilerin öğrenme biçimindeki radikal değişikliklere henüz tam hazır olmamaktadır. Efremova ve diğerleri, 'eğitim sürecinde uzaktan teknolojilerin uygulanmasının artık gereklilik olduğunu düşünümektedirler. Çünkü bu teknolojiler sadece kurumun imajını oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda dünya pazarına bir tür geçiş görevi gördüğünü belirtmektedir (Sokolovskaya, 2020). 22 Mayıs- 30 Haziran 2019 tarihleri arasında, Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilimi Geliştirme Sivil Odası komisyonu, Rusya Federasyonu'nun 85 kurucu kuruluşundan okul çocukları arasında çevrimiçi bir çalışma gerçekleştirdi. 84466 kişi sınavla ilgili görüş bildirdi. %59,32'si bunun öğrencinin bilgisinin nesnel bir değerlendirmesini sağlamadığından emin olduğu ve %44'ü kullanımın eğitimin kalitesini düşürdüğü sonucuna varılmıştır.

Covid-19 nedeniyle ortaya çıkan pandeminin, Rusya’da 44 binden fazla okulu, 16,3 milyon öğrenciyi ve 2,16 milyon öğretmeni etkilediği görülmektedir. Yapılan bazı çalışmalar, Rusya eğitiminin dijital dönüşümünde finansal kaynakların yetersizliğinden dolayı dönüşüm stratejisinin mükemmel şekilde uygulanamadığı, değişime direncin çok etkin yönetilemediği, internet alt yapısının zayıf olduğu öğretim yöntemlerinin geliştirilmesi sürecinde yenilikçiliğin uygulanamadığı ve eğitim kalitesinde düşüş olduğu şeklinde eleştirilmektedir. Bu süreç, aynı zamanda, sürdürülebilirliğin, dijital öğrenmenin gelişimi ile paralel süreç olduğu düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Eğitim faaliyetlerinin pandemi sürecindeki düzenlemelerinde yaşanan sorunlarda Rusya’nın geniş topraklarının ve homojen yapısının da etkisinin büyük olduğu çalışma sonuçlarında belirlenmektedir (Kalyoncuoğlu, Şahin ve diğerleri, 2022).

Pandemi döneminde Azerbaycan’da da diğer ülkelerle benzer sorunların yaşandığı görülmektedir. 11 Mart 2020-den itibaren öğretmenler öğrencilere çeşitli şekillerde gönüllülük esasına göre ders vermeye başlamıştır. Ancak internet sorunu yaşayan öğrencilerle bu eğitim sürecini düzenli bir şekilde yürütmek oldukça zordu. En uygun yöntemlerden biri, öğrencilere günlük veya haftalık dersleri göndermek, gün veya hafta sonunda kontrol etmek gibi çözüm öğretmenler tarafından belirlenmiştir. 11 Mart’tan itibaren "Kültür" kanalında "Ders Saati" TV dersleri başlamıştır (Ahmadova, 2020). Ayrıca, ülkedeki bazı kar amacı gütmeyen kuruluşlar da web sitelerinde çeşitli eğitim kaynakları sunmuştur. UNICEF Azerbaycan, web sitesinde, Facebook’ta, Instagram’da ve YouTube’da COVID-19 karantinası sırasında çocuklarla evde kalan ebeveynler için faydalı öneriler ve ipuçları içeren bazı girişimler başlattığı görülmektedir (UNICEF Azerbaycan, 2020). Sivil toplum kuruluşu (STK) komşu Gürcistan ve Rusya’daki kullanıcıların, Azerbaycan’daki kullanıcıların 5 bağlantı için harcadıkları parayla aynı miktardaki bağlantı hızlarının 10, hatta 20 katı kadar yararlanabildiğini gözlemlediği dikkati çeken hususlardandır (“Internet in Azerbaijan is more expensive than in neighboring countries”, 2019). Sonuç olarak, Azerbaycan’da internet diğer ülkelerle kıyasta fiyat açısından daha pahalı ve kalite açısından daha düşük olmasıyla, uzaktan eğitim sürecinde ciddi bir engel olarak kabul edilmektedir. Tekniksel sorunlarla beraber öğretmenlerin duruma hazırlık seviyesi de uzaktan eğitimin kalitesini belirleyen en önemli faktörlerden biri gibi kabul edilebilir. Doghonadze ve diğerleri çalışmasında (2020) anket incelemeleri sonucunda yaptıkları analizleri bu şekilde sonuçlandırmaktalar:

Azerbaycanlı öğretmenler arasında, özellikle genç öğretmenler, internetin kalitesi konusunda büyük sorun yaşadıklarını söylemektedirler. Beklenmedik bir şekilde, genç öğretmenler için uzaktan eğitimin başlatılması, muhtemelen deneyim eksikliğinden dolayı 30 yaşından büyük öğretmenlere göre daha stresli olduğu görülmektedir (Doghonadze, Aliyev, Halawachy, Knodel, Adedoyin, 2020).

Rusya'da Eğitim Bakanlığına doğrudan doğruya bağlı bulunan öğretim müesseseleri, idare ve teşkilâtlar, ülke bütçesi hesabına finanse edilmektedir. Bu öğretim müesseselerine aittir: Üniversiteler, enstitüler, kolejler, teknik okullar, meslek okulları ve liseler, genel eğitim okulları, yatılı okullar, okul öncesi çocuk müesseseleri, okul dışı çocuk müesseseleri, okul dışı idareler, öğretim-metot teşkilâtları, ihtisas artırma ve pedagojik elemanların yeniden hazırlanması enstitüleri, kültür ve öğretim idareleri, pedagojik basınlar. Rusya eğitim sisteminde önemli geçmişe sahiptir. Sovyetler Birliği dünya genelinde takdir edilen eğitim sistemine sahip olduğu bilinmektedir. Federal yapıya sahip olan Rusya'da eğitim hizmetleri hem devlet hem de özel sektör tarafından sağlanmaktadır. Dünyada askeri, siyasi ve ekonomik liderlikte başarılı olması ile dikkat çeken Rusya eğitim sistemine de önemli yatırımlar yaparak öğrenci başarısındaki dengesizlikleri değiştirebilir. Bilim ve teknoloji, uzay araştırmaları konusundaki başarılarını dünya çapında ilk sıralara sabitlemesi beklenmektedir.

Tüm genel öğretim müesseseleri, bölgelerdeki okul öncesi çocuk müesseseleri, yatılı okullar, okul dışı teşkilâtlar, öğretim yöntemleri merkezleri doğrudan doğruya bölge (şehir) eğitim şubelerine (müdürlüklerine) bağlıdır ve herhangi bir öğretmen müessesenin bulunduğu araziye bağlı olarak ilgili mahallî (bölge, şehir) bütçe hesabına maliyeleştirilir. Bölge (şehir) eğitim şubeleri ise, Eğitim Bakanlığı ve bölge (şehir) İcra Hakimiyetlerinin çifte tabiliğinde olarak yerli bütçe hesabına maliyeleştirilmektedir. Bazı yüksek, orta ihtisas eğitim müesseseleri, meslek liseleri ve okulları, okul öncesi terbiye müesseseleri, diğer bakanlık, komite, baş idarelerin vb. tabiliğindedir ve ilgili bakanlıklar tarafından bütçe hesabına geçirilmektedir. 18-ci yüzyıldan beri devlet tarafından kontrolü sağlanan Rusya eğitim sistemi Sovyet döneminde, eğitim sistemi, ideolojik propaganda olarak kullanılmıştır. Yükseköğretimde çeşitli alanlarda lisans, yüksek lisans ve doktora programlarını üniversiteler sunarken, enstitüler daha spesifik alanlarda eğitim vermektedir. Büyük oranda bürokratik ve merkezi yönetime sahip olması eğitim sisteminin gelişme hızını

zorlaştırmaktadır. Okulların fiziksel koşullarının düşük olması ve öğretmen maaşlarının yetersiz olması he iki ülke eğitim sisteminde zayıf taraflar olarak söylene bilir. Azerbaycan eğitim sisteminin kalite düşüklüğü ve öğrencilerin bilgi düzeyinin yetersizliği, yönetim sorunları, eğitim programlarındaki yetersizlik öğrencilerin pratik bilgi ve beceri kazanmasına katkı sağlayamamaktadır. Eğitim sisteminin başarılı olduğu ülkelerin eğitim politikasından yararlanarak Rusya ve Azerbaycan'da da eğitim sisteminde olumlu sonuçlara yol açacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda eğitim sistemiyle dünyada dikkat çeken Singapur eğitim politikalarından yararlanıla bilir. Örneğin Singapur'da öğretmenlerin istihdamı Singapur Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmaktadır ve çok dilli eğitim veren Singapur'da öğretmenliğe kabul sınavı; İngilizce, Malayca, Tamil ve Çince dilleriyle beraber fiziksel yeterlik gibi alanlarda gerçekleştirilmektedir (Çınkır ve Kurum, 2017; MOE, 2020; akt. Akyol, 2021). Farklı kültürlerin yaşadığı ülkelerden biri olan Singapur'da, öğretmen seçimlerinde liyakate göre tercih yapılmaktadır (National Institute of Education [NIE], 2020; akt. Akyol 2021). Mesela Singapur'da öğretmenlerin seçimi birçok eleme süreci sonunda gerçekleşmektedir ve bu ülkede, hükümet her sene istihdam edeceği öğretmen sayısına göre eğitim fakültelerine alınacak öğrenci sayısını belirlemektedir (Akyol, 2021). Bu bağlamda toplumun ilgi ve beklentilerini yansıtan en önemli değerlerin başında eğitimin geldiği gerçeğinden yola çıkarsak, konuyla ilgili önemli eğitim politikaları geliştirilmelidir. Bu şekilde ülkeleri kalkındırmak, ekonomi, sağlık ve toplumun refahı gibi birçok alanı kapsayan önemli başarılarla ulaşılabacağına inanılmaktadır. Toplumun da eğitim üzerinde oldukça derin etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Eğitimin öneminin gelinen noktada tekrar gözden geçirilmesi önemle gerekmektedir.

4.3. Öneriler

- 1.Okullaşma oranlarının yüksek olmasıyla beraber eğitim kalitesi yükseltilmelidir.
- 2.Eğitimde eşitsizlik sorunu aradan kaldırılmalıdır.
3. Eğitime daha fazla bütçe ayrılmalıdır.
4. Dil sorununa çözüm gelmelidir.
5. Rusya ve Azerbaycan Eğitim Sistemi eksik ve zayıf taraflara sahip olmakla birlikte, bu sorunların çözüme ulaşması için gereken çalışmaların yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbasov, A. (2018). *Azərbaycan müəllimlərinin XV qurultayı: görülmüş işlər, təhsilin qarşısında dayanan mühüm vəzifələr, perspektivlər*. Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu. 85(8). 18-20.
- Adler, A. (2008). *Bireysel psikioloji*. Çevirmen: Ali Kılıçlıoğlu, Ocak 01, 2021, Say yayınları. Orijinal adı: The practice and Theory of Individual Psychology.
- Ağamalıyev, R. (1999). Azərbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi. *Milli Eğitim Dergisi*, s.144, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/144/agamaliyev.htm>.
- Ahmadova, S. (2020). Teaching Methods In The Epidemic Period In Azerbaijan. Economic and Social Development. Book of Proceedings, Baku, 3, s. 447-451.
- Ahmedov, S. (2006). *Azərbaycan Tarihinde Yüz Şahsiyet*. Bakü: Ayna Matbu Evi.
- Akkuş, Ç. ve Senemoğlu, N. (2016). Yükseköğretimde analitik düşünme becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Mayıs 2016, Ankara 24(3), s. 1487-1502.
- Akyol, B ve Özenç, Y. Y. (2021). Singapur ile Türkiye’de Okul Yöneticisi ve Öğretmen Seçme ve Yetiştirme Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), s. 904-925.
- Arı, A. ve Akçaalan, M. (2018). Türkiye ve Azerbaycan öğretmen yetiştirme modellerinin karşılaştırılması. *100.Yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Uluslararası Kongresi*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Arnove, Torres & Franz. (2013). Education in Latin America. From dependency and neoliberalism to alternative paths to development. *Comparative Education*.
- Arslan, H. (2010). Dini tutumlar ve kalkınma. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15 (1), s. 139-161.
- Atalay, İ. (2016). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, *Ege Coğrafya Dergisi*. 24 (2).
- Balcı, A. (2018). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. 6. Baskı.

- Bayrakçı, M. (2005). Avrupa Birliği ve Türkiye eğitim politikalarında bilgi ve iletişim teknolojileri ve mevcut uygulamalar. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 167.
- Beylur, S. (2023). Dil, Eğitim ve Din Politikaları Çerçevesinde Rusya'da Çokkültürcülük. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 3, (1), s. 124-139.
- Bikeeva, A. (2016). ABD ve Kanada sisteminde olmayan Rus eğitiminin 20 avantajı. Şubat 17 2016, *Aile ve Okul dergisi*. Sayı 24.
- Bircan, H.H. (2018). Eğitim ve Felsefe; Eğitimin doğal/insani, toplumsal ve felsefi temeli. *Yüzüncü yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Haziran 28, 40, s. 157-172.
- Brock, C. and Alexiadou, N. (2013). *Education Around The World. A Comparative Introduction*, London, Bloomsbury Publishing.
- Сергеевна, Б. & Леонидовна, К., (2021). *Школьное лидерство: оценка деятельности школьных лидеров в Канаде и России, Филиал Приморского краевого колледжа искусств Находка, Россия*, 1(290).
- Çelik, M., A. (2016). Finlandiya ve Türkiye Zorunlu Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İlköğretim Anabilim Dalı, Erzincan.
- Çoruk, A. (2019). Planlı Kalkınma Dönemindeki Milli Eğitim Şûra Kararlarının Kalkınma Planlarındaki Eğitime İlişkin Hedefler Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 15(4), s. 297-318.
- Delibaş, H. (2007). Almanya, İngiltere ve Türkiye Biyoloji Öğretmeni Yetiştirme Programlarının Karşılaştırması, ilkogretim-online.org.tr.
- Demirel, Ö. (2012). Eğitim Sözlüğü. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (1998). *The lanscape of qualitative research: Theories and issues*. Thousand Oaks: Sage.

- Doghonadze, N., Aliyev, A., Halawachy, H., Knodel, L.& Adedoyin, A. S. (2020). The degree of readiness to total distance learning in the face of COVID-19-teachers' view (Case of Azerbaijan, Georgia, Iraq, Nigeria, UK and Ukraine). *Journal of Education in Black Sea Region*.
- Dursun, D. (2012). Bürokrasi teorisi ve yönetim. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. Ocak 13, 37-38, s. 133-149.
- Education.weebly.com. (2018).
- Ekiz, D. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (Genişletilmiş 2.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Elliott, J.and Tonathan, T. (2007). The impact of the West on post-Soviet Russian Education: change and resistance to change, Durham University UK; University of North Carolina at Greensboro, USA. *Comparative Education*, 43(1), s. 93-112.
- Erdoğan, İ. (2003). Karşılaştırmalı Eğitim: Türk Eğitim Bilimleri Çalışmaları içinde önemsenmesi gereken bir alan. İstanbul Üniversitesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, s. 265-283.
- Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Esedov, K. (2023). *Azərbaycan'da Tehsilden Yayınma-statistika-mesuliyet*. Röportaj. <https://azedu.az/>.
- Eskicumalı, A.ve Eroğlu, E. (2014). Ailenin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyleri ile çocukların problem çözme yetenekleri arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (1).
- Feraru, G.S. (2008). Methodology of sustainable development of the timber industry complex enterprises as ecological and economic systems: The author's abstract of the dissertation Doctor of Economic Sciences, Vologda (In Russian).
- Franklin, A., W. (1992). *Enlightenment and Religion in Russian Education in the Reign of Tsar Alexander I*, Cambridge University, 32,(3), s. 343-360.

Günay, H. ve Günay, E. (2022). A Historical Evaluation Russian Education System and Preschool Education Structure in the Framework of Political Changes in Russia. *Journal of Middle East Perspectives*.

Harold, J., Noah & M., A., Eckstein (1969). Toward a Science of Comparative Education, 112-114, Macmillan yayını. *İngiliz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 17 (3), s. 334-334.

Howlett, M. (2019). *Otoriter siyasi rejimlerde talep, siyasallaşma ve dışsallaşmayı yeniden gözden geçirmek: Rus uygulamalarında politika danışma sistemi*, 40(3-4), s. 392-409.

<https://aztehsil.com/kurikulum/2093-mll-kurkulumdvt-thsl-standartlarthsln-mzmunu.html>

<https://data.worldbank.org/indicator/SE.SEC.NENR?locations=RU>

<https://tradingeconomics.com/russia/gdp>

<https://www.macrotrends.net/countries/AZE/azerbaijan/literacy-rate>

<https://www.macrotrends.net/countries/IRN/iran/literacy-rate>

<https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/literacy-rate>

<https://www.macrotrends.net/countries/TUR/turkey/literacy-rate>

<https://www.stat.gov.az/source/education/>

<https://www.stat.gov.az/source/industry/?lang=az>

<https://www.statista.com/statistics/457577/share-of-economic-sectors-in-the-gdp-in->

https://www.theglobaleconomy.com/Russia/Secondary_school_enrollment/

<https://e-qanun.az/framework/18343>

<https://kurikulum.az/>

https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/

<https://nic.gov.ru/ru/inrussia/eduinfo/levels>

<https://tehsilforumu.az/umumi/6960-azerbaycanda-ibtidai-sinif-shagirdleri-uchun-talish-saxur-xinaliq-ve-haput-dili-derslikleri-chap-olunacaq.html>

https://www.theglobaleconomy.com/Azerbaijan/Secondary_school_enrollment/
<https://qaynarinfo.az/az/>

<http://edu.gov.az/upload/file/emreelave/2017/ishe-qebul-qaydalari.pdf>

<https://e-qanun.az/framework/33023>

<https://e-qanun.az/framework/31523>

<https://e-qanun.az/framework/34496>

<https://e-qanun.az/framework/37404>

<https://e-qanun.az/framework/41115>

<https://e-qanun.az/framework/43943>

<https://e-qanun.az/framework/46590>

<https://president.az/az/articles/view/54776>

İra, N. (2019). Okul Yönetişimi ve Öz Liderlik, *International Journal of New Trends in Arts, Sports ve Science Education*. 8(4), 141-148.

Kalyoncuoğlu, S.Ş., Şahin, Kaçar, T., Hiçyılmaz, Y., Çetin, Y., Şevik, Y.K., M., Kılıç, A. & İra, N., Çetin, E., İra, Ö., Sivri, H., Güçer, H., Yel, H., Demirci, H., Gökçe, İ., Durdu, İ., Kaçmaz, M., Şahin, M., Demir, Ö., Çakır, P., Özbek, Ş.Y. & Güngör, Ş. (2022). *Karşılaştırmalı Eğitim Güncel Veriler Ve Eğitim Perspektifleri*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kandel, İ. (1982). *Studies in Comparative Education*, 18(1), 3-13, Boston: Taylor & Francis.

Kaya, E. ve Duruhan, K. & Ünişen, A. (2018). Yazılı basına yansıyan Rus eğitim sistemi. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 229-241.

Kidd, T. T. (2010). Towards Best Practices in Online Learning and Teaching in Higher Education. June, *Merlot Journal of Online Learning and Teaching*, 6(2).

- Küçükler, E. (2008). Kalkınma Planları Kapsamında Yapılan Eğitim Planlarının Analizi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Lesage, D., Van De Graaf, T.& Westphal, K. (2010). Global Energy Governance in a Multipolar World. İlk Yayıncı Ashgate, 2010. Belgium, Ghent University.
- Mamedova, G. (2015). Pedagoji İrsimizden Sultan Mecid Genizade, Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Maya, İ. (2013). PISA Sonuçları Açısından Ülkelerin Eğitimli Olmayan Nüfus Yapısının Analizi: Uluslararası Bir Perspektif. *Turkish Studies Dergisi*, 8(8), 911-927.
- Maya, İ. (2019). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Eğitim Politikaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Maya, İ. ve Yılmaz, A. (2018). Karşılaştırmalı Eğitim Bağlamında Bazı AB Ülkeleri ile Türkiye'nin Girişimcilik Eğitimi Uygulamaları. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. 13 (1), 25-41.
- Merdanov, M. (2011). Azerbaycan Tehsil Tarixi, 2-ci cild, Bakü: Tahsil Yayınları.
- Milford, Okuryazarlık Merkezi. (2017). *Eğitim ve Bilim*. 42(191), s. 247-266.
- Minimal Advancement – Efforts Made But Continued Law That Delayed Advancement (2022).Azerbaijan.<https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/azerbaijan>.
- Morgan, Hani (2022). *Conducting a Qualitative Document Analysis*. 27(1), s. 64-77.
- Patrinos, H.A. and Moreno,V.G.(2021). *Returns to Education in Azerbaijan: Some New Estimates*, s. 411-425.
- Reboul, O. (1991). *Eğitim Felsefesi*. (Çev. I. Gürbüz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rubinstein and Alvin, Z. (1958). The 'Revolution'in Russian Education 1918-1930, University of California, The Soviet Union: Education at Mid-Century, 35, (203).
- Seferov, R., Akkuş, A. (2005). Azerbaycan nüfusunun eğitim açısından analizi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (13), s. 357-376.

- Shumacher and Millan. M. (2010). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry, 7th Edition*. My Education Lab Series.
- Sokolovskaya İ.E. (2020). *COVID-19 Salgını Ve Kendi Kendine İzolasyon Sırasında Öğrenmenin Dijitalleşmesi Altında Öğrenci Memnuniyetinin Sosyopsikolojik Faktörleri*. Dijital Sosyoloji, 3(2), s. 46-54.
- Stanton, E., A (2007). *The Human Development Index: A History*, Literacy Centre Milford,Inc; How the Literacy Centre Got Started. s. 1-36.
- Stanton, E., A. (2007). *The Human Development Index: A History*, Political Economy Research Institute, Working Paper Series, (127).
- Tatlı, S. ve Adıgüzel, O. (2015). Öğretmen adayları olası benlikler ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), s.173-185.
- Tuzcu, G. (2002). Avrupa Birliğine Geçiş Sürecinde Türk Eğitiminin Planlanması. *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Türkmen, B. (2021). Atatürk'ün Eğitime Verdiği Önem ve İnebolu'da Eğitim Durumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15, (44), s.701.
- Türkoğlu, A. ve Yıldırım, C. (2018). Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları: on yıl sonra, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5, (1), s. 31 – 45.
- UNICEF Azerbaijan (2020). UNICEF Azerbaijan launches Learning At Home Challenge.
- Yüksel, M. (2022). *Araştırma Sonuçlarına Göre Ülkelerin Bileşik PISA Performans Sıralaması*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 9, (2), s. 788-821.